

Inšpiratívne riešenia zapájania obyvateľov do rozhodovacích procesov

Prípadové štúdie zo siedmich samospráv na Slovensku

Názov projektu: Občianska participácia na lokálnej úrovni
Kód projektu: NFP314010K070

marec 2019

Európska únia
Európsky sociálny fond

Operačný program
**Efektívna
verejná správa**

Občianske združenie WellGiving realizuje v rámci OP Efektívna verejná správa projekt „Občianska participácia na lokálnej úrovni“, ktorý má prispieť k zvýšeniu transparentnosti samosprávy a dôvery spoločnosti v inštitúcie verejnej správy na lokálnej úrovni.

Súčasťou projektu je táto štúdia o participatívnom rozpočtovaní v šiestich mestách a jednej obci na Slovensku, ktorá je výsledkom analýzy dostupných dát a kvalitatívneho výskumu s aktérmi participatívnych rozpočtov na Slovensku.

Autorky:

Mgr. Gizela Brutovská, PhD.

Mgr. Lýdia Marošiová

Respondentky a respondenti:

Občianske združenie WellGiving a v jeho zastúpení výskumníčky Gizela Brutovská a Lýdia Marošiová **garantovali** všetkým devätnástim respondentom **anonymitu** a ochranu osobných a všetkých údajov, ktoré poskytnú za účelom tohto výskumu a zaviazali sa, že budú so všetkými dátami nakladať ako s **dôvernými**, počas aj po skončení výskumu.

Respondentom a respondentkám veľmi pekne ďakujeme za ochotu spolupracovať a záujem zdieľať svoje poznatky a skúsenosti.

Text neprešiel jazykovou korektúrou.

2.verzia (júl 2019)

© Občianske združenie WellGiving

Obsah

Úvod	4
Participatívna dotačná schéma v obci Lozorno (2016)	8
Participatívny rozpočet v meste Hlohovec (2016 - trvá)	13
Participatívny rozpočet v meste Prievidza (2017 - trvá)	23
Participatívny rozpočet v meste Ružomberok (2013 – 2015)	32
Participatívny rozpočet v meste Banská Bystrica (2014 – trvá)	52
Participatívny rozpočet v meste Rožňava (2018 – trvá)	66
Participatívny rozpočet v meste Vranov nad Topľou (2016 - trvá)	75

Úvod

Participatívne rozpočtovanie na Slovensku zažíva fázu rozkvetu. V súčasnosti sú samosprávy miest a obcí na Slovensku historicky „najotvorenejšie“ občianskej participácii na rozhodovaní o časti rozpočtu. „*Nástroje participatívneho rozpočtu v roku 2018 využívalo 17 zo 100 najväčších samospráv*“, uvádza Transparency International Slovensko¹. „Rozkvitnúť“ tak ale môžu predovšetkým tie mestá, ktoré prijali participatívny rozpočet (PAROZ), aby prerozdělili časť verejných peňazí v prospech realizácie nápadov a myšlienok občanov, ktorým spoločne veria, že zlepšia kvalitu života v obci alebo meste.

PAROZ predstavuje progresívne inovatívny nástroj, ktorý - ako uviedol jeden z jeho protagonistov Albín Bella - pracuje s tzv. živou metodikou, čo v praxi znamená, že každé mesto uplatňuje vlastný postup. PAROZ na úrovni vyššieho štandardu prebieha na Slovensku podľa modelu, že občania, resp. predstavitelia neziskových organizácií prinášajú svoje nápady a projektujú spôsob ako ich pretaviť do života a požadovanej projektovej mustry, projekty s účasťou samosprávy predschvaľujú prípadne aj koncipujú, podstúpia verejný diskurz tzv. deliberáciu (zvažovanie) o projektoch, uchádzajú sa o podporu projektov občanov hlasovaním, až napokon víťazné projekty so samosprávou realizujú.

PAROZ je v rukách samosprávy, ktorá ho môže dômyselne nasadiť na prebudenie záujmu obyvateľov o verejné veci. Ako budíček z občianskej letargie, ktorá je prítomná v spoločnosti na Slovensku naprieč vzdelanostnými a generačnými kohortami, bez ohľadu na sociálne postavenie, pohlavie, región či veľkosť sídla.

Pozreli sme sa na **participatívne rozhodovanie o verejných financiách** v jednej malej obci (**Lozorno**) a v siedmich mestách, ktoré sú v rebríčku transparentnosti v prvej dvadsiatke (**Hlohovec, Prievidza, Ružomberok, Banská Bystrica, Rožňava, Vranov nad Topľou**)². Z analýzy dostupných dát k participatívnym rozpočtom (PAROZ) a z kvalitatívnej analýzy dát, ktoré sme získali z rozhovorov s kľúčovými aktérmi PAROZ-ov³ v týchto mestách, sme zostavili prípadové štúdie. Zameriavali sme sa na „dobrú prax“, ktorú sme ale každým rozhovorom vnímali väčšmi ako dobrú výzvu zlepšovať participatívne procesy na miestnej úrovni.

Samotný proces PAROZ-u nie je totiž zďaleka jednoduchý a priamočiary, ani „automatický“, a to, čo sa niekde osvedčilo, nemusí „fungovať“ inde. Čo je kľúčovým predpokladom pre úspešnú realizáciu participatívneho rozpočtu? PAROZ prebieha podľa formálnych pravidiel, ktoré participatívny proces definujú, štruktúrujú a zároveň garantujú; pravidlá sa majú tvoriť, prijímať a meniť za účasti predstaviteľov všetkých zainteresovaných strán. Prípadové štúdie potvrdzujú aké rozhodujúce je tento postup zabezpečiť, a že to nejde

¹ Zoznam 17 miest, ktoré v roku 2018 realizovali PAROZ: Banská Bystrica, Bratislava, Bratislava - Nové mesto, Bratislava - Staré mesto, Bratislava - Vrakuňa, Hlohovec, Kežmarok, Liptovský Mikuláš, Partizánske, Piešťany, Prievidza, Rožňava, Šaľa, Senica, Topoľčany, Trnava, Vranov nad Topľou; in: Otvorená samospráva 2018. Transparency International Slovensko. 2018, s.19. http://cms.transparency.sk/wp-content/uploads/Anal%C3%BDza_Rebr%C3%AD%C4%8Dek-transparentnosti-miest-20181.pdf

² Tamtiež ako v poznámke č.1.

³ V prípadovej štúdii – Lozorno - išlo o participatívnu dotačnú schému.

bez prvotného a zotrvačného „pro-občianskeho“ nastavenia na strane samosprávy, ktorá ukotvuje mechanizmus PAROZ-u v samosprávnych procesoch a programovom rozpočte. Neopomenúť, že pri dobrom participatívnom rozpočtovaní je v hlavnej role vitálna občianska spoločnosť v meste.

Ukazuje sa, že ak sa na strane samosprávy nájde aspoň jeden „aktívny a iniciatívny“ človek podporujúci myšlienku PAROZ-u, ktorý má zároveň kompetencie ovplyvniť rozhodovacie procesy na úrade, je celý proces oveľa jednoduchší. Ideálne je, ak sa jeho iniciatíva prepojí s niekým (aktívny občan, poslanec, občianske združenie), kto má s celým procesom PAROZ-u už skúsenosti (realizoval, resp. podieľal sa na realizácii), teda dokáže mobilizovať a prepojiť „ľahostajnú a kritickú“ verejnosť a „občanovi odcudzených a predpismi zviazaných“ úradníkov samosprávy. Participatívny proces sa tak stáva „uveriteľný“, pre občanov menej zbyrokratizovaný a je aj vyššia pravdepodobnosť, že nebude spolitizovaný, resp. využitý na propagáciu či už úradu, poslanca alebo konkrétneho občana.

Priama demokracia nie je nikdy lacná záležitosť; PAROZ si vyžaduje finančný balík, z ktorého sa budú hradiť projekty, ktoré si občania navrhnu – posúdia - zvolia; ale ďalšie finančné zdroje sú potrebné aj na režijnú stránku – personálne / technické zabezpečenie a komunikačnú kampaň PAROZ-u vo všetkých fázach. Zásadnou pre úspešnosť celého procesu je nenásilná osвета o význame PAROZ-u pre mesto, nielen vo vzťahu k občanom, ale tiež k miestnym úradníkom a poslancom. Dôležitá je informovanosť - informácie o PAROZ-e majú byť úplné, zrozumiteľné, majú vzbudzovať verejný záujem a byť dostupné v *online* aj *offline* verejnom priestore. Transparentnosť musí sprevádzať PAROZ „ako tieň“; finančné zdroje sa musia prerozdeliť podľa schválených pravidiel - hodnotiacich kritérií a výsledkov hlasovania občanmi prostredníctvom *online* a/alebo *offline* riešení, vrátane dodržania ochrany osobných dát občanov.

Samospráva musí participatívne rozpočtovanie brať za svoje.

„Prvý je dôležitý podnet. Keď príde zvonku – fajn, keď príde priamo zvnútra samosprávy - ešte lepšie, lebo tým pádom to samospráva berie za svoje. To, čo je dôležité – keď si už samospráva povie, že ide robiť participatívne plánovanie/rozpočtovanie - potrebuje tam mať človeka, ktorý sa tomu bude profesionálne venovať, to znamená - (ak to nevie) niekde sa to naučí. Samospráva musí počítať s tým, že musí vyčleniť nejaký priestor - prostriedky, personálnu kapacitu na to, aby celý ten proces niekto „páchal“.“

PAROZ je potrebné komunikovať.

„Snažím sa tie veci komunikovať, ale v princípe nie je dobré, keď tá hlavná tvár v bežnom procese je primátor. M.L. je (v Hlohovci) tá tvár, a je aj dobré keď ľudia vnímajú, že toto je ten človek zo samosprávy, ktorý sa tomu profesionálne venuje. ... Bolo by fajn, keby ľudia cítili, že zo strany vedenia to má podporu; čiže keď sa robili nejaké väčšie stretnutia, tak som prišiel – privítal, povedal niečo na úvod; ale potom som odišiel a nechal ich pracovať, aby som ja do toho procesu nevstupoval.“

Miroslav Kollár, primátor Hlohovca

Ludia budú aktívni, keď sa oslovia.

„V Piešťanoch je participatívny rozpočet osem rokov, ale nikdy nedošlo k dotiahnutiu do konca. ...Neurčili človeka, ktorý by sa mal tomu venovať. ...každý rok čo si tam dávali žiadosť o grant, tak to potom schovali pod ten participatívny rozpočet...; formálne ním len prikrývali už existujúce zvyky. Keby dali kritériá, že 'nové nápady', 'inovatívne veci', 'pridaná hodnota'... v skutočnosti sa nič nové nevytvorilo. ... Ludia v Hlohovci boli oslovení, boli vtiahnutí. Ludia tu (v Piešťanoch) ešte neboli oslovení. Keď sa ale aj v tých Piešťanoch oslovia, tak budú aktívni. Musí ich osloviť niekto, kto má tú energiu a vie vtiahnuť ľudí do deja.“

Viliam Vavro, spoluzakladateľ ProPolis-u n.o. v Piešťanoch

A toto je len začiatok... Lebo to, čo je vo svete v participatívnom rozpočtovaní už, nazvime to, v zábehu, majú samosprávy na Slovensku ešte viac-menej pred sebou; a to inklúziu všetkých občanov, osobitne mladých ľudí, predstaviteľov marginalizovaných skupín či menšín; ďalej decentralizáciu rozhodovania v prospech všetkých lokalít mesta; či tzv. „vidiecku participáciu“. Verejné zvažovanie dotvára prítomnosť oponentov a kritikov spomedzi občanov – preto sa napr. stretnutia v rámci PAROZ-u majú odohrávať na neutrálnej a bezpečnej pôde, najlepšie s externými/ nezávislými facilitátormi alebo moderátormi, ktorých si zvolia sami občania, aby aj oponenti dostali reálne priestor zdieľať svoj pohľad na vec.

A v neposlednom rade, skvalitňovanie participatívneho rozhodovania o časti rozpočtu mesta prináša súhra interných a externých aktérov. Spomedzi externých „vplyvov“ významnú rolu môžu zohrať univerzity, akademické tímy, miestne aj nadregionálne neziskové organizácie, programy štátnych inštitúcií, tiež spoločnosti, ktoré vyvíjajú digitálne nástroje; prispievajúc k synergii profesionálnych *know how* využitých pre vyššiu účinnosť verejnej politiky.

Od začiatku histórie participatívneho rozpočtovania na Slovensku, významnú rolu zohrávalo občianske združenie Utópia, ktoré spomíname aj v štyroch prípadových štúdiách. Tak ako v Ružomberku, Banskej Bystrici, Hlohovci či Prievidzi, Utópia so svojimi expertmi urobila hlbokú brázdú v novodobej histórii participatívnych politík, z ktorého vzišli a stále vzchádzajú mnohé PAROZ-y po celom Slovensku a na rôznych úrovniach samosprávy. Úprimne nás mrzí, že s ľuďmi z Utópie sme z dôvodov nedostatku kapacít a zdrojov nehovorili, ich autentické výpovede (ako aj ďalších zúčastnených strán) by dané prípadové štúdie kvalitatívne prehĺbili. O to viac chceme zdôrazniť, že v príbehu PAROZ-ov na Slovensku má práve Utópia svoje nenahraditeľné miesto ako nezisková organizácia, ktorá sa dlhodobo venuje praktickému vzdelávaniu a občianskej advokácii v oblasti participatívnej demokracie, implementácii participatívneho rozhodovania o verejných veciach, alebo inak vyjadrené - ako dobrý učiteľ, skúsený mentor, prísny *couch* aj správny idealista.

Sedem prípadových štúdií sú príbehy zostavené z „tvrdých“ a „mäkkých“ dát, ktoré vypovedajú o reáliách, v ktorých sa dejú rôzne PAROZ-y. Zároveň, každý, alebo skoro každý príbeh sme sa usilovali overiť alebo zasadiť do širšieho kontextu (dát z iných zdrojov), prípadne pridať k nemu priliehavý komentár. Prípadové štúdie v tomto texte nie sú vyčerpávajúce a navyše sa neustále, aj momentálne vyvíjajú. Veríme ale, že sme pozbierali cenné kúsky väčšieho príbehu, zvlášť tie vyrozprávané autentickými účastníkmi PAROZ-ov. Tvorila ich epizódy, v ktorých človek zažije pozíciu v akej sa ocitol občan, úradník, aktivista v danom meste počas

PAROZ-u. Môže tiež odhaliť ideové východiská, postupy a prístupy, ale aj individuálnu poznatkovú bázu či osobnostné črty, ktoré napomáhajú občianskej participácii pri rozvoji mesta, a ktoré stavajú prekážky prípadne využívanie tohto nástroja v praxi deformujú, zužujú, prípadne vedú až k jeho zániku.

V rámci našej limitovanej výskumnej sondy sme popísali mnohé sprievodné javy PAROZ-ov v pilotných aj zabehnutých ročníkoch. Medzi problémami sa vyskytovali: nereprezentatívna vzorka participujúcich občanov (v počte, aj štruktúre), nízky dopyt po verejných prostriedkoch poskytovaných formou PAROZ-u, mentorovanie o občianskom (ne-)aktivizme zo strany úradu, využitie „mikropolitiky“ ako prostriedku vo volebnom zápase, či nezrozumiteľnosť participatívneho procesu, ktorý mnohých ľudí odradil. Priamych aktérov PAROZ-ov sme sa pýtali, čo im participatívne procesy priniesli. Hovorili o obohacujúcom dialógu a zlepšení vzťahov na úrovni občan – úradník mesta, o spoznaní procesov prebiehajúcich na úrovni samosprávy na strane občanov či projektového manažmentu, o hodinách vykonanej dobrovoľníckej práce občanov a aj úradníkov, o zvýšení transparentnosti pri prerozdeľovaní finančných zdrojov, o inovatívnych nápadoch na zlepšenie mestského priestoru alebo služieb mesta.

PAROZ však prináša aj vedľajšie pozitívne efekty, ktoré by si vyžadovali sofistikované meranie ako je celkovo lepší vzťah občanov k mestu; kolektívne spojenie, ktoré si ľudia vytvorili s komunitou, v ktorej žijú a môžu slobodne zdieľať vlastný svetonázor a súčasne rešpektujú nositeľov odlišného; posilnenie občianskej spoločnosti na miestnej úrovni; nadobudnutie dôvery v inštitút aktívneho občianstva, pocitu rovnosti v kontexte občianskych a ľudských práv, pocitu spravodlivosti v prístupe k verejným zdrojom; a pozitívna energia k spolupráci na spoločnej veci.

Veríme, že v našich prípadových štúdiách o participatívnych rozpočtoch na Slovensku, sme zadokumentovali a poodkryli všetko podstatné, a že sa stanú praktické pre každého – úradníka(-čku) vo verejnej správe, občana/občianku alebo občianskeho aktivistu(-ku), novinára(-ku) či sociálneho výskumníka(-čku), kto sa tejto téme venuje. V kútiku duše tiež veríme, že virálne sa stanú najmä tie aspekty účasti občanov na rozhodovaní, ktoré boli pozitívne, názorne participatívne aj demokratické.

Lýdia Marošiová a Gizka Brutovská
autorky prípadových štúdií

Participatívna dotačná schéma v obci Lozorno (2016)

Lozorno je obec vzdialená od Bratislavy 26 km s približne 3000 obyvateľmi, ktorá v roku 2016 občanom umožnila participovať na prerozdelení verejných financií určených na dotácie neziskových organizácií.

„Lozorno je prvá obec na Slovensku, ktorá sa rozhodla pre najtransparentnejší možný spôsob prerozdelenia časti podielových daní určených na dotácie. Rozhodli sme sa, že právomoc rozhodnúť o tom, ako bude použitá časť podielových daní dáme VÁM OBČANOM! Je to pre vás výnimočná príležitosť ako spolurozhodovať o zdrojoch a dianí v obci.” (Tvrdoň, Ľuboš: Lozorňania rozhodnite, koho chcete podporiť. In: Spravodaj obce Lozorno, ročník XIV, číslo 1, 2016; s.6)

Obecné zastupiteľstvo vyjadrilo dotačnej inovácii reálnu podporu bez hlbšej reflexie, a v radoch poslancov sa objavil aj názor, ktorý vystríhal občanov pred neuváženým hlasovaním.

„Rozdeľovanie dotácií je nedostatočne pripravené a prináša chaos. Zapojenie občanov je fiktívne a zavádzame ich tým, že o niečom rozhodujú, keď v realite rozhodnú poslanci. Najviac ma však znepokojuje poznanie, že obec týmto systémom prestáva garantovať aspoň minimálnu čiastku na dotácie, odkazuje organizáciám, nech nerátajú so žiadnou podporou a naopak zavádza boj o ne. ... Poznajúc potreby organizácií, ktoré sa venujú deťom, viem, že to, čo najviac potrebujú, je stabilita. ... Mojou ďalšou obavou je nezdravá rivalita, ktorá tu môže zásadne zmeniť atmosféru v obci.” (Rušinová, Dana: Môj názor. In: Spravodaj obce Lozorno, ročník XIV, číslo 1, 2016; s.10)

Obec Lozorno vyčlenila na dotačnú schému 53 000 EUR, pričom obyvatelia Lozorna vo veku od 18 rokov mohli rozhodovať o necelej polovici z tejto sumy. Hodnota jedného hlasu bola prepočítaná na 12 EUR, každý obyvateľ(-ka) mohol(a) hlasovať len za 1 z 13 subjektov, ktoré predložili svoj projekt s realizáciou na území obce Lozorna. Hlasovanie trvalo mesiac (od 1.3.2016 do 31.3.2016) a prebiehalo elektronicky (na www.lozorno.hlasobcanov.sk) alebo prostredníctvom hlasovacích lístkov. Maximálna výška dotácie na jeden projekt nebola stanovená. Obec si zároveň ponechala právomoc rozhodnúť komu a v akej výške bude dotácia napokon pridelená.

Iniciátorom participatívnej dotačnej schémy v Lozorne bol Ľuboš Tvrdoň, poslanec obecného zastupiteľstva a zároveň občiansky aktivista, ktorý dlhodobo rozvíjal myšlienku zapojiť obyvateľov do rozhodovania o financovaní miestnych organizácií. O tomto financovaní dovtedy tradične rozhodovali poslanci, resp. poverená (finančná) komisia v rámci obecného zastupiteľstva zložená zo 4-5 poslancov. Takýto počet poslancov a celkový spôsob rozhodovania považoval za nedostatočný a neuspokojivý, keďže prax ukázala, že poslanci podliehajú tlaku konkrétnych záujmových skupín. Tento poslanec bol inšpirovaný „2%-ami z dane z príjmov fyzických a právnických osôb“, kde ľudia sami rozhodujú ktorej neziskovej organizácii prispievajú svojou časťou daní a majú možnosť prispieť priamo tým organizáciám, ktorých služby využívajú.

Proces nového uchádzania sa obecné zdroje vyvolal aktivitu na strane neziskových organizácií, ktoré začali prezentovať čo robia a na čo obecné zdroje plánujú vynaložiť. Po formálnej stránke, organizácie predkladali projekty pre deti, mladých ľudí, ľudí v aktívnom veku alebo seniorov, ktoré /parafr./ *zmenia/rozvinú/skrášlia život v Lozorne, s realizáciou do konca roka 2016. /parafr./ Zrazu nerozhodovali traja-štyria poslanci, ale zrazu rozhodovala celá dedina, a na to, aby si organizácia získala čo najviac peňazí, musela sa odprezentovať.*

Do hlasovania sa zapojilo 43% obyvateľov, čím sa rozhodlo o prerozdelení alikvotnej 43%-ej časti rozpočtu.

Takáto participácia obyvateľov na rozhodovaní o dotáciách realizátorov iniciatívy pozitívne prekvapila. Spokojní boli údajne aj mnohí občania. Menej spokojné boli niektoré subjekty, ktoré sa uchádzali o podporu, resp. o istý obnos, na ktorý boli zvyknutí. Lebo občianske hlasovanie spôsobilo nové prerozdelenie dotácií, napr. „futbalisti“, ktorí dostávali z rozpočtu najviac financií, neboli podporení najväčším počtom hlasom.

/parafr./ *Futbalisti fungujú na hráčoch, ktorí nie sú Lozorňania. ... nie sú to profesionáli, ale majú nakontrahovaných hráčov z Bratislavy..., nie primárne Lozorňanov. A to je frustrujúce, lebo tam idú veľké peniaze (gro ide na mužov, to, na čo sa pozeráme), ale obec by mala mať záujem, aby boli zapojení miestni obyvatelia... I keď je pravda, že v rámci prípravky majú zapojených dosť veľa detí.*

Za to najviac hlasov a teda aj pridelených financií získali „mažoretky“.

/parafr./ *Mažoretky preto, lebo je tam dosť veľa detí, dievčat, ktorých rodiny tým žijú. Chodia na súťaže, po svete... Mažoretky boli ale dovtedy považované za okrajovú záležitosť.*

Výrazne si polepšili aj „dôchodcovia“, ktorí získali pre svoju činnosť tretí najväčší počet hlasov.

/parafr./ *Boli veľmi organizovaní. Zorganizovali si stretnutie Jednoty dôchodcov, rozdali hlasovacie lístky, alebo s nimi aktívne obehali dôchodcov. ... Vstali, a išli z domu do domu.*

Viac o výsledku hlasovania: Spravodaj obce Lozorno, ročník XIV, číslo 2, 2016, s.4

Zvyšných 57% rozpočtu (aliquotná nevyužitá časť rozpočtu, o ktorej mohlo rozhodnúť 57% obyvateľov, ktorí sa hlasovania nezúčastnili) sa ujalo Obecné zastupiteľstvo, ktoré ich neprerozdelenie medzi organizácie v pomere aký vyplynul z výsledku hlasovania ľudí, ale použilo ich /parafr./ *na dorovnanie strát, ktoré nové prerozdelenie spôsobilo (organizáciám, ktoré získali málo hlasov).*

Na jednej strane, hlasovanie občanov spôsobilo „prevrat“ v prerozdeľovaní dotácií miestnym neziskovým organizáciám vykonávajúcich verejnoprospešnú činnosť, na druhej strane, ďalší rok obec už svojim obyvateľom neumožnila rovnakým spôsobom na rozhodovaní participovať. Zvítazili vplyvné hlasy, ktorým takýto model prerozdeľovania financií nevyhovoval.

/parafr./ *Vrátilo sa to do pôvodných kolíají. Rozhodovali piati poslanci – finančná komisia, zastupiteľstvo to schválilo a vyriešené.*

V obci sa začalo ale inak nazerať na miestne organizácie, za ktorými stáli konkrétni ľudia, a ich financovanie. Narušila sa aj všeobecne prijímaná predstava, že miestne organizácie majú byť financované výlučne z obecných zdrojov.

A to aj napriek tomu, že ľudia, ani organizácie v Lozorne sa už ďalší rok nedožadovali participatívneho modelu. Podľa poslanca, ktorý v roku 2016 model presadil, bolo tomu tak preto, lebo obyvatelia sa nestihli zžiť s takouto priamou voľbou, tiež viacerí zainteresovaní aktéri starý model uvítali aj z pohodlnosti, a snahy vyhnúť sa konfrontácii. Kým totiž v roku 2016 museli byť organizácie aktívne a predkladať „projekty“ (plán činnosti na daný rok), získavať hlasy, po tom si možno povedali: /parafr./ *možno dostanem menej peňazí, ale nemusím sa snažiť. ... Ľudia sa stiahli a povedali si, že netreba ísť s ľuďmi alebo obecným zastupiteľstvom do konfrontácie... Dajme to do pôvodného modelu, to nebolelo, všetko sa to tichučko odohrá, odhlasujeme a život ide ďalej.*

Elektronické hlasovanie malo zvýšiť účasť občanov na hlasovaní.

Iniciátori nového modelu získali mimo obce finančné zdroje na zriadenie elektronického hlasovania, ktoré využilo 37% obyvateľov, ktorí sa zúčastnili hlasovania. Hlasovacie lístky miestna aktivistka hodnotila ale tiež ako veľmi opodstatnené, napr. u starších ľudí, ktorí bežne nevyužívajú internet.

Elektronické hlasovanie bolo zabezpečené proti prípadnému opakovanému hlasovaniu tou istou osobou jedinečným kódom zaslaných formou SMS na mobilný telefón každého obyvateľa. Táto technologická novinka je odvtedy obci k dispozícii na elektronické prihlasovanie projektov, ako aj na hlasovanie pri akýchkoľvek iných príležitostiach, pri ktorých sa zisťuje verejná mienka. Miestna aktivistka sa domnieva, že na to, aby sa tento online nástroj viac využíval, je potrebné zabezpečiť jeho väčšiu propagáciu medzi obyvateľmi Lozorna; a mala tiež viaceré podnety na vylepšenie e-systému, konkrétne pridanie funkcionalít ako je napr. archív projektov či elektronické podávanie zúčtovania projektu.

Poslanec, ktorý to celé vymyslel, to musel aj zrealizovať.

Obec Lozorno nevyčlenila finančné ani personálne zdroje na realizáciu participatívnej dotačnej schémy, čo prenieslo celý výkon a zodpovednosť na poslanca, ktorý takúto aktivitu vymyslel a v obecnom zastupiteľstve presadil. Bez širšej podpory obecného zastupiteľstva tak bolo na ňom kedy, s kým a ako všetko potrebné od informovania občanov o možnosti spolourozhodovať o dotáciách až po sčítanie hlasov zrealizuje, čo v skutočnosti znamenalo, že to robil ako prácu „navyš“, so svojimi „ideovo“ blízkymi ľuďmi a s väčším rizikom či sa celý priebeh podarí zabezpečiť bez frontálnej podpory zo strany obce.

Organizácie zviadli o financie zápas, i keď: 1. tie s nižším počtom zainteresovaných aktérov ťahali za kratší koniec, a 2. niektoré by podporu získali aj bez takéhoto postupu. Každý dospelý obyvateľ Lozorna mohol podporiť len jeden projekt / jednu organizáciu, čo zvyšovalo záujem organizácií získať čo najvyšší počet hlasov. Informácie o možnosti hlasovať sa rýchlo šírili nielen formálnymi kanálmi, ale aj cez Facebook, e-mail-ové skupinové adresáre. Zároveň sa tým zvyšovala aj dilema voľby koho 12 EUR-ami podporiť. Kľúčovú rolu tak zohrávala samotná členská základňa; zatiaľ čo „mažoretky“ sa venujú desiatkam detí a majú početnú skupinu podporovateľov zo strany rodinných príslušníkov detí, „divadelníkov“ – hercov je len desiatka. V niektorých rodinách mohlo dochádzať ku konfliktu záujmov,

či podporiť organizáciu, kde sa realizuje dieťa alebo organizáciu, kde zase rodič. A niektoré organizácie by údajne získali (v roku 2016) podporu bez ohľadu na to, či by sa takýto participatívny postup na pridelenie financií v Lozorne realizoval.

/parafr./ Nevnímam to (participatívny dotačný mechanizmus) ako niečo mimoriadne. Bývam so svojou organizáciou súčasťou dotačných schém, grantov a projektov.

Podobne diverzifikované zdroje príjmov majú údajne aj iné miestne neziskové organizácie.

Občianska aktivistka si želá pokračovať v spolurozhodovaní občanov s poslancami.

V roku 2018 jedna vytrvalá aktivistka v obci vyjadrila presvedčenie, že obec by mala zachovať obyvateľom Lozorna takúto možnosť spolurozhodovať o časti dotáciách určených pre miestne neziskové organizácie. Poslanci by ale podľa nej mali mať pri pridelení peňazí konečné slovo, lebo */parafr./ občania až tak detailne nevidia do tých neziskoviek, ... niektoré sú tu dlhšie, sú viac v povedomí ľudí.*

/parafr./ Myslím si, že by malo byť trošku zachované aj to, aby tí občania ďalej hlasovali. Nielen to, že rozhodujú o tom poslanci; nehovorím, že by to malo byť 100% na tých občanoch, môžu byť takým nástreloom... Každý preferuje to svoje. ... Takže posledný hlas by mal byť ten poslancový. ... Dôležitá je vízia, na čo chceme použiť peniaze, aký rozvoj chceme v tej neziskovke, čiže toto by mali už zohľadňovať poslanci.

Pridelenie hlasov viacerým organizáciám by riešilo problém komu prispieť.

V obci akou je Lozorno je dilema voľby jednej organizácie pri hlasovaní zložitá aj preto, že záujmy obyvateľov sú */parafr./ poprepletané*. Bežné je, keď jednotlivec má vo svojom záujme, ale aj v záujme rodiny či komunity, viacero želaní koho v obci podporiť, ale hlas má len jeden. Tento problém by preto, podľa zástupkyne jednej neziskovej organizácie z Lozorna, vyriešilo hlasovanie za viaceré subjekty.

Priama demokracia je o vývoji a ...

Obyvatelia v Lozorne sú z pohľadu miestnej aktivistky aktívni nielen v športovej či kultúrnej činnosti, ale celkovo sa zaujímajú o život obce a bežne vedú formálne aj neformálne diskusie, ktoré samospráva zohľadňuje pri rozhodovaní napr. o výstavbe v obci. Aktívni ľudia sa už v minulosti združovali okolo skupiny dobrovoľníkov s názvom „Pro Lozorno“ s cieľom zlepšiť kvalitu života v obci; v súčasnosti štafetu prebralo občianske združenie „Lozorno pre občanov“. Obec má veľký (občiansky) potenciál rozvoja, */parafr./ myšlienok je veľa, stále sa dá viac urobiť*, povedala miestna aktivistka.

K dynamizácii života obce prispieva aj poloha pri hlavnom meste, keďže do obce prichádzajú novousadlíci práve z Bratislavy. Tí, podľa vyjadrení respondentov, svojim záujmom a aktívnym prístupom posledné roky nepochybne oživil dianie v obci. Veľkým prínosom sú pre obec dobrovoľníci, bez ktorých by obec nemohla organizovať takmer žiadnu väčšiu akciu – „jeden človek to neurobí“.

Všetko nasvedčuje tomu, že v roku 2018 myšlienka hlasovania za projekty priamo občanmi tlie pod povrchom. Model hlasovania v roku 2016 bol testom a poukázal na niektoré slabé miesta, ktorým je možné sa v budúcnosti vyhnúť. Na evolučný moment poukázala aj zástupkyňa neziskovej organizácie v Lozorne: */parafr. / My sme vo vývoji, ako sa hovorí. Myslím si,*

že s hlasom občana pri dotáciách by sa dalo stále pracovať. Tá myšlienka nie je zlá, len je potrebné ju troška dotiahnuť ďalej.

Prípadovú štúdiu spracovala a rozhovory s tromi aktérmi participatívnej dotačnej schémy v Lozorne viedla: Lýdia Marošiová

Participatívny rozpočet v meste Hlohovec (2016 - trvá)

Hlohovec je okresné mesto s približne 21 tis. obyvateľmi, ktoré od roku 2016 kontinuálne realizuje participatívny rozpočet (PAROZ).

<http://obcan.hlohovec.sk/participacia.phtml?id5=29505>

Od začiatku PAROZ-u, bola participácia občanov na správe a podobe mesta Hlohovec spájaná s novým vedením mesta a primátorom Miroslavom Kollárom. Táto garnitúra sa od začiatku vedome a cielene usilovala dostať princípy občianskej angažovanosti do života mesta, v čom pokračuje aj po komunálnych voľbách 2018, v ktorých bol M. Kollár opätovne zvolený za primátora.

/parafr./ Nemusel byť tlak zvonka, lebo sme chceli realizovať to, k čomu sme sami chceli dotlačiť predchádzajúcu garnitúru..., uviedol v rozhovore vyšší úradník z Mestského úradu v Hlohovci. Hľadali spôsoby - snažili sa (PAROZ) „odkukať“, /parafr./ ale v 2014.-15.-om nebolo veľa samospráv, ktoré by takéto niečo riešili. Nemali celé know how - /parafr./ my sme to spravili tak intuitívne a podľa miery poznania, ktorú sme mali. Vedeli sme, že chceme nejakú časť rozpočtu vyčleniť na spolurozhodovanie občanom. Najprv sme hľadali nástroje ako pozbierať nápady, ako vytvoriť platformu, aby mohli o týchto nápadoch ľudia hlasovať.

V decembri 2015 Mesto vypracovalo nový „Program rozvoja mesta Hlohovec na roky 2016 – 2023“. Do vypracovania Programu zapojili aj širšiu odbornú a laickú verejnosť⁴. Vyšší úradník „Kollárovej garnitúry“ hovoril, že komunikácia s občanmi k „stratégii rozvoja mesta“ prvý rok vyplavila viaceré nápady, ktoré do „stratégie“ zakomponovali, a ktoré sa neskôr objavili aj v PAROZ-e.

Mesto* začalo v rámci PAROZ-u od obyvateľov zbierať tzv. „vaše nápady pre vaše mesto“. Výzvy na zapojenie ľudí do tejto iniciatívy širili mestskými novinami, ale ako uviedol vyšší úradník, Mesto hľadalo nástroj, ktorý by umožnil aj elektronickú participáciu, tiež kde by občania mohli zároveň navrhovať projekty a následne o nich hlasovať. Tento zámer im pomohol naplniť digitálny software ideasity.sk, s prevádzkovateľom ktorého - neziskovou organizáciou ProPolis⁵ - sa dohodli na spolupráci. Tá trvala počas nultého a prvých troch ročníkov PAROZ-u v Hlohovci v období rokov 2015 - 2018⁶.

* Mesto - sa v celom texte používa ako skrátený pojem pre vedenie mesta, Mestský úrad v Hlohovci, resp. Mestské zastupiteľstvo.

⁴ In: <http://mesto.hlohovec.sk/program-hospodarskeho-a-socialneho-rozvoja.phtml?id3=65380> , aktualizované 22.3.2016.

⁵ ProPolis je nezisková organizácia v Piešťanoch, ktorej jedným z hlavných poslanií je presadzovať a obhajovať záujmy obyvateľov mesta u orgánov štátnej správy a samosprávy (www.propolis.sk). Projekt „ideasity – nápady pre mesto“ (www.ideasity.sk) vznikol ako výsledok verejnej angažovanosti jej aktivistov viac ako dve posledné desaťročia a má/môže byť portálom pre všetky mestá na Slovensku. Ako hovorí o tomto nástroji jeden z jeho tvorcov - /parafr./... je o občianskej uvedomelosti, o vtažení občanov do deja, do života samosprávy. ... je to úžasný nástroj pre niekoho, kto povie, tak robme to, čo nám kážu občania. Nerobme to, čo nám káže (len) zákon, ale robme aj niečo navyše. Keď sa občania angažujú, časom sa dostaví výsledok občianskej demokracie a prejaví sa, čo nám tu chýba. ... Občania si žijú svojím životom – pracovným a rodinným, poslanci a úradníci si žijú svojím, a napokon nikto neskúma, či to je v súlade, či tie cestou náhodou nejdú... (proti sebe – pozn.aut.). Táto občianska angažovanosť nastaviť zrkadlo. ... Tá myšlienka je prenos myšlienky od pohodlného občana pred poslancov, ktorí by to mohli uchopiť a urobiť z toho nejaký projekt, samozrejme v spolupráci s tým občanom, s tým autorom.

⁶ <https://hlohovec.ideasity.sk>

Predstava samosprávy v Hlohovci o participácii občanov bola, podľa vyššieho úradníka, na začiatku značne „romantická“. Mesto malo predstavu, aby ľudia navrhovali projekty, ktoré chcú realizovať a Mesto by im na to vytvorilo podmienky a financovalo náklady, /parafr./ *nebol tam ale jediný takýto projekt; ľudia napísali zoznam vecí a žiadali, 'chceme, aby Mesto urobilo toto a toto'.* Obyvatelia potom mohli za nápady adresované Mestu hlasovať a „najúspešnejšie“ projekty zaradili do rozpočtu. Víťazné nápady tak v 1. a 2.ročníku PAROZu realizovalo výlučne mesto⁷.

V roku 2017 sa Mesto chopilo príležitosti spolupracovať najbližšie dva roky s Úradom splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti na realizácii národného projektu v oblasti participatívnej tvorby verejných politík⁸. Ako sa vyjadril vyšší úradník z Mesta, tento projekt prišiel „*úplne organicky*“ a vedenie Mesta to vnímalo ako „*šancu posunúť sa*“ v priamej demokracii na lokálnej úrovni, ale tiež ako získať reálnu podporu pri realizácii participatívneho plánovania⁹ a rozpočtovania v meste. Podpora spočívala vo financovaní personálnej kapacity/ človeka na polovičný úväzok, ktorý bude zodpovedný za výkon participatívnych politík, a v poskytnutí odborného know how v tejto oblasti, ktorým prispelo občianske združenie Utópia.

Mesto o tejto projektovej spolupráci informovalo občanov na webovej stránke mesta, kde sa o.i. uvádza: „*Pre mesto Hlohovec ide o významný projekt, ktorý pomáha prehĺbiť vŕahovanie obyvateľov do riadenia samosprávy a do revitalizácie verejných priestorov. Hlavný prínos pre mesto bude spočívať v skvalitnení participatívnych procesov vo vnútri samosprávy a rozšírení možností pre zapájanie verejnosti. Okrem iného, získa cenné skúsenosti pri participatívnom plánovaní verejných priestorov, ktoré využije pri budúcich revitalizáciách verejných priestranstiev. Na druhej strane obyvatelia získajú možnosť aktívne sa zapájať do vylepšenia ich bezprostredného okolia, či už prostredníctvom participatívneho plánovania alebo cez občianske projekty realizované v participatívnom rozpočte. Posledným prínosom bude aj publikovanie tzv. open data, vďaka ktorým získajú obyvatelia ešte väčší a slobodnejší prístup k informáciám.*“¹⁰

Ku genéze projektu s Úradom splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti a občianskym združením Utópia vyšší úradník uviedol, že im záležalo na celkovej kultivácii

⁷ In: Participatívny rozpočet IdeaSiTy 2016/2017.

http://obcan.hlohovec.sk/?id_menu=143204&limited_level=1&stop_menu=135276#me, aktualizované 12.2.2019, a in: Participatívny rozpočet IdeaSiTy 2017/2018.

http://obcan.hlohovec.sk/?id_menu=143206&limited_level=1&stop_menu=135276, aktualizované 8.3.2019.

⁴ V roku 2017 Mesto Hlohovec podpísalo s Úradom splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti a občianskym združením Utópia tzv. Memorandum o spolupráci na pilotnom projekte na lokálnej úrovni s názvom „Transparentnosť výkonu samosprávy s použitím otvorených dát, Zavádzanie a rozvíjanie procesu participatívneho rozpočtu, Zavádzanie a rozvíjanie procesu participatívneho plánovania“, v rámci Národného projektu Úradu splnomocnenca „Podpora partnerstva a dialógu medzi verejnou správou, občanmi a mimovládnyimi organizáciami na národnej, regionálnej a lokálnej úrovni v oblasti participatívnej tvorby verejných politík“.

https://www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/aktuality/participacia/2017/Utopia_MHlohovec_MVS_R.PDF

⁹ Tejto dôležitej a v Hlohovci silne prítomnej forme rozvíjanej občianskej participácie nie je v tomto texte venovaná patričná pozornosť. Viac informácií o tomto aspekte je možné nájsť na oficiálnych stránkach mesta, časť „Participatívne plánovanie verejných priestorov“, http://obcan.hlohovec.sk/index.php?id_menu=135277.

¹⁰ In: Mesto zapája verejnosť do rozhodovania. http://www.hlohovec.sk/?program=51&module_action_0_id_ci=150871, 19.1.2018.

občianskej spoločnosti v Hlohovci. Keď pochopili, /parafr./ *akým zjednodušeným spôsobom ľudia vnímajú to participatívne rozpočtovanie, tak nám pripadalo fajn, keď sa bude nejaký čas s aktívnymi ľuďmi v Hlohovci pracovať, aby im ukázali, že vlastne môžu nielenže 'Mesto urobiť', ale že naozaj existuje priestor, že 'ja chcem urobiť nejaký projekt a potrebujem nejakú pomoc od Mesta' ... Tak ako sa my učíme, potrebujeme kultivovať aj ten mimovládny sektor v meste. V meste sú aktívne občianske skupiny, ale nikdy sa s nimi nikto nebavil a Mesto im nevytvorilo priestor, kde by mohli získať zdroje... Mesto malo záujem vytvoriť podmienky 'spravte si Vy, ako si chcete zlepšiť život vo vašej komunite'.*

V roku 2018 Mesto vypracovalo, schválilo a v roku 2019 „novelizovalo“ tzv. **„Pravidlá IdeaSiTy – participatívny rozpočet mesta Hlohovec“**¹¹, ktoré /parafr./ upravujú priebeh PAROZ-u, úlohy a postavenie jednotlivých účastníkov. V „Pravidlách“ sa uvádza, že občania prostredníctvom PAROZ-u rozhodujú ako bude vynaložená časť rozpočtu mesta v rámci jedného kalendárneho roka a to pri dvoch typoch výdavkov: občianske projekty a zadania pre mesto. „Pravidlá“ stanovujú jeden cyklus PAROZ-u v Hlohovci na dva kalendárne roky. V prvom roku prebieha zbieranie nápadov od občanov, ich spracovanie a následná príprava projektov a zadaní; končí sa rozhodovacou fázou. V druhom roku prebieha realizácia schválených projektov a zadaní.

V „Pravidlách“ sú tiež vysvetlené kľúčové role a funkcie aktérov PAROZ-u v prípravnej – rozhodovacej - realizačnej a hodnotiacej fáze. Medzi aktérmi sa napríklad explicitne uvádzajú 'občania', 'Mestský úrad' (najmä Odbor stratégie, rozvoja mesta a územného plánovania) a 'Mestské zastupiteľstvo'. ... k tvorbe projektu nechýba v časti rozpočet zoznam oprávnených výdavkov. ... Pri rozhodovaní o projektoch a zadaniach sa uvádza, že prebieha dvoma spôsobmi - hlasovaním (elektronické a fyzické¹²) a verejným zvažovaním, ktoré je presne definované. Súčasťou opísaného procesu PAROZ-u je aj evaluácia, ktorá sa deje po každom skončenom participatívnom procese s možnosťou návrhov zmien.

„Pravidlá“ stanovujú tzv. **váhy pre jednotlivé typy rozhodovania** – pri občianskych projektoch sú váhy stanovené 30 percent pre fyzické hlasovanie, 30 percent pre elektronické hlasovanie a najviac, 40 percent pre verejné zvažovanie; a pri zadaniach pre mesto fyzické hlasovanie má váhu 50 percent a elektronické hlasovanie 50 percent¹³. A v neposlednom rade, „Pravidlá“ stanovujú, že **všetky víťazne projekty schvaľuje Mestské zastupiteľstvo, ako samostatné rozpočtové položky v príslušných programoch programového rozpočtu.**

Rozhodovanie kompletne so všetkými tromi „váhami“ si v hlohoveckom PAROZ-e po prvýkrát vyskúšali v 3.ročníku (2018) s realizáciou projektov v roku 2019. Nastali aj **d'alšie zásadné zmeny, keď Mesto vyzvalo a v rámci verejných stretnutí k PAROZ-u aj usmerňovalo občanov k podávaniu / uchádzaniu sa o realizáciu občianskych projektov a zadaní pre mesto.** Tento cieľ sa podarilo naplniť. Najnovšie (PAROZ 2019 / 2020), a to aj vďaka

¹¹ In: Pravidlá IdeaSiTy - participatívny rozpočet mesta Hlohovec. http://obcan.hlohovec.sk/index.php?id_menu=135276

¹² V roku 2018 občania v rámci PAROZ-u fyzicky hlasovali ~ odovzdali 1099 hlasov za jednotlivé projekty na troch miestach: dva z nich boli pracoviskami Mestského úradu a tretie bolo Informačné centrum. Viac o výsledkoch hlasovania in: http://obcan.hlohovec.sk/?module_id=383948.

¹³ Zavedenie týchto „váh“ v hlohoveckom PAROZ-i prešlo svojím vývojom. Kým v 1.ročníku malo elektronické hlasovanie 100% váhu, v 2.ročníku malo elektronické hlasovanie 50%-nú a fyzické hlasovanie tiež 50%-ú váhu. Viď dokumenty v poznámke č.3 pod čiarou.

spolupráci s Úradom vlády ako sa pochvalne vyjadril primátor Hlohovca M. Kollár¹⁴, sa v PAROZ-e /parafr./ *posunuli k reálnej participatívности*, preto pribudli **občianske projekty, ktoré majú spracovávať a realizovať občania v súčinnosti s mestom**. V PAROZ-e zostávajú aj zadania pre mesto, ktoré si vyžadujú prípravu zo strany Mesta a Mesto ich má aj realizovať¹⁵. Zmena nastala aj v nastavení finančných limitov – zatiaľ čo v predošlých ročníkoch celkový rozpočet nebol určený, po novom sú finančné limity stanovené. Občania môžu podávať **projekty v kategórii občianskych projektov v celkovej hodnote 20 tis. EUR (do 5 tis. EUR na jeden projekt), a v kategórii zadaní pre mesto v celkovej výške do 40 tis. EUR**.

Vyšší úradník nevedel bez prípravy vyhodnotiť, či suma pre projekty v rámci PAROZ-u v Hlohovci celkovo rastie. Keďže prvé dva ročníky PAROZ-u nemali stanovené finančné hranice (na rozdiel od dotačného mechanizmu), viaceré projekty navrhované občanmi by Mesto /parafr./ *tak či tak realizovalo*, preto ich finančne ani nelimitovali.

/parafr./ *Robíme to, lebo máme nejaké nastavenie k svetu, považujeme to za správne a navyše tu máme poslancov, ktorí s ľuďmi fakt pracujú, sú aktívni. Stratégiu robíme participatívne. Plus-mínus vieme, čo v tomto meste treba robiť, preto sa zámery Mesta takmer prekrývajú s tým, čo vypadne zo zadaní pre mesto.*

Mesto Hlohovec v PAROZ-e 2019/2020 vstúpilo do spolupráce s občianskym združením WellGiving¹⁶. Nahrádza tak e-platformu Propolis-u, n.o. IdeaSiTy, ktorú Mesto využívalo v rokoch 2015-2018, e-platformou WellGiving-u¹⁷. Občania majú naďalej možnosť elektronicky: podávať projekty / zadania pre mesto, sledovať celý participatívny proces, a v rozhodovacej fáze tiež hlasovať za projekty. Pridanou hodnotou hlasovania cez novú e-platformu je overovanie hlasujúcich (cez SMS kód).

Realizáciu participatívneho rozpočtovania v Hlohovci sprevádzali, tak ako PAROZ v iných mestách, viaceré špecifické okolnosti aj javy, ktoré približujú nasledovné výpovede oslovených aktérov.

Hlohovecký primátor v prospech PAROZ-u úspešne „žmýkal“ viaceré strany.

Tvorca ideacity.sk považuje hlohovecké vedenie Mesta za progresívne a efektívne zároveň. /parafr./ *Hlohovecká samospráva masíruje tú verejnú mienku všetkými možnými spôsobmi a kanálmi, vrátane elektronických. A ešte sú takí radikálni vo svojich postojoch, že budia záujem aj u tých ľudí, ktorí ich nevidia pozitívne. ... Aj to je cesta ako sa dostať k myšlienke. Ideacity je nástroj. Piešťanský primátor hodil Ideacity do koša, hlohovecký primátor ho chytil a vyžmýkal z neho desaťkrát viac než (software) mal stanovený cieľ. ... Samospráva v Piešťanoch napokon napriek prísľubom o využitie ideacity.sk nemala záujem. ... prekvapil Hlohovec, lebo tam je trochu iné vedenie mesta, tam to nabralo až taký rozmer - uchopenie tej*

¹⁴ In: video <https://www.facebook.com/watch/?v=336123413703245>, 1.4.2019.

¹⁵ In: Participatívny rozpočet. http://obcan.hlohovec.sk/?id_menu=135276&limited_level=1&stop_menu=135276#me, aktualizované 9.4.2019.

¹⁶ WellGiving je občianske združenie v Bratislave, ktoré vyvíja aktivity v oblasti zapájania občanov do rozhodovacích procesov v samosprávach, informovania a vzdelávania (www.wellgiving.sk). WellGiving vyvinulo e-platformu na podávanie projektov a hlasovanie v PAROZ-e v rámci projektu EÚ - ESF a OP EVS. V roku 2019 Mesto Hlohovec využíva túto platformu zdarma.

¹⁷ <https://hlohovec.hlasobcanov.sk>

myšlienky, že ich brzdíme(!).

Mesto za poskytnutie a prevádzkovanie IdeaSiTy platilo finančnú čiastku, ktorú vyšší úradník zhodnotil slovami „*nie sú to dramatické peniaze*“¹⁸. Tvorca IdeaSiTy k poskytovaniu svojich služieb pre hlohovecký PAROZ vysvetlil, že */parafr./ to stojí nejaké peniaze. Hlohovec platí za umiestnenie na server-i, za starostlivosť, za bezpečnosť...* Aplikáciu vytvorila piešťanská spoločnosť Kios a.s.

Genéza PAROZ-u v Hlohovci celkovo ukazuje na efektívny manažment Mesta a potenciál vytvárať výhodné koalície s externými subjektmi, ktoré participatívne procesy uľahčovali a profesionálne rozvíjali, medzi ktorými boli Propolis, n.o., Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti, OZ Utópia a WellGiving, o.z..

Tvorcovia ideacity.sk mali presvedčenie ako má táto elektronická služba verejnosti vyzerat', a že v tejto fáze (nízkej) občianskej angažovanosti má najskôr prebudiť verejný záujem, byť nízkoprahová a plne anonymná.

Ako uviedol tvorca ideacity.sk, „*Ideacity je ako keby taký prvý posol pre príchod participatívneho rozpočtu v širšom zmysle slova*“, prostredníctvom dobového digitálneho software-u vytvára virtuálnu chránenú zónu na priame a slobodné vyjadrovanie hlasu občanov vo sfére verejného života.

/parafr./ My (ideacity.sk) nemáme ani vekovú podmienku. Hlasovať môžu aj 14-roční, aj deti. Je to anonymné hlasovanie, kto sa dostane na stránku, môže hlasovať. ... Ja som im fyzický kontakt (medzi ľuďmi/ ich identifikáciou a samosprávou – pozn.aut.) neodporúčal, je to riziko z pohľadu stabilizácie toho nástroja v očiach verejnosti. Hlasy nie sú (od-)kontrolované, nechceme ísť do súkromia ľudí. Pri hlasovaní sa nezádáva meno (ani žiaden identifikátor, ktorý má zabrániť duplicitnému hlasovaniu – pozn.aut.). ...To je práve to, na čom sa rozchádzame s Hlohovcom, oni idú meniť to hlasovanie tak, aby to hlasovanie bolo podmienené registráciou. Ja som toho názoru, že v tejto fáze, keď tu ešte všetci spíme na prípeckoch a neangažujeme sa v občianskom živote, ešte ich tak povediac nahrubo vtiahnime, aj s rizikom mierne falošných hlasovaní, len aby sa oživilo to spanie, aby sme zobudili ten nezáujem, a potom môžeme sprísňovať kritéria na hlasovanie. A v Hlohovci už idú sprísňovať tie kritériá. Ale možnože keď to podpora kampaňou, tak je to ten istý výsledok.

Z týchto úvah vyplýva, že **e-platforma IdeaSiTy**, ktorá bola použitá v rámci PAROZ-u v Hlohovci **bola orientačným hlasovacím nástrojom**, čomu neskôr zodpovedala aj znížená váha tohto výsledku pri celkovom rozhodovaní o projektoch (v roku 2017 malo elektronické hlasovanie váhu 50% a v roku 2018 30%). Naopak, platforma WellGiving-u (PAROZ 2019 / 2020) pred jej využitím vyžaduje od občana registráciu s menom - priezviskom – e-mailovou adresou, čo v očiach občana môže znižovať pocit (a reálne aj znižuje garanciu) anonymity, ale rieši problém duplicitného hlasovania.

¹⁸ Podľa Schváleného programového rozpočtu mesta na rok 2019 a údajoch o čerpaní výdavkov v roku 2018 v tomto dokumente, Mesto za „update www.stránky Ideacity Hlohovec“ zaplatilo 3060 EUR; file:///C:/Users/lydia/Desktop/WellGiving/Hlohovec/Schvaleny_programovy_rozpocet_mesta_Hlohovec_na_roky_2019-2021.pdf, 20.2.2019.

IdeaSiTy malo pred zneužitím dve poistky, technologickú a „mentálnu“.

Tvorca ideacity.sk je presvedčený, že ľudia bežne opakovane nehlasujú.

/parafr./ *Všetky duplicitné hlasovania mažeme (podľa IP adres), každý môže z jedného PC hlasovať len raz. A tí lenivci nie sú ochotní behať, tí sú ochotní len klikáť. Nikto nepôjde ani do vedľajšej kancelárie kliknúť a nie to ešte do desiatich.*

Komunity sa okolo projektov, ktoré medzi sebou súťažia o počet hlasov, mobilizujú. Pred voľbami aj účelovo. Alebo: Odporcovia projektov v IdeaSiTy sa pôvodne mohli prejaviť už pri negatívnom hlasovaní, dnes tento priestor nemajú.

V roku 2018, keď boli miestne voľby, sa hlasovanie via IdeaSiTy, ktoré umožňovalo za projekty hlasovať pozitívne a negatívne, stalo nástrojom volebnej (anti-)kampane. Hovoril o tom aj manažér na strane IdeaSiTy.

/parafr./ *Oni si to (IdeaSiTy v Hlohovci) prerobili úplne masívne. (... V Hlohovci s nimi spolupracujem, chodím tam na porady, teraz už idú tretí upgrade vymýšľať.) Oni to tak povediac jednou vetou, v dobrom slova zmysle „znásilnili“, aby to slúžilo ako nástroj pre PAROZ, pre túto formu vtiahnutia občanov do deja, a potláčajú možno to, čo ja som chcel nechať zatiaľ v Piešťanoch, aby to bolo o takom slobodnejšom nezáväznom prejavovaní názorov. V Hlohovci napr. už **vylúčili záporné hlasovanie**, s čím ja zatiaľ nesúhlasím, lebo je to tiež informácia. Počet záporných hlasov je prejav demokracie... Ale chápem Hlohovčanov, lebo vyskytli sa tam asociáli, ktorí to torpédovali falošnými hlasovaniami – negatívnymi, aby ako keby potápali teraz pred voľbami primátora; mne to tak príde, lebo je to tam dva roky, a iba posledný mesiac sa negatívne, falošne hlasovalo. **Sledujeme IP adresy, z ktorých sa hlasuje a prišli sme na to, že posledné 2-3 týždne sa zintenzívnilo falošné duplicitné hlasovanie.** Oni tam majú teraz 16 projektov a 2 boli prehlasované negatívne. Jeden vyslovene to falošné hlasovanie ovplyvnilo. My ich mažeme... Ale aj tak sa Mesto potom rozhodlo, že nechce tie záporné hlasy. ... Oni nakoniec dajú priestor aj tým odporcom, len idú na to inou cestou. ... Má to ten istý dobrý cieľ.*

Nápady sa mali dať posielat' a hlasovať za ne priamo z krčmy alebo obývačky.

ProPolis, n.o. ako prenajímateľ IdeaSiTy Mestu Hlohovec vytvorilo túto elektronickú platformu s cieľom napomáhať zlepšovať život občanov v mestách. Propolis považovalo za primárny cieľ ideacity.sk, aby občania mohli navrhovať nápady ako urobiť lepšie – zdravšie - - krajšie mesto kedykoľvek počas roka¹⁹, a tiež mohli na konkrétny nápad vyjadriť svoj názor, a to svojím súhlasom alebo nesúhlasom. Ale v Hlohovci ten cieľ zredukovali časovo, /parafr. tvorcu IdeaSiTy/ *že pol roka sa nemôže hlasovať... I keď, kto chce si nájsť cestu; toto je pre tých pohodlných, že z mobilu aj z krčmy môže napísať svoj nápad, alebo rodina z obývačky, keď sa doma rozpráva čo by chcela vylepšiť; o tom to je. Ideový tvorca tejto platformy je tiež toho názoru, že keď ľudia budú chodiť na stránku a nebudú môcť hlasovať, už sa tam nevrátia.* /parafr./ *Tak, ako sú na sociálnych sieťach hejteri, tak sú fífloši, ktorí všetko radi okomentujú ale nepriložia ruku k dielu. A práve toto mal byť nástroj, keď sme pre všetkých vytvorili*

¹⁹ Tzv. eCID (digital Continuous Ideation Platform) rozvíja ako jeden z najpoužívanějších participatívnych nástrojov aj príbuzný software v zahraničí s názvom EMPATIA. Software občanom umožňuje predkladať myšlienky / nápady pre mesto kedykoľvek v roku, bez ohľadu na pevný cyklus PAROZ-u. Účastníci priebežne hlasujú za nápady, čím sa vytvára ich rebríček. V tomto procese sa rieši uskutočniteľnosť projektov z pohľadu mesta. In: EMPATIA Enabling Multichannel Participation Through ICT Adaptations. EMPATIA Consortium 2016-2018, s.19, https://empatia-project.eu/wp-content/uploads/2018/07/EMPATIA_Final_Progress_Report_D6.2-6July2018.pdf

aplikáciu, s ktorou z pohodlia obývačky... 'nemusíte nikam chodiť, keď máte nápad'. Idea bola vtiahnuť občanov, aby poskytovali nápady, lebo ľudia sú šikovní, len sú niekedy leniví (napísať niečo na papier) ... Tá digitalizácia je forma ako ich dostať.

Propagácia projektov PAROZ-u na mestskom jarmoku podnietila záujem ľudí, alebo ako „chlieb a hry“ v roku 2018 významne zvýšili počet hlasujúcich občanov.

Tvorca IdeaSiTy bilancoval, že /parafr./ za prvé dva roky tam bolo 2000 hlasov – kliknutí (to nie je 2000 občanov, lebo jeden má možnosť kliknúť na všetky projekty), to je dosť na 20 tisícové mesto. ... Keby sme mali jedno percento angažovanosti z počtu obyvateľov, tak je to veľmi vypovedajúce číslo. A to Hlohovec mal.

Teraz bol Hlohovecký jarmok... kde propagovali myšlienku participatívneho rozpočtu a za dva týždne mali 4,5 tisíc kliknutí(!). IdeaSiTy mal vlastný stánok s nápadiami, ľudia z Mesta komunikovali s občanmi čo si išli kúpiť cigársku a vínečko a zastavili sa pri nápadoch. ... z 20 tisícového mesta, tak to klobúk dole(!); napríklad keby v Bratislave hlasovalo 10 tis. obyvateľov, tak povieme, že je to úspech, nie?

Ako vydarenú akciu označil vizualizáciu (projektov) PAROZ-u na mestskom jarmoku aj vyšší úradník z Mesta:

/parafr./ ... lebo raz vidieť je lepšie ako trikrát počuť. Nikdy nezískaš v priebehu troch dní toľko odpovedí od ľudí, keď to robíš ako samostatnú akciu, že 'ľudia prídte tu, niečo vám ukážeme', ale na jarmoku sa pristavia stovky.

Klikaní môžu byť tisíce, ale „nápadý dáva málo ľudí“.

Zo skúsenosti človeka, ktorý je autorom a sleduje IdeaSiTy v praxi, vyplynulo, že v roku 2018 bolo v rámci PAROZ-u v Hlohovci navrhnutých približne dve desiatky projektov a /parafr./ niektorí občania tam majú viac ako jeden nápad, ale v zásade aj v Hlohovci nápadý dáva 5-10 ľudí. **Málo ľudí dáva nápadý...**

Niektorí hovoria o apatii ľudí, niektorí o nulovom poznaní občianskych práv, iní o nedôvere v inštitúcie na miestnej a štátnej úrovni.

Nízku mieru verejnej angažovanosti ľudí v meste vyšší úradník v Hlohovci komentoval netypicky.²⁰ Podľa neho /parafr./ nejde o apatiu, ale o nulové poznanie toho, čo by ľudia mohli chcieť, akú pomoc od Mesta na to, čo chcú sami urobiť. V tomto smere Mesto významne benefitovalo zo spolupráce s občianskym združením Utópia, ktorá im pomohla - vyškolíť sa, zažiť či osvojiť si spôsob ako - u ľudí prebudiť, rozvíjať a udržať verejný záujem. /parafr./ Keby nebolo Utópia, tak musíme začať riešiť, že ako sa naučiť s ľuďmi komunikovať a vysvetľovať im, že 'to (PAROZ) je priestor pre vás'.

V tomto kontexte vyšší úradník Mesta chápe „zadania pre mesto“ ako „medzikroky“ k tomu, aby všetci poslanci riadne vykonávali svoje poslanie a komunikovali s ľuďmi. Len tak Mesto bude spoľahlivo vedieť o čo majú občania záujem; a nevylučuje, že v takom prípade už nebudú potrebné zadania pre mesto.

²⁰ ... v porovnaní s odpoveďou vyššieho úradníka na Mestskom úrade v Banskej Bystrici, ktorý sa podieľal na PAROZ-e.

Aktivista ideacity.sk nízku mieru záujmu ľudí o mesto vysvetľuje nedôverou občanov v štát aj samosprávu. /parafr./ *Ani v takých mestách ako sú Piešťany a Hlohovec, tá dôvera tu nie je. A keď nie je dôvera, tak je nezaujím, čo sa tam deje. ... vo Švajčiarsku (kde je päťdesiat referend ročne) sú aj tí úradníci inak nastavení. Naši úradníci sú na to, aby dodržiavali literu zákona, ale nie aby v prospech občanov niečo riešili. To sú dve rôzne veci. ... A preto si myslím, že takých nástrojov (ako je PAROZ) treba oveľa viac, aby sme vtáhovali ľudí do verejného života. Priemerná rodina, alebo občan sa nevenuje miestnej komunite. Myslím si, že to všetko by mal mať na starosti starosta. Oni necítia potrebu sa angažovať, tak to nerobia. Musí ich niekto osloviť a povedať im, že 'chystáme sa tu vybudovať občiansku spoločnosť', ale to sa tu nedeje. Vo Švajčiarsku, Švédsku – to sú krajiny s vysokým stupňom rozvoja občianskej spoločnosti. Nám sa nesníva o tom, ako oni vnímajú spoločenský život. Keď ľudia nevedia kam máme ísť, prečo by robili kroky tým smerom(?)*.

Nie každému sa páči, čo ľudia v PAROZ-e odhlasujú. Čo s eventuálnymi oponentmi?

Vyššiemu úradníkovi z Mestského úradu sa veľmi páčia projekty ako je vyznačenie prvej cyklotrasy v regióne Hlohovec na úseku Hlohovec – Havran, alebo zriadenie verejnej obývačky na trávenie voľného času pre rodiny s deťmi (oba projekty boli schválené v PAROZ-e 2018). Uviedol epizódu k víťaznému projektu v PAROZ-e 2017 podporeného 137 hlasmi občanov²¹, zámerom ktorého je (stav realizácie je ešte v procese) vybudovanie rozhľadne na kopci Šianec týčiacim sa nad Hlohovcom. Architektonický návrh riešenia projektu Mesto vizualizovalo aj na mestskom jarmoku, návrh ľudí zaujal, i keď sa objavila aj reakcia ako *'no nebude mi tu nejakých sto občanov hovoriť čo tam má byť, keď ja to nechcem'*. Toto je zároveň ukážka hlasu **opozície, ktorá do participatívneho rozpočtovania bola či nebola reálne zapojená**, a že to, čo je pre skupinu hlasujúcich ľudí zvýšenie kvality verejného priestoru, nemusí vždy viesť k spokojnosti všetkých ľudí.

Ako čeliť nevôli „oponentov“ a „kritikov“? Každý občan sa môže zúčastniť deliberačného procesu, v ktorom vyjadrí svoje stanovisko. Sú ale podmienky nastavené tak, aby každý občan, predstaviteľ komunity/ štvrte vnímal pôdu, na ktorej má zdieľať svoj pohľad na vec, nízkoprahovo – neutrálne - bezpečne?²²

Mesto Hlohovec sa zatiaľ v rámci PAROZ-u nedostalo do zásadného konfliktu s relevantnou skupinou občanov, navyše ako sa zmienil aktér PAROZ-u, takýto typ problémov je agenda pre politický postoj primátora, pričom ten, ktorý je aktuálne vo vedení Mesta chce prihliadať na verejnú mienku väčšiny oprávnených voličov a v prípade zásadnej názorovej polarizácie mu vraj nie je cudzí ani inštitút mestského referenda.

Účastníci verejných zhromaždení, pracovných skupín v rámci PAROZ-u sú občania s rôznou „konšteláciou“.

Medzi priamymi účastníkmi stretnutí s občanmi v rámci PAROZ-u je, ako ich popísal vyšší úradník z vlastnej skúsenosti, /parafr./ *polovica takých, ktorí majú nejaké svetabôle, ktoré prídu vyrozprávať pri každej príležitosti kedy je ich niekto akoby ochotný vypočuť. Toto je napríklad*

²¹ Participatívny rozpočet IdeaSiTy 2017/2018, http://obcan.hlohovec.sk/?id_menu=143206, aktualizované 8.3.2019.

²² Viac na tému tzv. LGA (Local Governance Arrangements) v participatívnom rozpočtovaní in BASSOLI, M.: Participatory Budgeting in Italy: An Analysis of (Almost Democratic) Participatory Governance Arrangements. International Journal of Urban and Regional Research, 2011. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/j.1468-2427.2011.01023.x>

také to riziko, s ktorým treba rátať pri moderovaní diskusie, aby si tento typ ľudí nemohol ukradnúť taký priestor, že to znechutí tých, ktorí reálne prišli pracovať.

PAROZ v Hlohovci zatiaľ nie je špeciálne design-ovaný pre sociálne vylúčené komunity.
„My sme na začiatku“, uviedol aktér PAROZ-u na strane Mesta, /parafr./ čiže vzhľadom na ten počet ľudí, ktorý sa vôbec zapojil... sme radi, že sme dali dokopy aspoň tých pár desiatok ľudí, ktorí sú v meste nejakým spôsobom aktívni. V ďalších fázach sa podme baviť o tom, akým spôsobom zapojíme ďalších (v Hlohovci žije v nevyhovujúcich podmienkach rómska komunita, Mesto plánuje riešiť napr. bývanie tejto minority). Mesto si kladie za cieľ osloviť časom všetkých. Participatívne aktivity chcú spustiť aj na školách.

Občianska participácia v Hlohovci z pohľadu aktivistu v Piešťanoch kvitne. Zásluhy na tom má Mesto.

/parafr./ Hlohovec to urobil úplne profesionálne, vyčlenili manažéra s kompetenciami, primátor schválil zmluvu. Stojí to pár stovák... Hlohovecký primátor tam vtiahol asi 15-20 nových zamestnancov, pri vstupe ich infikoval nejakým vírusom, a oni sa všetci angažujú a ide im o verejný záujem. ... je to úžasné. Taký 25-ročný mladý chalan (úradník zodpovedný za PAROZ) a už z neho srší tá angažovanosť.

Aj človek z garnitúry primátora M. Kollára je presvedčený, že snaha o participatívnosť v meste „musí vychádzať z vedenia Mesta“. /parafr./ Samospráva, ktorá nechce pustiť občanov, aby do toho moc kecali – s takýmto nastavením jej potom z toho vypadne niečo, čo samospráva nechce robiť a bude pod tlakom.

Podnet môže vyjsť zvonka, z občianskej spoločnosti, ale pokiaľ si to vedenie mesta nezoberie za svoje, môže síce spraviť nejaké formálne pravidlá atď., ale je s tým spojená kopa roboty. Je to proces, pri ktorom sa musí učiť aj tá samospráva, aj tí občania. Vo chvíli, keď občania pocítia, že to nie je úprimný záujem samosprávy, tak podľa mňa sa na to vykašlú a nebude to fungovať.

Chceli sme naučiť ľudí zápasit'.

Inštitút akým je **PAROZ** má v Meste Hlohovec svoje právne ukotvenie, čo aj bolo cieľom ľudí okolo primátora M. Kollára. Podľa jedného z nich to ale neznamená, že „participácia“ je samočinný proces.

/parafr./ Pokiaľ by sa tu zvrátili pomery... Vždy môže prísť garnitúra, ktorá má iné predstavy o výkone verejnej služby. To, čo my vieme urobiť, je nastaviť čo najviac systémových vecí, ktoré im budú brániť (zrušiť PAROZ) – vždy sa to zdá úplne zmeniť, ale minimálne sa tým zvýši verejný tlak, keby to chceli robiť. Keď tie procesy spustíme, čo najviac ich ukážeme ľuďom, že sa dajú..., keď je otvorené všetko čo sa dá, a oni to budú chcieť začať utajovať, tak to bude vidno a tí ľudia, ktorí si už na to zvykli, budú kričať.

Skrytá sila PAROZ-u v Hlohovci spočíva aj v občianskych kompetenciách, ktoré ľudia v procese participácie nadobudli a ktoré sú prísl'ubom continuity.

/parafr./ Keď je tu nastavený nejaký proces participatívneho rozpočtovania, participatívneho plánovania verejných priestorov, a oni by to chceli robiť po starom 'bude to toto a takto,

a nepýtajte sa, to sú naše peniaze', tak už bude nejaká časť ľudí na nich tlačit', už nebudú mať takú jednoduchú pôdu na zvrátenie vecí naspäť. Chceli sme naučiť ľudí zápasit'.

Mesto Hlohovec schválilo výdavky spojené s PAROZ-om 2019 / 2020. Staronový primátor Miroslav Kollár pre Hlohovskú televíziu komunikoval, že začiatkom roka 2019 niektorí noví poslanci Mestského zastupiteľstva „*mali ambíciu vyradiť z rozpočtu peniaze na pokračovanie participatívneho rozpočtovania*“²³. Na mieste je konštatovanie o nekončiacom sa občianskom ale aj politickom zápase za participáciu ľudí pri rozhodovaní o verejných zdrojoch, aj že takýto zápas v Hlohovci už začal(?), ale podľa správ zo samospráv na celom Slovensku, neustále prebieha.

Otvorená komunikácia má posilniť aktívnejšiu časť spoločnosti.

PAROZ v Hlohovci dokumentujú aktuálne aj archívne správy na webovej stránke mesta²⁴, statusy na sociálnej sieti Facebook²⁵, ale zblízka ho sledujú aj miestne médiá či ďalšie médiá a inštitúty nadregionálneho významu. V roku 2018 sa mesto Hlohovec umiestnilo na 4. mieste v rebríčku hodnotenia transparentnosti miest a žúp na Slovensku.²⁶ Otvorená samospráva je podľa vyššieho úradníka Mestského úradu zámer a cieľ, ktorý aktuálne vedenie Mesta pri výkone verejnej služby premieňa na konkrétne opatrenia.

*/parafr./ My s tým ideme von, pretože sme si povedali, že **naša cieľovka je jasná – nie sú to tí večne nespokojní ľudia, ale naopak tá aktívnejšia časť spoločnosti v komunite, a toto je cesta ako ju podporiť a zvyšovať jej podiel.***

Prípadovú štúdiu spracovala a rozhovory s dvomi aktérmi participatívneho rozpočtu v Hlohovci viedla: Lýdia Marošiová

²³ In: video <https://www.facebook.com/watch/?v=336123413703245>, 1.4.2019.

²⁴ <http://obcan.hlohovec.sk/participacia.php?id5=29505>

²⁵ <https://www.facebook.com/participaciahlohovec/>

²⁶ V roku 2018 Transparency International Slovensko realizovalo 5.ročník (každý ročník prebieha v 2-ročných cykloch) hodnotenia transparentnosti 100 najväčších miest a 8 žúp, in: <http://samosprava.transparency.sk/rankings/cities/2018>.

Participatívny rozpočet v meste Prievidza (2017 - trvá)

Prievidza – starnúce mesto

<http://www.prievidza.sk>

Základné údaje

Rozprestiera sa v prechodnej oblasti medzi stredným a západným Slovenskom v Trenčianskom kraji a má 48 tis. obyvateľov. Je centrom regiónu Horná Nitra. **Mesto vymiera**, veľká časť obyvateľstva mesta za prácou odchádza, **populácia starne a potenciál v oblasti cestovného ruchu je nevyužitý**. Z hľadiska kvality životného prostredia má mesto nižšiu kvalitu ovzdušia, nízku kvalitu povrchových vôd a vysokú hlučnosť v častiach mesta zaťažených intenzívnou dopravou. Rozpočet mesta v roku 2018 bol prebytkový, príjmy dosiahli úroveň 38 mil. EUR a výdaje 36 mil. EUR.

Vízia mesta²⁷

Základnou strategickou úlohou, ktorú si mesto stanovilo v programe rozvoja mesta Prievidza na roky 2016-2023 bolo zvýšiť životnú úroveň obyvateľov a kvalitu ich života, a tiež zlepšiť podnikateľské prostredie v meste. K predloženému návrhu dokumentu sa mali možnosť vyjadriť výbory volebných obvodov, komisie mestského zastupiteľstva, odborní zamestnanci mesta, tretí sektor, podnikatelia, obyvatelia, rozpočtové a príspevkové organizácie mesta. **Úlohou samosprávy nie je nahrádzať osobnú zodpovednosť jednotlivca**, ale vytvárať čo najlepšie prostredie pre uplatnenie slobodných aktivít a iniciatív jednotlivých ľudí a podnikateľských subjektov.

Participatívny rozpočet (PAROZ) - nový vzťah medzi úradom - úrad otvorený pre občana (<http://www.prievidza.sk/pr>)

Nápad realizovať PAROZ v meste Prievidza bol výsledkom **kolegiálneho rozhodnutia niekoľkých mladých a aktívnych pracovníkov z vedenia mesta** s cieľom „zapojiť občanov do procesu rozhodovania o prioritách, týkajúcich sa mesta či mestskej časti“ (Materiál MsZ č. 79/2016, s. 2). /parafr.²⁸/ *Z úrovne primátorky, vedenia mesta sa realizujú strategické porady v rôznych tímoch, konkrétne tím kancelárie primátorky zvažoval kam posunúť mesto a ako jednu z možností sa rozhodol zaviesť participatívny rozpočet.*

Samotná **myšlienka bola výsledkom určitej nespokojnosti obyvateľov mesta** s komunikáciou a rozhodnutiami mesta, ktoré sa na prvý pohľad z pohľadu mesta javili ako pozitívne a prospešné pre občanov. /parafr./ *Začalo sa budovať parkovisko na sídlisku, ktoré ľudia chceli a žiadali, a keď začala samotná realizácia ľudia sa postavili na odpor a boli proti parkovisku. To bolo prekvapením, a tak vznikla potreba zmeniť komunikáciu s obyvateľmi od základu. Otázka znela: „Čo im už to mám vybubnovať“?*

Informácie a **inšpiráciu k PAROZ čerpalo mesto tiež z osobnej skúsenosti ľudí, ktorí pracovali na MÚ v Trnave**. /parafr./ *Niežeby sme to priamo odpozorovali od Trnavy,*

²⁷ <http://www.prievidza.sk/upload/wsw/files/file/MESTO/Rozvoj%20mesta/PRMPD%202016%20-%202023%20final.pdf>

²⁸ /parafr./ parafrázované vyjadrenia z rozhovorov so zamestnancami mesta, ktorí sa spoločne aktívne podieľali na celom procese PAROZ

ale priamo tam pracovalo niekoľko našich priateľov (priateľov zamestnancov MÚ v Prievidzi – pozn. aut.), ktorí pochádzajú z Prievidze a pracujú tam na úrade. Po rozhovoroch a konzultáciách s nimi sme sa rozhodli to vyskúšať aj v našich podmienkach.

Prvý ročník **PAROZ odštartoval v Prievidzi v roku 2017**, ale prípravy začali už v roku 2016. /parafr./ *Začalo to poradou na úrovni pána prednostu, ktorý je v štruktúre najvyššie, kde bolo informované finančné oddelenie, kancelária primátorky, oddelenie pre projekty a investície, mestská spoločnosť, technické služby, odbor výstavby, ktoré vyslali po jednom zamestnancovi, ktorý bol zodpovedný za riešenie PAROZ na svojom oddelení. Reakcia bola viac-menej pozitívna, keďže to prišlo zastrešené zhora.*

Nebolo prijaté žiadne Všeobecne záväzné nariadenie (VZN) priamo k PAROZ, ale upravilo sa VZN o dotáciách. Pri dotáciách v rámci PAROZ sa nevyžadujú odporúčania príslušných komisií mestského zastupiteľstva. *„Tieto na základe výsledkov verejného hlasovania a verejného zvažovania podľa finálnych verzií predložených projektových dokumentácií schvaľuje primátor mesta“* (Všeobecne záväzné nariadenie č. 131/2012 o poskytovaní dotácií z rozpočtu mesta Prievidza v znení Doplnku č. 3, par. 4, s. 2)²⁹.

Mestská rada v novembri 2016 schválila uznesením zámer mesta Prievidza zapojiť sa do procesu tvorby PAROZ a vyčlenila na tento účel spolu 45 tis. EUR, z toho **40 tis. EUR bolo určených na samotné projekty občanov a 5 tis. EUR na režijné náklady spojené s PAROZ. Maximálna výška na jeden projekt bola stanovená do 5 tis. EUR.** Nebolo dôležité, v ktorej časti mesta bude projekt realizovaný. /parafr./ *Dlhá bola debata o tom koľko financií dať do prvého ročníka a zvolili sme si (úradníci MÚ), na základe odporúčania občianskeho združenia Utópia, sumu 40 tis., ktorú sme zatiaľ ponechali aj na ďalšie roky. Suma 5 tis. EUR na jeden projekt bola vyčlenená aj kvôli verejnému obstarávaniu, ale aj preto, že bola možnosť zapojenia sa osobám - jednotlivcom, ktoré nie sú právnickými ani fyzickými osobami a nemajú ani neziskové združenie. Takýmto nadšencom, resp. skupine nadšencov projekt realizovalo mesto cez mestskú spoločnosť – technické služby. Za túto sumu vyjde reálne 8 projektov.*

Mestské zastupiteľstvo v decembri 2016 tento zámer odobrilo. /parafr./ *Poslanci PAROZ fandili, prešiel jednohlasne. Tí aktívnejší zdieľali informáciu o PAROZ na svojich facebookových stránkach. Nenašli sme nikoho, kto by bol proti, veď je to politicky nemožné. Skôr prevládala vôľa dať viac finančných prostriedkov...*

V Dôvodovej správe k PAROZ (Materiál MsZ č. 79/2016, s. 2) sa uvádza, že „**PAROZ stojí na týchto zásadách:**

- **vytváranie nového vzťahu medzi zastupiteľstvom a občanmi**, čo v praxi znamená formovanie novej, demokratickejšej formy riadenia a rozhodovania,
- **zvyšovanie záujmu o veci verejné**, podporovanie aktívneho občianskeho prístupu,
- **presmerovanie verejných zdrojov** v prospech projektov, ktoré sú prioritou pre samotných obyvateľov mesta,
- **opätovné obnovenie narušených sociálnych väzieb**,

²⁹ Dostupné na: http://www.prievidza.sk/upload/wsw/files/file/SAMOSPRAVA/VZN/2018/VZN_c_131_2012_vratane_Doplnku-c.3.pdf

- *postupné zvyšovanie transparentnosti mestskej správy*, ľudia môžu osobne a priamo zasahovať do tvorby najdôležitejšieho procesu riadenia samosprávy, ktorým je rozpočet mesta.

/parafr./ Obavy boli z toho, že PAROZ môže byť zo strany verejnosti vnímaný ako niečo čo je politizované, niečo čo môžeme my úradníci MÚ manipulovať, t.j. ktoré projekty budú vybrané a realizované. To bolo eliminované tým, že nad PAROZ malo dohliadať a jeho nestrannosť garantovať občianske združenie Utópia (tretia strana), „ktoré ako jediné združenie na Slovensku zabezpečuje kreovanie a aplikáciu participatívnych rozpočtov v iných mestách Slovenska“ (Materiál MsZ č. 79/2016, s. 3). /parafr./ My úradníci sme navyše tiež nechápali dobre čo PAROZ je, a preto sme oslovili občianske združenie Utópia, ktoré zastrešovalo PAROZ v Trnave, a ktoré nám vysvetlilo detaily a dôležité podstatné veci o tom, čo je možné nazývať PAROZom. Stretnutie prebehlo v mesiaci január. Utópia mala navyše pozíciu mediátora, ktorý bude vysvetľovať úradníkom a verejnosti, pri možných stretoch, že je potrebné robiť kompromisy na oboch stranách.

Harmonogram procesu prípravy PAROZ v meste prebiehal v niekoľkých fázach od informačnej (január), cez verejné stretnutia (február – máj), rozhodovaciu fázu (máj) až po realizačnú (jún až december) a evaluačnú (október – november). */parafr./ Zámerom mesta bolo, aby verejnosť vnímala, že to bude o nich.*

V prvej fáze sa mesto zameralo na **informovanie verejnosti o možnosti zapojenia sa** do PAROZ, keďže, ako sa ukázalo, predstava obyvateľov bola iná ako predstava mesta. */parafr./ Na začiatku ani verejnosť nevedela o čom PAROZ je. Myslela si, že stačí prísť s nápadom, ktorý potom niekto spracuje, vyfinancuje a zrealizuje. Participácia je však o tom, že zadávateľ pochopí to ako funguje úrad, ako fungujú procesy ako napr. dotačná schéma, rozpočtová schéma, následne kontrola, ale hlavne, že on je zodpovedný za tvorbu daného podnetu, s ktorým prichádza vrátane dobrovoľníckej práce. Na prvé stretnutia prišli aj ľudia, ktorí si mysleli, že všetko za nich spraví úrad, a že oni nemusia vôbec priložiť ruku k dielu. Obyvatelia museli prísť nato, že je to o spoločnej práci. Je ťažké zmeniť pohľad ľudí nato, že PAROZ je tu pre komunitu a nie pre vlastné záujmy.*

Spustila sa masívna informačná kampaň, kde tí ktorí **chceli**, informácie mohli získať. K účasti boli motivovaní aj súťažou s možnosťou výhry. */parafr./ Na hlavnej webovej stránke mesta bol obrovský banner spúšťame PAROZ (pred každou aktivitou 2-3 týždne sa banner aktuálne menil), spustili sme facebooku stránku PAROZ pre Prievidzu. Zároveň boli informácie rozposlané novinárom, ktorí vždy korektne informovali, a my sme tiež dávali do miestnych periodík platenú inzerciu-oznámenia a tiež v mestskom rozhlase bežali všetky informácie. Informácie sa objavili aj v regionálnej televízii. Bola tiež zriadená samostatná webová stránka pre PAROZ. Do každej schránky v meste Prievidza prišiel leták o tom, čo PAROZ je a tiež anketový listok s možnosťou výhry (napr. tablety, notebooky, a pod.) – čo by ľudia chceli, investície do ktorej oblasti. Participácia je, že človek vyhľadáva informácie a musí sa zaujímať o verejné dianie. V Prievidzi to boli predovšetkým seniori, u mladých ľudí, to tak nebolo. Keby sme si zobrali štruktúru informovanosti ľudí, tak ľudia vo veku 58 a viac rokov boli na 90% informovaní, u mladých to bolo veľmi slabé.*

Nasledovali verejné stretnutia (celkovo bolo 5 prípravných stretnutí) vždy na rovnakom (známom) mieste v meste a pre všetkých obyvateľov, kde sa dohodli mechanizmy PAROZ. „Zámerom bolo pripraviť portfólio občianskych projektov v tematických okruhoch, o ktoré verejnosť prejaví záujem. Cieľmi bolo: spracovať nápady verejnosti do podoby projektových dokumentácií; informovať občanov o fungovaní a kompetenciách samosprávy; nastaviť formy spolupráce medzi MÚ a verejnosťou; zbierať aj podnety a nápady, ktoré svojou povahou nespádajú do pilotného ročníka PAROZ“ (Materiál MsZ č. 79/2016, s. 3). Na stretnutiach sa vždy zúčastnili zástupcovia Utópie (boli facilitátormi) a tiež /parafr./ „skalní“ zamestnanci úradu – dvaja z kancelárie primátorky a tiež zamestnanci technických služieb. Z iných oddelení tam v tom čase neboli zamestnanci potrební.

„Na úvodnom stretnutí sa vytvorili tematické komunity – pracovné skupiny, do ktorých sa účastníci rozdelili na základe nápadov: **doprava a cyklodoprava, seniori, verejný priestor a zeleň, šport a kultúra, sociálne vylúčené skupiny**. Návrhy, ktoré obyvatelia predložili a prediskutovali vo svojich pracovných skupinách, boli na záver verejného stretnutia za každú tematickú komunitu prezentované vybraným členom skupiny. Na prvom stretnutí bolo navrhnutých viac ako 20 zámerov verejnosti“ (O stretnutie k PAROZ bol veľký záujem, 2017³⁰). /parafr./ Na každom ďalšom stretnutí sa kreovali projektové dokumentácie – ako má vyzerať položkový rozpočet a pod. **V druhom ročníku**, sme na stretnutiach oproti prvému ročníku, dávali **najväčší dôraz na projektovú dokumentáciu**, hoci bol aj úvod o tom, čo je PAROZ, dohodli sa ďalšie stretnutia, zoznámili sa aj ľudia navzájom a povedali svoje nápady.

Stretnutia v prvom ročníku, ich počet, obsah a dĺžka (3-4 hodiny) aj vzhľadom k počtu angažovaných obyvateľov, **sa stali súčasťou kritiky**, tak zo strany verejnosti ako aj zamestnancov úradu. /parafr./ Bolo to v prvom ročníku zbytočne veľa zdĺhavých stretnutí. Chápeme, že Utópia chcela povzbudiť ľudí, aby sa v čo najväčšej miere prejavili. Spätná väzba od ľudí však bola, že táto prvá fáza ich veľmi znechutila a unavovala, dokonca až demotivovala. Ako keby na 5 stretnutiach prebiehalo to isté. Postupne síce na jednotlivé stretnutia prichádzali aj noví ľudia, ale väčšina bola na všetkých, ale ich obsah sa výrazne nemenil. Ďalšie časti PAROZ sme potom museli rýchlo doháňať. Prípravná fáza bola na úkor realizačnej. Navyše to odradilo aj niektoré projekty.

Vyvolalo to aj pochybnosti zástupcov mesta vzhľadom k spolupráci s Utópiou.

/parafr./ Proces cez tretiu stranu je taký ťažkopádny, zdĺhavý. Neskôr, v roku 2018, sme sa ho snažili zjednodušiť, išli sme už bez Utópie. Dvaja zamestnanci MÚ sa stali zodpovední za celý proces PAROZ.

Na strane druhej **proces PAROZ v meste by sa bez spolupráce s Utópiu nerozbehol** a navyše, /parafr./ v prvom ročníku sa snažila Utópia poslancov eliminovať (boli síce informovaní o PAROZ a verejných stretnutiach, ale vedeli, že je to hlavne o ľuďoch nie o nich) na verejných stretnutiach. **Nechcela, aj to bolo veľmi rozumné, politizovať tento proces**. Na úvodné stretnutie prišli dvaja poslanci ale zistili, že to nie je o politike tak odišli. Pani primátorka tiež

³⁰ Článok. Dostupné na: <http://www.prievidza.sk/spravodajstvo/o-prve-stretnutie-k-participativnemu-rozpocetu-bol-velky-zaujem>

len prišla, pozdravila, povedala držím palce, participujte a odišla. Ukázala sa reálne až po realizácii projektov.

Bez Utópie, v druhom ročníku už do procesu PAROZ reálne určitou mierou zasiahli aj niektorí poslanci. /parafr./ V druhom ročníku, keď už nebola Utópia garantom, prišli dvaja poslanci, a jeden z nich sa stal nositeľom projektu, čo mohlo trochu vyvolať pochybnosti. Nik z mesta však nemohol zasiahnuť a bolo to tolerované, ale panuje názor, že poslanec nezasahuje a ani by nemal zasahovať akýmkoľvek spôsobom do procesu PAROZ.

Objavili sa aj isté problémy v spolupráci mesta so zástupcami Utópie.

/parafr./ Niektoré procesy neboli riešené šťastne. Utópia nebola úplne zodpovedná. Na viaceré verejné stretnutie zástupcovia Utópie meškali, raz dokonca hodinu a pol. Niekedy prišiel iný zástupca, ktorý nebol na predchádzajúcom stretnutí, a tak sa obsah zopakoval. My, ako úradníci, sme boli z ich strany vnímaní veľmi negatívne, a keďže našim cieľom bolo aj zlepšiť spoluprácu s verejnosťou („my tu budeme len dovtedy, pokiaľ tu budú ľudia“) chceli sme sa ukázať v pozitívnom svetle (boli sme napr. na verejných stretnutiach bez nároku na honorár). Boli sme však zo strany Utópie označovaní ako úradníci, ktorých by sa mohli ľudia báť, „úradník ako čierna persóna“. Navyše „konflikty“ medzi Utópiu a zamestnancami mesta sa riešili aj za účasti verejnosti. Narážali na seba formálne a **nutné byrokratické postupy ohrozené zákonnými pravidlami** a snaha **o neformálnosť**. /parafr./ Snaha povedať svoj názor, pripomienku, aby bola verejnosť navedená nato, že na úrade musí prebehnúť určitý proces, ktorý má svoje pravidlá, narazila na konštatovanie, že úradníci vidia zasa problém. Ale rozpočtové pravidlá naozaj nepustia, sú zo zákona.

Z verejných stretnutí vzišli námety pre projekty. Ukázali sa však prvé problémy s prípravou, prezentáciou a realizáciou projektov hlavne u mladých ľudí. /parafr./ V prvom aj druhom ročníku sme mali drvivú väčšinu seniorských projektov. Projekty, v ktorých participovali mladí ľudia, sme museli vyhľadávať, resp. pomáhať im. Mladí ľudia, na rozdiel od seniorov, nevedeli ani vyplniť základnú projektovú dokumentáciu, kdežto seniori priniesli ukážkový projekt. Navyše v druhom ročníku, odskočilo viacero mladých ľudí, hoci mali pripravené projekty. **Nie je záujem o participáciu vo veciach verejných zo strany mladých ľudí.** Dôvodom je nepripravenosť byť zodpovední, majú iné záujmy (chcú žiť, baviť sa), výhovorky na nedostatok času, nechcú riešiť politiku a zjednodušujú aj ťažké témy, čo je veľmi nebezpečné. Keď dokáže urobiť power-pointovú prezentáciu senior, ktorí má nad 60 rokov a mladý človek povie, že to nestihol od januára do apríla...

Pomoc pri tvorbe projektov zabezpečovali vybraní zamestnanci MÚ, podľa tematického zamerania. /parafr./ Každý kolega mal pridelenú tematickú skupinu, bol ich mediátorom, teda pomáhal, aby prebiehala komunikácia medzi nimi a úradníkmi na MÚ. Interne sme ich nazvali koučovia. Nebola to len komunikácia na stretnutiach, mali na nás aj e-maily. Chodili aj individuálne osobne a pýtali sa. Vzdelávali sme ľudí, aby boli pri príprave projektov samostatní, a aby si samy získavali informácie k projektovej dokumentácii – čo koľko stojí, či je to technicky možné a pod., veď jedným z cieľov PAROZ je aj, aby obyvatelia vedeli ako funguje samospráva. Pripravili sme im **formulár k projektovej dokumentácii**. Ten obsahoval okrem názvu projektu a jeho stručnej anotácie aj popis súčasného stavu a navrhované riešenia, ďalej aktivity projektu a cieľovú skupinu, ciele a výstupy projektu, jeho udržateľnosť, rozpočet

a tiež kontakt na predkladateľov. /parafr./ *Upozorňovali sme ich hlavne na anotáciu, ktorá bude rozhodujúca, lebo sa objaví na hlasovacom lístku a je teda dôležitá, keďže aj na základe toho ľudia hlasujú za projekt. Nie všetci to však dobre pochopili. Tvorba projektovej dokumentácie sa v prvom ročníku ukázala ako problémová časť PAROZ.*

Na prípravu projektov nadväzovala ich **verejná prezentácia** (apríl), ktorej „zámerom bolo prezentovať verejnosti pripravené projekty, získať širšiu spätnú väzbu a návrhy na posledné úpravy“ (Materiál MsZ č. 79/2016, s. 3). Autori projektov si pripravili power-pointové prezentácie, ktoré verejne odprezentovali počas 5 minút. Ku každému projektu prebehla diskusia, ktorú v prvom ročníku moderovali zástupcovia z o.z. Utópia.

V máji 2017 po verejnej prezentácii bolo spustené **hlasovanie**, ktorého „zámerom bolo stanoviť poradie projektov kvalitatívnou a kvantitatívnou formou a zapojiť do hlasovania čo najviac obyvateľov“ (Materiál MsZ č. 79/2016, s.3). Heslom bolo „**o všetkom rozhodujú ľudia**“. Obyvatelia mohli označiť **tri až päť projektov, ktoré považovali za dôležité či zaujímavé**. Hlasovať mohol **občan s trvalým i prechodným bydliskom v Prievidzi vo veku nad 15 rokov**. **Musel na hlasovacom lístku vyplniť kontaktné údaje**. **Hlasovací lístok mohol odovzdať osobne** (boli vytvorené zberné miesta), prípadne oskenovaný (odfotený) e-mailom na MÚ, alebo aj **elektronicky cez portál Odkaz pre starostu v časti Ankety**. Do každej domácnosti prišiel jeden hlasovací lístok (<http://www.prievidza.sk/pr/hlasovanie/>), ale ľudia si mohli hlasovacie lístky vyzdvihnúť aj na MÚ. /parafr./ *Zaznamenali sme, že prišiel človek, ktorí chcel 500 lístkov, bol to zadávateľ jedného z projektov, a tak sme nevyhoveli, aby ich nemohol odovzdať všetky. Dostal 10 hlasovacích lístkov, čo vyvolalo istú dávku nedôvery.*

V druhom ročníku PAROZ sa ukázali **problémy pri distribúcií hlasovacích lístkov** do domácností /parafr./ facebooková komunikácia³¹ - *Na našu ulicu sa hlasovacie lístky nedostali...do každej domácnosti to dodané nebolo...avizovali sme (písomne e-mailom) nedodanie hlasovacích lístkov do mestských častí, neskôr aj do Prievidze...a odpoveď zo strany zástupcov mesta bola, že /parafr./ hlasovacie lístky sme distribuovali prostredníctvom Slovenskej pošty. Je pochopiteľné ak nastane chyba a niekto nedostane hlasovací lístok priamo do domácnosti. Žiaľ podobné prípady sa stávajú často. Aj preto boli k dispozícii aj ďalšie formy hlasovania. Napríklad formou ankety na portáli Odkaz pre starostu. Taktiež boli hlasovacie lístky k dispozícii aj v elektronickej podobe. Takže kto chcel a mal záujem, určite mohol využiť aj iné formy hlasovania.*

/parafr./ *Sila seniorov sa ukázala aj v hlasovaní v ich komunite. Dokázali si obchodiť svojich známych, roznieť letáky a poprosili, aby za nich ľudia hlasovali. Zatiaľ čo u mladých to bol problém (dokonca nezvládli ani elektronické hlasovanie), z ktorého vyústila kritika zamestnancov MÚ zodpovedných za PAROZ. Ako keby podcenili hlasovanie. Ukázalo sa aj v prvom aj druhom ročníku, že projekty, s ktorými prídu mladí ľudia nedokážu prísť do víťazného konca.*

/parafr./ *Pri ankete sa dá vyselektovať len či je to človek z Prievidze alebo nie, ale na základe IP sa nedá zistiť, či jeden človek nedá viac hlasov. Anketa nemala ani 50 hlasov, čo bolo prekvapivé.*

³¹ <https://www.facebook.com/Participacia.Prievidza/>

Spôsob hlasovania mal v prvom ročníku rôznu váhu. „Rozdiel medzi uvedenými dvomi formami hlasovania bol v ich váhe, pričom **fyzické hlasovanie malo pri sčítavaní hlasov väčšiu váhu a to konkrétne 50 percent. Pri elektronickom hlasovaní bola váha hlasovania 10 percent, keďže vyplnenie online ankety bolo menej časovo náročné, zatiaľ čo pri fyzickom hlasovaní bol potrebný aktívny prístup smerom k samospráve, t.j. pri odovzdaní hlasu návštevou zberného miesta**“ (Participatívny rozpočet – výsledky, 2017³²). **Tretiu možnosť hlasovania predstavovalo verejné zvažovanie – deliberácia, „ktorá mala na celkovom výsledku podiel 40 percent. Táto forma hlasovania bola určená pre autorov jednotlivých projektov. Verejné zvažovanie sa uskutočnilo v máji. Na začiatku verejného zvažovania si jej účastníci dohodli kritériá, na základe ktorých hodnotili jednotlivé projekty. Žiadny autor projektu nemohol hodnotiť vlastný projekt**“ (Participatívny rozpočet – výsledky, 2017). Medzi kritériá patrilo: veľkosť cieľovej skupiny (s kým sa intenzívne pracuje a tiež ľudia dotknutí činnosťou), miera dobrovoľníctva a efektivita využitia financií (pomer cena/výkon). Celý proces v prvom ročníku zastrešovali zástupcovia o.z. Utópia.

V druhom ročníku, sa na základe pripomienok verejnosti, váha elektronického hlasovania s anketovými lístkami vyrovnala v pomere 40 a 40 percent. Pri verejnom zvažovaní bolo možné získať 20%. /parafr./ Prečo by mal mať hlas zaslaný elektronicky menšiu hodnotu, ako ten, čo sa odovzdá na mieste(?).

Do hlasovania sa v prvom ročníku zapojilo 1757 obyvateľov formou hlasovacieho lístku a 360 obyvateľov elektronicky, v druhom roku výrazne stúpol počet hlasovacích lístkov, ktorých bolo odovzdaných 5959 a naopak klesol počet obyvateľov hlasujúcich elektronicky na 201. /parafr./ Ľudia hlasovanie vnímali ako voľby. Ľudia využili hlasovanie najťažším spôsobom, ale je to na nich.

V druhom ročníku sa vynorili aj nezrovnalosti ohľadom počtu spočítaných hlasovacích lístkov, ktoré boli druhýkrát prepočítavané. Ukázalo sa, že skutočne došlo k omylu, ktorý však neovplyvnil výsledné poradie projektov.

Samotná realizácia projektov bola naplánovaná od začiatku júna, s tým, že vyúčtovanie projektov muselo prebehnúť do polovice decembra, čo vyvolalo niektoré problémy. /parafr./ To máte reálne necelých 6 mesiacov na realizáciu projektu. Čo pri niektorých projektoch bolo na hrane, napr. orechy môžete sadiť v októbri, novembri...Alebo sa stalo, že platbu za projekt poslal garant projektu 15.decembra, čo bol víkend, ale platba prišla až 17. decembra a bol problém. Nakoniec sa to vyriešilo, ale...

Po realizácii projektov prebehla ich evaluácia, ktorej cieľom bola „prezentácia dosiahnutých výsledkov, informovanie o priebehu pilotného ročníka a stave realizácie projektov“ (Materiál MsZ č. 79/2016, s. 4). Výsledky pozitívne hodnotilo aj vedenie mesta. " Vážime si každý jeden predložený projekt a prácu obyvateľov, ktorí si prešli všetkými fázami participatívneho rozpočtu a vyskúšali si tak proces tvorenia projektu, ktorý má pomôcť rozvíjať občianske prostredie v meste. Zároveň chcem poďakovať aj obyvateľom, ktorí sa tento rok (2018) zapojili

³² Dostupné na: <http://www.prievidza.sk/spravodajstvo/participativny-rozpocet-vysledky/>

do hlasovania v oveľa väčšom počte. Víťazné projekty tvoria široké spektrum aktivít pre rôzne vekové skupiny." (Katarína Macháčková, primátorka Prievidze, Výsledky PAROZ 2018)

Úspešných v prvom ročníku bolo z jedenástich osem projektov³³

S víťazmi projektov sa uskutočnilo stretnutie na MÚ. **Vyhrali projekty, ktoré sa zaoberali revitalizáciou športového areálu a verejného priestranstva, vytvorením siete cyklostanov a projekty pre seniorov.** /parafr./ *Projekt umeleckej dielne pre seniorov žije do dnešných dní. Našli si aj iný spôsob ako požiadať o zdroje. Prihlásili sa aj do ďalšieho ročníka. Charakterizuje ich zodpovednosť, nadšenie, vedia získať všetky potrebné informácie...Tiež projekt, ktorý prepojil deti so seniormi pri starostlivosti o prírodu (stromy).*

S víťazmi projektov je podpísaná zmluva /parafr./ *kde zistia termíny, do ktorých musia projekt zrealizovať a vyúčtovať. Je im poskytnutá dotácia, ktorú dostanú na účet. Pomáhame s technickou pomocou, marketingom a pod. Ak víťazom projektu nie je nezisková organizácia, tak je dohoda s mestskou organizáciou – technickými službami, kde je dohodnuté so zamestnancami, že tam pôjde transfer. Tí sa dohodnú s realizátormi projektu kedy budú prebiehať aktivity projektu formou dobrovoľníckej práce.*

V druhom ročníku v roku 2018 vyhralo 8 projektov, z celkového počtu 13 (vyšší počet ako v roku 2017)³⁴, **z oblasti** revitalizácie verejného priestranstva, projekt pre seniorov, projekt pre ľudí trpiacich onkologickým ochorením, modernizácie online portálu určeného na propagáciu kultúrnych podujatí a vytvorenia siete cyklostanov.

Po realizácii dvoch ročníkov PAROZ **nastala viditeľná zmena vo vzťahu úradník – občan.** /parafr./ *Mávame raz za polrok stretnutia s občanmi, ktoré predtým boli veľmi kritické a poukazovali len na drobné nedostatky v meste, ktoré sa dali vyriešiť veľmi jednoducho. Mali sme tam pocit straty času. Chodili tam stále tí istí ľudia, ale po spustení PAROZ ich bolo stále menej a menej. Ale práve PAROZ je o tom, že verejnosť sa do toho procesu aj zapája, a tu zrazu ten pocit straty času zo strany nás úradníkov chýba. Ľudia nás zrazu berú tak, že sme takí istí ľudia ako oni. Môžu kľudne za nami osobne prísť na úrad. Navyše vďaka PAROZ sa „produkujú“ **noví aktivisti v komunite.** Ľudia prišli na to, že ja nemusím chodiť len k voľbám a na zastupiteľstvo, ale ja **reálne môžem meniť veci v meste.** Niektorým PAROZ pomohol zviditeľniť ich činnosť pre verejnosť.*

Bol zaznamenaný aj kvantitatívny (počet obyvateľov, ktorých zaujímal PAROZ a počet zrealizovateľných projektov) aj kvalitatívny (úroveň projektov) rozdiel medzi prvým a druhým ročníkom. /parafr./ *Prvý ročník bol silnejší počtom „návštevníkov“, lebo ľudia zisťovali čo to vôbec je a bolo tam viacero menej realizovateľných projektov. V druhom ročníku už boli jasne stanovené podmienky – termíny a úlohy, a preto už bolo viac kvalitnejších projektov. Druhého ročníka sa zúčastnili už ľudia, ktorí išli reálne do projektov.*

Pripravuje sa tretí ročník 2019-2020, ktorý bude podliehať určitým zmenám. Tiež sa **pripravuje sa schvaľovanie pravidiel do mestských orgánov**, ako určitá forma ochrany zamestnancov mestského úradu pred atakmi zo strany občanov. /parafr./ *Chceme to dať hlavne*

³³ <http://www.prievidza.sk/upload/wsw/files/file/news/2017/verejn%C3%A9%20hlasovanie.jpg>

³⁴ <http://www.prievidza.sk/spravodajstvo/napinave-hlasovanie-rozhodlo-o-vitazoch-participativneho-rozpoctu>

na papier, po minuloročnej skúsenosti, keď autor nápadu jedného z projektu sa cíti byť nedocenený.

Výraznou zmenou realizácie PAROZ je jeho dĺžka trvania na dva roky. /parafr./ *My máme teraz takú inováciu, keďže nám ide o skutočnú participáciu a prichádzajú tiež noví ľudia, nové projekty. Chystáme sa zaviesť PAROZ na dva roky. V prvom roku bude prípravná fáza. Najdôležitejšie v tejto fáze je príprava projektovej dokumentácie a jej prevzatie, kedy je možné ľudí usmerňovať hlavne pri spracovaní rozpočtu. Ide o akúsi formu edukácie verejnosti ako pripraviť všeobecný a zároveň špecifický položkový rozpočet* /parafr./...*aby nebol problém pri záverečnom vyúčtovaní. Realizačná fáza môže začať už od začiatku ďalšieho roka, čím sa paradoxne ušetrí čas a prispôbi sa aj vhodným prírodným podmienkam (napr. výstavba včelích úľov je reálna na jar). Zároveň sa poskytne možnosť aj pre projekty, ktoré potrebujú dlhší čas, nie 6 mesiacov, pre realizáciu, napr. aj kvôli vydaniu stavebného povolenia.*

Potrebné je zmeniť čas, počet a obsah verejných stretnutí a ich čiastočná premena na viac individuálnu komunikáciu, t.j. menej verejných stretnutí a zvýšenie možnosti pre osobnú konzultáciu so zamestnancami mesta. /parafr./ *Navrhujeme, aby hneď na verejných stretnutiach boli ľudia oboznámení s tým, že musia spracovať projektovú dokumentáciu a aj projekt zrealizovať, teda, že nestačí len nápad. Tieto veci je však možné komunikovať aj individuálne, veď ľudia majú na úrad dvere otvorené. O tom predsa participácia je, že ľudia prídu aj na úrad, veď my úradníci sme tu pre nich. Nemusíme sa s nimi verejne stretávať a ťahať z nich informácie, ale oni môžu prísť kedykoľvek. Optimálne sú dve verejné stretnutia a to úvodné je vždy dlhšie vzhľadom k predstaveniu celého procesu PAROZ. Tu sa vyselektujú tí, ktorí majú skutočný záujem niečo urobiť, od tých, ktorí majú len nápad, resp. ide iba o ich sebaaprezentáciu. Stretnutia by mali prebehnúť vo februári, marci nie neskôr a v polovici apríla spustiť hlasovanie. Je radosť spolupracovať s ľuďmi pokiaľ chápu úlohy, termíny a ich plnenie.*

Prínosom bola v prvom ročníku PAROZ aj účasť tretej strany, ktorá mala s celým procesom skúsenosti. /parafr./ *V prvom ročníku sme aj my sami (zástupcovia mesta) potrebovali zistiť o čom PAROZ skutočne je. Zástupcovia Utópie nás v tom vytrénovali. Obyvatelia tiež pochopili, že je to o nich a nie o vôli úradníkov, resp. vedenia mesta a Utópia pre nich bola garantom nestrannosti a odpolitizovania procesu.*

Po zlej skúsenosti so študentmi, resp. mladými ľuďmi na absolventskej praxi, ktorí sčítavali hlasy v druhom ročníku PAROZ, budú **spočítavanie hlasov zabezpečovať úradníci MÚ.** /parafr./ *Vyčleníme si tých pár dní a budeme to robiť my osobne. Keďže nám je osobne jedno, ktorý projekt vyhrá, tak bude zabezpečená objektivita.*

V aktuálnom ročníku zostane zachovaná výška 5 tis. EUR na jeden projekt a suma 40 tis. EUR na PAROZ, ktorá sa ukázala ako primeraná vzhľadom k veľkosti mesta. V prípade, že realizácia projektu presahuje sumu 5 tis. EUR je na realizátorovi, aby získal finančné zdroje cez sponzoring, alebo aj v rámci iného grantu.

Prípadovú štúdiu spracovala a rozhovory s dvomi aktérmi participatívneho rozpočtu v Prievidzi viedla: Gizela Brutovská

Participatívny rozpočet v meste Ružomberok (2013 – 2015)

Ružomberok je okresné mesto na dolnom Liptove s 28 tis. obyvateľmi, ktoré v rokoch 2013 - 2015 realizovalo participatívny rozpočet (PAROZ). Ružomberok bol po Bratislave druhým mestom na Slovensku, ktoré PAROZ zaradilo do mestského rozpočtu.³⁵ <https://pr.ruzomberok.sk/liferay/web/ruzomberok/participativny-strom-rk>³⁶

Prvé zmienky o PAROZ-e zachytáva história Facebook-u v novembri 2012, keď Mesto Ružomberok na svojej profilovej stránke publikovalo status o verejnom stretnutí občanov k participatívne rozpočtovaniu v meste³⁷. Táto informácia promovala akciu, ktorá mala „duálne“ uverejnený status na profilovej stránke miestneho občianskeho združenia Tvorivý rozvoj³⁸.

V decembri 2012, s blížiacim sa hlasovaním v Mestskom zastupiteľstve o PAROZ-e, Mestská Televízia Ružomberok venovala PAROZ-u reláciu Téma, do ktorej si miestny žurnalista a moderátor Peter Kravčák prizval ako hosťa Albína Bellu z občianskeho združenia Tvorivý rozvoj. PAROZ detailne rozdiskutovali v teoretickej a praktickej rovine, vrátane očakávaní s jeho implementáciou v Ružomberku.³⁹

³⁵ Mapovanie príbehu PAROZ-u v Ružomberku v rozhovoroch bolo pomerne zložitú. Kompetentní aktéri v rozhovoroch spomínali na miestny PAROZ s odstupom takmer troch rokov, a niektorí z nich vyjadrili skôr „úlohmky“ ako faktografické údaje, ktoré im utkveli v pamäti, veľakrát zredukované na celkové „pocity“, s ktorými sa im PAROZ spája. Takisto mnohé dátové zdroje k ružomberskému PAROZ-u síce zanechali na internete stopu, ale viaceré už neboli dostupné, resp. internetové odkazy k nim boli nefunkčné, vrátane odkazov na oficiálne dokumenty Mesta Ružomberok.

³⁶ URL odkaz zo dňa 22.3.2019.

³⁷ https://www.facebook.com/pg/mesto.ruzomberok/posts/?ref=page_internal; odklik na zdieľanú správu s pozvánkou publikovanou na webovej stránke Mesta Ružomberok už nie je funkčný; 22.3.2019. Ide o jednu z mála spoločne (Mesta a participatívnej komunity) komunikovaných aktivít k PAROZ-u, ešte predtým ako reálne začal.

³⁸ <https://www.facebook.com/OzTvorivyRozvoj/photos/oa.405759579495193/484411641603033/?type=3&theater>, status publikovaný 19.11.2012; nájdené 22.3.2019

³⁹ Relácia trvala 35 min. https://www.mtr.sk/videoarchiv/2012-12-03_TEMA_Participativny_rozpocet/; 21.3.2019

Schváleniu PAROZ-u Mestským zastupiteľstvom v Ružomberku predchádzalo dianie okolo miestnej skupiny mladých ľudí, ktorí vytvorili tzv. participatívnu komunitu v Ružomberku. V archíve Facebook-ového profilu občianskeho združenia Tvorivý rozvoj je od apríla 2012 viacero správ o stretnutiach participatívnej komunity – Kultúra, ktorá bolo vytvorená „za účelom spoločného rozvoja kultúrneho života v meste priamo obyvateľmi mesta“, alebo participatívnej komunity – Zelené mesto, ktorej „cieľom je zveľadenie verejných priestranstiev a výsadba zelene v meste, do ktorej by sme chceli zaangažovať verejnosť“.⁴⁰ A napríklad v júli 2012 participatívna pracovná skupina – Urbanizmus v meste vydáva tzv. manifest, v ktorom konštatuje /parafr./ stratu záujmu verejnosti o participáciu na formovaní verejného priestoru, a apeluje na „nevyhnutnosť zvýšenej občianskej angažovanosti v otázkach územného plánovania a ďalšieho rozvoja mesta“. Táto pracovná skupina v manifeste ohlasuje „sériu podujatí zameranú na komunikáciu s občanmi, či už formou verejných stretnutí a prezentácií, alebo aktivitami priamo vo verejnom priestore, zameranými na aktívny zber informácií a „dynamické verejné zvažovanie““.⁴¹

Ružomerský PAROZ iniciovali aktivisti z miestneho občianskeho združenia Tvorivý rozvoj, ktoré bolo v tom čase personálne prepojené s bratislavským občianskym združením Utópia⁴². Takže profesionálne *know how* k občianskej participácii na správe vecí verejných použili už pri konzultáciách s občanmi Ružomberka v roku 2012, a neskôr títo miestni občianski aktivisti prizvali OZ Utópia aj na rokovania s orgánmi Mesta Ružomberok. Rokovania s Mestom o PAROZ-e a potrebách Ružomberka pri participatívnom procese s občanmi boli úspešné⁴³. V decembri 2012 bol **schválený pilotný PAROZ 2013 vo výške 5 tis. EUR**. Aktivista z občianskeho združenia Tvorivý rozvoj v rozhovore uviedol, že /parafr./ *bývalý primátor Pavlík*⁴⁴ *nevidel v sume 5 tis. EUR problém a PAROZ odsúhlasil*.⁴⁵ Vtedajší vyšší úradník na Mestskom úrade spomínal, ako mu PAROZ aj s miestnymi občianskymi aktivistami z OZ Tvorivý rozvoj skončili „na stole“, a že aj keď mechanizmu PAROZ-u spočiatku celkom nerozumel, túto iniciatívu uvítal.

/parafr. „E“/ *Bolo mi veľmi sympatické, a v niektorých prípadoch to považujem aj za veľmi osožné, že o niektorých veciach sa má rozhodovať zdola, a nie zhora. Lebo povedzme si, ani ten*

⁴⁰ <https://www.facebook.com/events/428040133875867/>, 3.5.2012; https://www.facebook.com/events/376248815759038/?active_tab=discussion, 9.5.2012; nájdené 21.3.2019

⁴¹ Bella, A.: Participatívna pracovná skupina - URBANIZMUS – manifest. 24.7.2012, https://utopia.sk/liferay/article-/journal_content/56_INSTANCE_b8AZ/348443/2054362?p_p_state=pop_up&_56_INSTANCE_b8AZ_viewMode=print; 21.3.2019

⁴² (Minimálne) dvaja z protagonistov ružomerskej občianskej iniciatívy spolupracovali s občianskym združením Utópia, ktoré časom robievalo niekoľko PAROZ-ov na celom Slovensku⁴². Jeden z nich už ako vysokoškolský študent prispel k vzniku kultúrneho centra a knižnice na internátoch vysokoškolských študentov v Mlynskej doline v Bratislave, kde sa pod vedením Utópie začala stretávať prvá participatívna komunita v Bratislave. Na týchto internátoch, v tzv. vysokoškolskom meste inicioval študentský PAROZ, na ktorý bola svojho času vyčlenená suma 10 tis. EUR, a ktorý - ako sa ukázalo - bol pre manažment dobrým mechanizmom ako zistiť, čo študentom na internátoch chýba.

⁴³ Vittek, P.: Pokusy o zavedenie participatívneho rozpočtu na Slovensku. In: Rozhodujeme o svém městě. Zborník z konferencie. Ekumenická akadémia, 2013, s.37; https://aa.ecn.cz/img_upload/c4e56783c55554248b7d9cefc26859ea/0103_ea_sw_sbornik_a5_web.pdf

⁴⁴ Ján Pavlík bol vo funkcii primátora v období rokov 2011-2014.

⁴⁵ V tomto kontexte je pre úplnosť potrebné uviesť zistený fakt, že v tom čase na Mestskom úrade Ružomberok pracoval(-a) vyšší(-ia) úradník(-čka), ktorý(-a) bol(-a) v príbuzenskom vzťahu s jedným z aktivistov OZ Tvorivý rozvoj. Dotknutý aktivista v rozhovore razantne zaujal postoj, že za schválenie PAROZ-u Mesto-om u tohto úradníka(-čky) nikdy neloboval a považoval takýto súbeh okolností za náhodný, a zároveň nešťastný. Na druhej strane, PAROZ nemal v histórii spolupráce s mestskou samosprávou už nikdy väčšiu podporu, ktorá napokon aj skončila v období pôsobenia nového primátora Igora Čombora (vo funkcii primátora je od roku 2014 doposiaľ).

primátor, ani ten viceprimátor nemá šancu preniknúť do hĺbky niektorých problémov ľudí, a čo sú ich priority pri riešení vecí. Myslím si, že sú dve skupiny samosprávnych problémov – zásadne koncepčné odborné problémy, a na tie nie je vhodné riešenie PAROZ-om; napr. energetika a centrálna vykurovanie v meste... V samospráve je kopec vecí, ku ktorým podľa mňa vedenie mesta môže mať len názor a neexistuje najlepšie optimálne riešenie; lebo niečo sa niekomu páči a niečo sa niekomu nepáči. Tak som si povedal 'asi by bolo dobré PAROZ vyskúšať'. Na druhej strane som bol - ako človek, ktorý nerád púšťa peniaze len tak mirnix-dirnix - opatrný.

Tá výška PAROZ-u nebola taká priepastne zásadná, aby bolo ťažké prehovoriť poslancov. Na druhej strane, mali dosť veľkú mieru nedôvery a mnohí do detailu nerozumeli o čo ide; a silno to závisí od osoby toho propagátora – poslanca, alebo vedenia, do akej miery (pozitívne) odinterpretuje tú myšlienku, ten prínos. (Musí to byť dôveryhodná osoba.) Toto v našom prípade myslím zabralo, že napriek tomu, že poslanci tomu vôbec nerozumeli, prijali to. Myslím si, že veľmi dobre zapôsobilo, že aj tí dvaja miestni občianski aktivisti vystupovali kultivovane, malo to reprezentantov, ktorí d'aleko presiahli úroveň niektorých poslancov.

OZ Tvorivý rozvoj pokračovalo v činnosti **participatívnej komunity**, tentokrát už zastrešenej formálnou spoluprácou s mestskou samosprávou a finančným rámcom PAROZ-u. Spolu s Mestom*, prostredníctvom viacerých informačných kanálov pozývali občanov na stretnutia participatívnej komunity, na ktorých boli „vítaní všetci občania, ktorí majú záujem aktívne sa podieľať na rozvoji mesta Ružomberok“⁴⁶.

Realizátori PAROZ-u v Ružomberku, teda občianski aktivisti, nadviazali na osvedčený koncept práce v menších skupinách po oblastiach a oficiálne etablovali tri **pracovné skupiny – Zelené mesto, Urbanizmus, Kultúra**, ktoré sa začali stretávať a hľadať zaujímavé riešenia na zlepšenie kvality života ľudí v meste. Každá pracovná skupina si časom stanovila prioritné témy.

Fáza mapovania potrieb, generovania nápadov a tvorby projektov v jednotlivých oblastiach v jednom cykle PAROZ-u trvala minimálne pol roka, a na jej konci zvolávali tzv. verejné koordinačné stretnutie pracovných skupín, na ktorom členovia participatívnej komunity vybrali projekty, ktorým sa budú venovať. Protagonista PAROZ-u (miestny občiansky aktivista) v rozhovore vysvetlil, že tento konsenzus bol dôležitý, aby komunitu spájal spoločný záujem, čím zámerne predišli súpereniu projektov. Následne, členovia participatívnej komunity začali projekty pripravovať tak, aby kompletná projektová dokumentácia s rozpočtom bola hotová v jeseni.

Pripravené projekty predložili Mestu, ktoré ich muselo schváliť. Po schválení, členovia participatívnej komunity nakúpili materiál potrebný k realizácii projektov a fyzicky vykonali potrebné práce. Výdavky im Mesto preplácalo späť na základe účtovných dokladov. /parafr. vyšší(-ia) úradník(-čka) „B“/ *My sme sa dostali ku konečným bločkom a takým veciam,*

* Mesto - sa v celom texte používa ako skrátený pojem pre vedenie mesta, Mestský úrad, resp. Mestské zastupiteľstvo v Ružomberku.

⁴⁶ Facebook-ová stránka OZ Tvorivý rozvoj <https://www.facebook.com/OzTvorivyRozvoj/>, a od roku 2014 aj Facebook-ová stránka PAROZ-u Ružomberok <https://www.facebook.com/profile.php?id=100008222534276>

v podstate sme odsúhlasovali... Vedeli sme, že sa robí, oni mali k tomu aj fotodokumentáciu. Vieme, že to tam fyzicky existuje. Takže potom sme im len preplácali ten materiál.

Miestny občiansky aktivista vysvetlil, že pri tvorbe projektov vychádzali z poznania naliehavých problémov v každej mestskej časti, ciele si stanovovali v krátkodobom a dlhodobom horizonte, a v rámci limitov rozpočtu. Rátali s tým, že o identifikovaných problémoch budú hovoriť so samosprávou, a že na presadenie niektorých vecí bude potrebné vyvinúť verejný tlak.

Participatívna komunita so svojimi pracovnými skupinami sa v období rokov 2012-2015 pomerne obširne venovala viacerým témam v rámci mestského rozvoja a konkrétnym zónam, ktoré programovo rozvíjala v diskusiách, aj projektovaním. Napríklad v oblasti kultúry to bola podpora mladých umelcov, v environmentálnej to boli ekologická doprava, či založenie permakultúrnych záhrad v meste, v urbanizme to bola revitalizácia mestských zón.

Zápisy zo všetkých stretnutí pracovných skupín sú k dispozícii na webovej stránke: <https://pr.ruzomberok.sk/liferay/participativne-pracovne-skupiny>

Mesto Ružomberok vyčlenilo na každý z troch ročníkov PAROZ-u sumu do 5 tis. EUR.

V rámci troch ročníkov PAROZ-u sa podarilo v Ružomberku zrealizovať projekty ako Revitalizácia športoviska na Plavisku – osadenie stolu na stolný tenis (2014); Doskočisko – vybudovanie posedenia (2013), inštalácia prvého oficiálneho verejného krbu (2014) a montáž ochranných sietí na ovocné stromy a kríky (2015); Workout-ový park na Rovni (2015); Verejná požičovňa bicyklov – montáž cyklobox-u v centre (2015); a ďalšie.

S odstupom troch rokov sa jeden z terajších úradníkov k zrealizovaným projektom vyjadril(-a) - /parafr. „B“/ *Nevieme v akom je to stave* (dnes). Oslovený občiansky aktivista tento stav poznal, a tak ako v rokoch 2012-2015, tak aj na konci roku 2018 stál za vykonaným dielom participatívnej komunity: /parafr./ *Všetky veci vybudované v rámci PAROZ-u slúžia ľuďom v meste*. Občianske združenie Tvorivý rozvoj pokračuje v „údržbe“ už zrealizovaných projektov aj po skončení PAROZ-u v roku 2015⁴⁷.

V roku 2013 sa PAROZ nevyčerpal v rámci kalendárneho účtovného roku, čo bolo zapríčinené nejasnosťou pravidiel pri zúčtovaní PAROZ-u v prvom pilotnom ročníku (pozri aj ďalej v texte). **Realizácia všetkých ročníkov PAROZ-u v Ružomberku prebiehala bez záväzného formálneho rámca, ktorý by tento inštitút etabloval z hľadiska úloh a postavenia zúčastnených strán, formy a priebehu participatívneho procesu v stanovenom cykle.**

Občiansky aktivista v rozhovore uviedol, že potreba vytvoriť právny podklad pre PAROZ sa doslova ohlásila hneď ako boli vyčlenené peniaze na realizáciu projektov; a že keďže neexistovala žiadna „smernica“, všetky kroky a postupy v rámci PAROZ-u riešil so zástupcami

⁴⁷ Odznelo v reportáži Mestskej Televízie Ružomberok s názvom „Participatívny rozpočet chýba“, 22.10.2018, https://www.mtr.sk/videoarchiv/2018-10-22_SPRAVY_060_Participativny_rozpocet_chyba/; 20.3.2019

Mestského úradu len na základe ústnej dohody.

/parafr./ *Bývalé vedenie malo vôľu vyčleniť peniaze (pre PAROZ), aj ich reálne dali, ale už nemalo vôľu to nejako dopracovať smernicou, alebo VZN-kom. ... sú to verejné peniaze, používajú sa verejne, reálne k tomu musí byť legislatíva, na základe ktorej sa peniaze prerozdeľujú.*

Z rozhovorov s bývalými a terajšími úradníkmi vyplynulo, že agenda PAROZ-u bola administratívne pridelená dvom oddeleniam Mestského úradu. PAROZ skončil na ich „podúčtoch“, bol *ad hoc* monitorovaný, a ako uviedol bývalý vyšší úradník, stávalo sa, že na Mestskom úrade veľakrát nevedeli ako v niektorých úkonoch v rámci PAROZ-u postupovať.

/parafr. „A“/ *Neviem z akého dôvodu sme ten rozpočet spravovali my (máme na starosti úpravu chodníkov, ciest, zelene, stromov). Do kontaktu sme s tými projektmi prichádzali z tej finančnej stránky.*

/parafr. „E“/ *Vedúci(-a) finančného oddelenia bol(-a) z toho na nervy, či on/ona má s niekoho bločkami teraz robiť (...pre nich je všetko problém, nič nie je výhra alebo potešenie, že to bude niečo nové).*

PAROZ v Ružomberku evidentne uviazol ešte predtým ako sa inštitucionalizoval v podobe nejakých pravidiel v mestskej samospráve. Pre Mesto boli všetky tri ročníky PAROZ-u akoby pilotné. Chýbala evaluácia procesov a výsledkov jednotlivých ročníkov PAROZ-ov. Bez väčšej reflexie, vedenie mesta nevnímalo pozitívne výsledky, ktoré priniesol PAROZ. Mesto nepodporilo ukotvenie PAROZ-u v podobe nejakej smernice. **V roku 2016 sa participatívny rozpočet z Mesta Ružomberok nepozorovane vytratil.**

Z pohľadu úradníkov pri implementácii PAROZ-u chýbal participatívny proces, chýbala užšia spolupráca aj koordinácia občianskych aktivistov s Mestom, a následne nepovažovali ani všetky projekty za úspešné.

/parafr. „B“/ *Najprv bolo (na PAROZ vyčlenených) 5 tis. – úplne na začiatku, keď sa to začalo (2013) ...potom bolo asi 4,5 tis. (v roku 2014 znižovali všetky výdavky o 5%). Na začiatku to bolo (PAROZ) podľa mňa dobré, potom sa to už stala taká osobná záležitosť tých chlapcov. Neviem, či potom zahrnuli do toho verejnosť.*

/parafr. „A“ nadväzujúc na „B“/: *Tak, a to už je problém.*

/parafr. „C“/ *Nemal som dojem, že tá komunita v Ružomberku žije. ... Nebolo to také výrazné, mali sme problémy s účtovaním, stroskotalo to na neaktivite (na strane občianskych aktivistov).*

/parafr. „E“/ **Zdalo sa mi, že to stagnuje.** *Dlho to možno nestagnovalo, ale... výstupy neboli pre bývalého vyššieho úradníka jednoznačné.*

Z pohľadu iných aktérov a pozorovateľov, samospráva nejavila o PAROZ stály záujem a porozumenie pre občiansku participáciu, ani pre participatívne procesy v meste, ktoré prichádzali „zdola“. Počas všetkých ročníkov na strane samosprávy chýbala stála inštitancia, ktorá by s občanmi / participatívnou komunitou v rámci PAROZ-u aktívne komunikovala, samospráva preto ani nebola a nemohla byť integrálnou súčasťou celého procesu. Samospráva nijako nerozvíjala inštitút PAROZ-u (osobitne vo volebnom období 2014-2018), a preto ho ani právne neukotvila. Po prvých dvoch ročníkoch zaujala polohu mŕtveho chrobáka a „trpela“ PAROZ tak dlho, až bol skrytý konflikt medzi zástupcami PAROZ-u z občianskych radov

a vtedajším vedením mesta neudržateľný. Každá zo zúčastnených strán mala evidentne inú aj predstavu čo je v záujme mesta, a či pri identifikovaní tohto záujmu má byť využitá forma občianskej participácie akou je PAROZ; a v neposlednom rade s prehĺbovaním konfliktu pribudlo aj kto z občanov je a kto nie je pre vedenie mesta v rámci takejto platformy „priechodný“ (pozri aj ďalej v texte).

Ružomerský PAROZ sa odvíjal v rozmanitých súvislostiach z hľadiska politickej situácie v samospráve, odbornosti / ideológie / záujmov zainteresovaných aktérov, subjektívnych a objektívnych bariér. PAROZ sprevádzali mnohé dôležité a zaujímavé mikro-pribehy aj peripetie, ktoré dokresľujú „vzostupy a pády“ participácie (časti) občanov Ružomberka na rozhodovaní o (malej) časti mestského rozpočtu, a ktoré sú u oslovených aktérov evidentne stále v živej pamäti a podnecujú relevantné úvahy. Nasleduje výber niektorých takýchto „dejových línií“.

V Ružomberku sa použil model PAROZ-u podľa tzv. živej metodiky.

PAROZ v Ružomberku bol aplikovaný jedinečným spôsobom a súčasťou procesu bolo pomerne inovatívne hľadanie identity občana. Občiansky aktivista v rozhovore vysvetlil, že PAROZ /parafr./ *je živá metodika, my sami ju vytvárame. Máme nejaké know how, ktoré sme videli vo svete, nie je ale všeobecne platné. To, ako ju aplikovať závisí od konkrétnej situácie v danej lokalite. Snažili sme sa zapracovávať nové veci, nové zistenia, ktoré sme získavali prostredníctvom sociálnej interakcie s občanom. Metodika PAROZ-u v Bratislave bola iná ako v Ružomberku... V Bratislave môžu podávať projekty aj zástupcovia občianskych združení. V Ružomberku, kde projekty podávala participatívna komunita, hľadali a preto kládli dôraz na „identitu občan“, nie na identitu občianskeho združenia.... V Ružomberku som to postavil na koncepte komunity - 'sme tu participatívna komunita, je jedno s akým zameraním či na ekológiu, dopravu, proste na čokoľvek; sme tu ako občania, sme tu spolu a spolu vytvárame projekty'.* Tento občiansky aktivista v modeli PAROZ-u v Ružomberku tiež presadil, aby ako občania predkladali projekty s takým rozpočtom aký PAROZ reálne umožňuje, teda nie vyšším ako sa to deje v niektorých iných mestách.

Participatívna komunita - bola stabilná skupina ľudí.

Iniciátori PAROZ-u vytvorili participatívnu komunitu s približne 20 „stálymi“ ľuďmi, ktorí zapájali či koordinovali ďalších občanov, uviedol jeden zo stálych členov. Participatívnu komunitu v Ružomberku tvorili /parafr./ *väčšinou mladí a noví ľudia (občiansky aktivista ich predtým všetkých nepoznal), ktorí boli motivovaní niečo v meste (u-)robiť.*

/parafr./ *Prišli s tým, že "oni by chceli", ale je rozdiel „my chceme“..., preto spolu hľadali riešenie, ktoré bolo v spoločný prospech.*

/parafr./ *Vždy prídu ľudia, ktorí majú reálny záujem podieľať sa na 100%, iní na 80%, ďalší na 60, 40% atď. Máte stabilnú skupinu ľudí, na ktorých sa viete spoľahnúť, že niečo zrealizujú. To je to gro... Oni začnú zapájať ďalších ľudí, že vedia, že 'tento kamarát príde každý druhý víkend, tento príde raz za mesiac, tento raz za tri mesiace'. Majú databázu ľudí, ktorým posielajú informácie ... My sa tu poznáme.*

OZ Tvorivý rozvoj vytvoril mienkotvornú participatívnu komunitu.

Participatívna komunita sa od začiatku PAROZ-u aktívne hlásila k spoluúčasti občanov pri prijímaní rozhodnutí vo sfére rozvoja mesta v mnohých zásadných otázkach.

Počas 1.ročníka PAROZ-u, v marci 2013 sa participatívne pracovné skupiny Zelené mesto a Urbanizmus, spolu s OZ Tvorivý rozvoj, iniciatívne a so súhlasom Útvary hlavného architekta podujali zrealizovať verejné participatívne plánovanie lokality Mariánske námestie, ku ktorej Mesto vypracovalo návrh revitalizácie⁴⁸.

Od roku 2012 aktivisti občianskeho združenia Tvorivý rozvoj sledovali priebeh rekonštrukcie, a rozvíjali aj diskusiu o využití, synagógy v Ružomberku.

V roku 2013 títo občianski aktivisti aktívne zvolávali občanov na diskusné stretnutia občanov z cyklu s názvom RUŽOMBEROK SME AJ MY, v podtitule jedného z nich bol Aupark. „Kauzy, respektíve zložitá, netransparentná a z pohľadu občana nevydarená procesy ako napr. výstavba tržnice, devastácia kaštieľa sv. Žofie, urbanizácia Hrabovskej doliny, rekonštrukcia židovskej synagógy, výstavba auparku, či novej čerpacej stanice pohonných hmôt napovedajú, že zvýšený občiansky záujem o aktuálne prebiehajúce procesy týkajúce sa urbánnej politiky mesta môže pôsobiť ako prevencia proti opakovaniu chýb z minulosti.“⁴⁹ „Príďte diskutovať o problematike, ktorá sa bytostne dotýka každého občana Ružomberka, vypočujte si čo to o jej minulosti, nahliadnite do súčasného stavu a ZMEŇTE s nami jej budúcnosť.“⁵⁰

V roku 2015 na Facebook-ovej stránke PAROZ-u zverejňujú občianski aktivisti pod svojimi menami a v mene participatívnej komunity „petíciu za zachovanie verejnej zelene v centrálnej mestskej zóne v Ružomberku“, ako reakciu na návrh prerokovaný na Mestskom zastupiteľstve „prehlásiť mestský pozemok o celkovej rozlohe cca 6400m², ktorý sa nachádza v centrálnej mestskej zóne v bývalom areáli skokanského mostíka pri Kláštorňoch schodoch, za prebytočný majetok mesta a následne ho prenajať za veľmi špecifických podmienok (7200€/rok) spoločnosti MTM Capital s.r.o. za účelom výstavby polyfunkčného domu "Koloseum"“⁵¹.

... a mnohé ďalšie iniciatívy, komentáre a stanoviská⁵² z dielne OZ Tvorivý rozvoj, ktoré občianski aktivisti publikovali pred a v rovnakom čase (a aj po tom) ako realizovali participatívne rozpočtovanie v meste, a ktorými artikulovali svoje postoje k politike samosprávy a smerovaniu mesta, s cieľom podnecovať verejnú diskusiu občanov.

Táto činnosť občianskeho združenia Tvorivý rozvoj ako tzv. *watchdog*-a diania a rozhodovania v samospráve, mohla v personálnom prepojení na PAROZ pre Mesto predstavovať problém. A možno práve tento problém mal(-a) na mysli aj terajší(-ia) vyšší(-ia) úradník(-čka), keď hovoril(-a), že /parafr. „B“/ *Tvorivý rozvoj ako združenie fungujú dobre, ale* (v PAROZ-e)

⁴⁸ Zápis zo stretnutia pracovných skupín-občanov-zástupcu ÚHA 6.4.2013 je k dispozícii tu: https://pr.ruzomberok.sk/liferay/sk/web/ruzomberok/novinky/-/journal_content/56_INSTANCE_WsUjX5N476fi/348443/2387690

⁴⁹ Veselovský, Jozef: Diskusný cyklus: Ružomberok SME aj MY! 13.3.2013, https://pr.ruzomberok.sk/liferay/sk/web/ruzomberok/novinky/-/journal_content/56_INSTANCE_WsUjX5N476fi/348443/2328886; 21.3.2019

⁵⁰ Facebook-ový status OZ Tvorivý rozvoj, 3.apríla.2013, <https://www.facebook.com/OzTvorivyRozvoj/>; 21.3.2019

⁵¹ Facebook-ový status Participatívny rozpočet, 9.septembra 2015, <https://www.facebook.com/profile.php?id=100008222534276&ls=1801876733%3A100008222534276%3A1557133881&sk=timeline>; 21.3.2019

⁵² Napr. aj o tzv. ružomerských paradoxoch vo Facebook-ovom statuse Participatívny rozpočet, 22.februára 2016, viď tamtiež ako predošlá poznámka č. 15; 21.3.2019

mi chýbalo to prepojenie s mestom. ... Oni možno pracujú aktívne, ale to nebolo v prepojení s tým mestom.

Myšlienka participatívnosti bola aj o vyšších cieľoch.

Občianski aktivisti z OZ Tvorivý rozvoj v Ružomberku vytvorili participatívnu komunitu na myšlienke aktívneho občianstva a komunitnej práce, preto im boli blízke aj také hodnoty, ktoré prináša spolunažívanie, sociálna blízkosť, ohľaduplnosť k prírode, svojpomoc. Inými slovami, usilovali o citlivé spojenie človeka s mestom, ľuďmi a prostredím, v ktorom žijú a majú sa cítiť dobre.

/parafr. občiansky aktivista/ Každý člen (participatívnej komunity) to robí sám pre seba a zároveň pre druhých ľudí. Zároveň vie, že keď ja sa cítim dobre niekde na lavičke, je tam odpadkový kôš, zároveň si môžem odtrhnúť jablko, tak je to ideálna atmosféra.

/parafr. vyšší úradník „E“/ Mne to bolo sympatické, lebo jednak to, že za tým boli ľudia, ktorí mali nejaké ideály, a bolo pre mňa dôležité z pohľadu ich ideálov nesklamať ich. Možnože práve tí idealisti prichádzali s ideami, ktoré sa na konci dňa etablovali ako dobré a funkčné... Dneska mám obavy, že ľudia sa stávajú oveľa väčšmi povrchnými. Keď to porovnáam osem rokov dozadu, tak vnímam, že o tú samosprávu sa menej zaujímajú aj pri iných, vážnejších témach a nie vo vzťahu k PAROZ-u vo výške... (5 tis. EUR). Vôbec ich netrápi ako verejný sektor pre nich zabezpečuje služby. ... Sociálna mapa ľudí tým, že majú také kvantum možností a prístup ku všetičomu..., je tak názorovo roztrieštená v prioritách, záujmoch a čomkoľvek, že niekedy je problém nájsť zhodu na úplne prirodzených a samozrejmych veciach.

Participatívna komunita – pracovala profesionálne.

Cieľom participatívnej komunity bola aj spoločná príprava a následná čo najlepšia realizácia vygenerovaných projektov. Postupne sa v tom aj zdokonaľovali (*aj pre ľudí to malo výpovednú hodnotu*) a projektová dokumentácia, ktorú vytvárali, bola podľa slov hlavného protagonistu PAROZ-u na požadovanej úrovni, */parafr./ je iné keď napíšete 'tam bude lavička', ako keď spravíte obrázok a oni si ju vedľa predstaviť.*

/parafr. bývalý vyšší úradník „E“/ Silno na mňa zapôsobilo, že tá (participatívna) komunita sa etablovala prostredníctvom veľmi dobre vybratých zástupcov (miestnych občianskych aktivistov). V meste urobili naozaj záslužný čin oni. To nebola moja zásluha. Oni to celé organizovali, verili tomu, a aj ja ako vyšší úradník Mestského úradu som sa k tomu prilepil a nepokazil som im to.

Spokojnosť s projektovými nápadmi, a teda prácou participatívnej komunity v prvom ročníku PAROZ-u oficiálne tlmočilo aj Mesto.

„Aktivity, s ktorými prišli členovia z občianskeho združenia Tvorivý rozvoj sme vyhodnotili ako veľmi fajn a dobré nápady. S každou jednou z nich sme sa oboznámili, aj vedenie mesta, aj pracovníci Mestského úradu, a neboli žiadne pripomienky voči tomu, aby nemohli byť zrealizované.“ (Michaela Milá, hovorkyňa mesta)⁵³

⁵³ Odznelo v reportáži Mestskej Televízie Ružomberok - s názvom Participatívny rozpočet, 10.2.2014, https://www.mtr.sk/videoarchiv/2014-02-10_SPRAVY_03_Participativny_rozpocet/; 21.3.2019

Idea bola, aby ktokoľvek z participatívnej komunity zvládol prezentovať závery pracovných skupín a rokovať s Mestom.

Participatívna komunita fungovala na princípe decentralizácie, a mala v pláne rotovať „koordináciu“, i keď v praxi - zakaždým, keď sa nejaká myšlienka prezentovala Mestu, boli hlavní protagonisti tí istí. Ako sa jeden z nich vyjadril /parafr./ (ostatní členovia) *sa báli; neverili si*. Chcel, aby *styk s poslancom, s úradom* vyskúšali aj iní členovia. Bol to jeden z ďalších cieľov participatívnej komunity, ... *aby sme sa to naučili*.

Cyklobox sa nedokončil a stal sa Achillovou päťou PAROZ-u.

Verejná požičovňa bicyklov – bol projektový zámer, ktorý všetci oslovení aktéri PAROZ-u v rozhovoroch vášnivo skloňovali. Participatívna komunita ho rozvíjala od samého začiatku svojho fungovania s cieľom **zaviest' do života progresívnu myšlienku ekologickej cyklodopravy „v najprásejšom meste na Slovensku“, na princípe zdieľanej aj tzv. cirkulárnej ekonomiky.**

Požičovňa mala byť umiestnená niekde v centre mesta ako krytá úschovňa verejných bicyklov, ktoré budú slúžiť všetkým občanom a návštevníkom mesta. Časť bicyklov mali tvoriť zrecyklované staré bicykle, o servis ktorých sa mali starať mladí ľudia. Ďalšou časťou projektu malo byť vytvorenie interaktívnej mapy mesta Ružomberok s tzv. „BP“ (v anglickom jazyku: *beautiful points* – „krásami“), ku ktorým sa bude dať dostať na bicykli. Na časť projektu získal OZ Tvorivý rozvoj aj grant z Nadácie Intenda.⁵⁴

Participatívna komunita však projektom sledovala ešte jeden primárny cieľ – **„poskytnúť priestor mladým ľuďom z Ružomberka, aby sa plne realizovali v oblasti ekológie, ochrany a poznávania životného prostredia, ale aj v oblasti podpory poznávania kultúrnej platformy mesta“**⁵⁵.

V roku 2015 participatívna komunita detailne pripravila časť projektu – montáž cykloboxu. Realizátori k projektu pristúpili s vedomím **obmedzených personálnych, ekonomických, časových a materiálnych kapacít**. Cyklobox a jeho osadenie navrhli a urobili svojpomocne, pracovné postupy popísali na internete a zdokumentovali.⁵⁶ Výdavky spojené s nákupom materiálu boli hradené z PAROZ-u. **Cyklobox bol vo fáze posledných interiérových a exteriérových úprav, aby vyzeral takto:**

⁵⁴ Bella, A.: Na bicykli za krásami Ružomberka... 13.júna 2013, https://pr.ruzomberok.sk/liferay/sk/web/ruzomberok/novinky/-/journal_content/56_INSTANCE_WsUjX5N476fi/348443/2523160; 21.3.2019

⁵⁵ Verejná požičovňa bicyklov. 9.júla 2013, https://pr.ruzomberok.sk/liferay/sk/web/ruzomberok/novinky/-/journal_content/56_INSTANCE_WsUjX5N476fi/348443/2564593; 21.3.2019

⁵⁶ Verejná požičovňa bicyklov 2015: Montáž cykloboxu - participatívna komunita Ružomberok. 3.januára 2016, https://pr.ruzomberok.sk/liferay/sk/web/ruzomberok/novinky/-/journal_content/56_INSTANCE_WsUjX5N476fi/348443/4007550 + fotodokumentácia: https://pr.ruzomberok.sk/liferay/fotogaleria?p_p_id=31_INSTANCE_2Y9iLQQsCJuA&p_p_life_cycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column1&p_p_col_count=1&31_INSTANCE_2Y9iLQQsCJuA_struts_action=%2Fimage_gallery_display%2Fview&31_INSTANCE_2Y9iLQQsCJuA_topLink=home&31_INSTANCE_2Y9iLQQsCJuA_folderId=4005561&31_INSTANCE_2Y9iLQQsCJuA_delta2=20&31_INSTANCE_2Y9iLQQsCJuA_keywords=&31_INSTANCE_2Y9iLQQsCJuA_advancedSearch=false&31_INSTANCE_2Y9iLQQsCJuA_andOperator=true&p_r_p_564233524_resetCur=false&31_INSTANCE_2Y9iLQQsCJuA_cur2=4; 21.3.2016

Fotomontáž. Zdroj: Verejná požičovňa bicyklov 2015: Montáž cykloboxu - participatívna komunita Ružomberok. 3.januára 2016.⁵⁷

V projekte boli zakúpené aj prvé tri mestské bicykle v „retro“ štýle, ktoré krátky čas používali aj občianski aktivisti, čo vzhľadom k predmetu projektu o cyklodoprave v meste nemohlo byť v rozpore s dobrými mravmi aktivistov a PAROZ-om.

/parafr. vyšší(-a) úradník(-čka) „B“/ *Kúpili sme tri („retro“) bicykle, a potom sa na nich vozili ...* (realizátori projektu)

/parafr. „A“ v nadväznosti na „B“/ *... vlastne sa asi nevozili, lebo ja som ich od nich zobral ako nové.*

Myšlienka realizácie projektu, ktorý by slúžil na súkromné účely jednotlivcov alebo záujmových skupín bola v ostrom rozpore s hodnotami a úsilím občianskych aktivistov, ktoré zhmotnili aj písomne pri zavádzaní PAROZ-u, v ktorom „pôjde predovšetkým o projekty, ktoré budú podporovať rozvoj mesta a budú slúžiť výlučne verejným účelom. Budú z dielne samotných občanov, ktorých úlohou bude zlepšovať súčasné služby mestskej samosprávy, alebo navrhovať služby úplne nové, ktoré považujú za podstatné.“⁵⁸

To, čo nasledovalo, nie je dodnes a ani snáď nemôže byť pre žiadnu zo zúčastnených strán a nikoho zrozumiteľné, lebo **vedenie mesta, ktoré projekt montáže cyklobox-u schválilo, ho tesne pred dokončením zrušilo. Aktivisti mali pre nefunkčnosť** (cyklobox nebol dokončený), **neestetický vzhľad** (cyklobox nebol dokončený) **a zlé umiestnenie** (miesto schválilo Mesto), **cyklobox** nakoniec **demontovať**. Z útržkov vyjadrení štyroch terajších a „ex“ vyšších úradníkov ako hlavné zdôvodnenie vyplynulo, že **stavba (cyklobox-u) sa im nepáčila, ani jej umiestnenie.**

/parafr. „A“/: *„Nebolo to dobré... bola to drevená búda postavená na štyroch betónových pätkách. To každému bilo oči, ja vôbec neviem, či to architekt odsúhlasil(?)*.

⁵⁷ In: https://pr.ruzomberok.sk/liferay/sk/web/ruzomberok/novinky/-/journal_content/56_INSTANCE_WsUjX5N476fi/348443/4007550; 21.3.2019

⁵⁸ In: Albin Bella, Abín, Nedoroščík, Peter: Vitajte na oficiálnej stránke participatívneho rozpočtu. 5.marca 2013, https://pr.ruzomberok.sk/liferay/sk/web/ruzomberok/novinky/-/journal_content/56_INSTANCE_WsUjX5N476fi/348443/2315433; 20.3.2019

Toto **rozhodnutie** sa stáva **nečitateľné v kontexte schvaľovacieho procesu na strane Mesta**, ktorým projekt musel prejsť - jeho zámer, miesto, kde sa má realizovať, aj vizuál ako má vyzeráť. Na druhej strane, profesionálne riešenie tzv. *bikesharing-u* v meste nie je možné realizovať zo sumy 5 tis. EUR, ktorá ale pôsobivo vystačila na lacné, amatérske riešenie, s ktorým prišli občianski aktivisti z participatívnej komunity. Uvedomovali si to aj vyšší úradníci.

/parafr. „E“/ *Cyklobox mi pripadala ako capina. Projekt sa od začiatku boril sa s nízkym rozpočtom, preto musel byť nejako lacno zlátaný.*

/parafr. „C“/ *(Verejná požičovňa bicyklov) ... to nemôže byť drevená búda, ktorá sa zavre a pol roka neotvorí. Potom príde kritika 'načo dáva mesto na takú chobotinu, ktorá neslúži nikomu'. ... Neviem, či je to správna cesta. Viete, 5 tis. EUR je málo na to, aby fungovala nejaká požičovňa bicyklov. ... Postavili to v strede mesta, bolo to opustené... Tie bicykle tam nie sú... Miestny občiansky aktivista mi sľúbil asi štyri-krát, že to odprace, potom to odpratal kolega z Úradu.*

Prístrešok, ktorý vznikol na účel cyklobox-u a ktorý občianski aktivisti bývalého PAROZ-u boli nútení odstrániť, premiestnili na mestský pozemok inde, kde má nové využitie ako prístrešok na bývalej strelnici.⁵⁹

Potvrdilo sa aj v Ružomberku neslávne „doma nie je nikto prorokom“?

Myšlienka cyklobox-u v Ružomberku „obletela svet“. Iniciátori participatívneho rozpočtovania v rôznych mestách sledovali príklad Ružomberka, a cyklobox uvádzali ako pozitívnu občiansku iniciatívu, ktorej dala samospráva „zelenú“.⁶⁰ PAROZ v Ružomberku slúžil celkovo ako príklad dobrej praxe pre druhé mestá na Slovensku; najmä vďaka dôslednej dokumentácii o činnosti participatívnej komunity v Ružomberku – pred / počas / a sčasti aj po PAROZ-e – v digitálnom svete zo strany jej protagonistov. V Ružomberku sa vytvoril prameň faktografických inšpirácií pre občiansku participáciu. V zainteresovanej a odbornej verejnosti sa ružomberskí občianski aktivisti stali, a dodnes sú, ľudia so žiadanou expertízou na participatívne rozpočtovanie v teórii a v praxi.

Na druhej strane, pramálo pozornosti venovali PAROZ-u miestne médiá. Napriek pôvodnému mediálnemu „prísľubu“, ktorý mohli diváci Mestskej ružomberskej televízie zachytiť v relácii „Téma“ o PAROZ-e už koncom roka 2012.⁶¹

Na komunikáciu s médiami občianskym aktivistom nezostával čas. A novinári tému PAROZ-u sami skôr nevyhľadávali.

Miestny novinár, ktorý sledoval dianie okolo PAROZ-u uviedol, že správy o činnosti participatívnej komunity párkrát zverejnili⁶². Média, v ktorých on v tom čase pracoval,

⁵⁹ Kauzu „cyklobox-u“ spracúva príspevok Mestskej Televízie Ružomberok s názvom „Participatívny rozpočet chýba“, 22.10.2018, https://www.mtr.sk/videoarchiv/2018-10-22_SPRAVY_060_Participativny_rozpocet_chyba/; 20.3.2019

⁶⁰ Napr. v PAROZ-e v Piešťanoch. In: Participatívny rozpočet štartuje, projekty môžu občania podávať do konca júna. 3.6.2016, <https://www.pnky.sk/aktuality/participativny-rozpocet-startuje-projekty-mozu-obcania-podavat-do-konca-juna/>; 20.3.2019

⁶¹ Albin Bella z OZ Tvorivý rozvoj ako hosť relácie Téma (Participatívny rozpočet), v Mestskej Televízii Ružomberok, 3.12.2012, https://www.mtr.sk/videoarchiv/2012-12-03_TEMA_Participativny_rozpocet/; 21.3.2019

⁶² Napr. v jednej z celkovo doteraz troch televíznych reportáží venovaných PAROZ-u, s názvom Participatívny rozpočet, 10.2.2014, https://www.mtr.sk/videoarchiv/2014-02-10_SPRAVY_03_Participativny_rozpocet/; 21.3.2019

ale o projektoch a ich realizácii viac-menej nič nepublikovali. Viackrát sa bezvýsledne usilovali o dohodnutie termínu pre reportáž priamo z nejakej akcie, v rámci niektorého projektu participatívnej komunity. Občiansky aktivista (líder participatívnej komunity) vždy pozitívne reagoval na záujem médií o PAROZ, ale podľa osloveného novinára termíny prác na projektoch v rámci PAROZ-u prichádzali na poslednú chvíľu a častokrát sa menili. Domnieva sa, že hlavný protagonista PAROZ-u bol pracovne veľmi vyťažенý a na komunikáciu s médiami už nemal kapacitu.

/parafr./ *Myslím si, že hlavný protagonista PAROZ-u na to možno zostával aj sám, možno bolo málo takých ľudí, ktorí by boli do toho nejak zapojení... , že by to bolo koordinované. V podstate on to robil vtedy, keď mal na to čas, keď sa už s niekým dohodol, možno s jedným - dvomi ľuďmi... (operatívne kde - kedy budú pripravovať materiál na osadenie lavičiek a pod.)*

PAROZ nebol v termíne vyčerpaný len prvý rok.

V 1.ročníku PAROZ nebol vyčerpaný v rámci kalendárneho účtovného roku. Táto skutočnosť utkvela v pamäti všetkým osloveným úradníkom. Bývalý vyšší úradník („E“) to pripisoval naberaniu skúseností aktivistov počas 1.ročníka PAROZ-u. Ďalší (terajší) dvaja vyšší úradníci túto skutočnosť vyhodnotili v kontrolórskom duchu, ako pochybenie na strane občianskych aktivistov.

/parafr. „E“/ *(Mal som predstavu, že postupne ako sa bude ukazovať funkčnosť toho participatívneho mechanizmu pre sféry, ktoré by zasahoval, by sa výška sumy pre PAROZ rozširovala.) V úvode to malo asi aj nejaké pôrodné bolesti, lebo my sme tie peniaze alokovali a oni to na začiatku nevyčerpali.*

/parafr. „B“/ *Každý rok rozpočet ani nevyčerpali, chceli to preniesť do budúceho roku, ale to sa nedalo.*

/parafr. „C“ v nadväznosti na „B“/ *... ak nevyčerpajú všetko, svedčí o ..., potom je ťažké presvedčiť poslancov, aby mesto v PAROZ-e pokračovalo. ... Tí poslanci potom, nie ja, stratili dôveru. Považovali to za neefektívne míňanie peňazí.*

Občiansky aktivista situáciu s nevyčerpaním rozpočtu zdôvodňoval nejasnosťou pravidiel pri zúčtovaní PAROZ-u prvý rok.

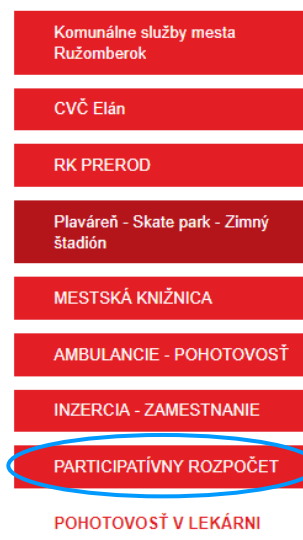
/parafr./ *... bolo to prvý rok z jednoduchého dôvodu, že sme trištvrte roka strávili definovaním (potrieb), a keď sme to dodefinovali, bol december. Nikto nás neupozornil na možnosť čerpania do konca roka. Nakoniec sme požiadali o preloženie, a samospráva takéto predĺžené čerpanie rozpočtu umožnila. V roku 2014 v PAROZ-e celkovo preto zúčtovali približne 9,5 tis. EUR (rozpočet za dva ročníky naraz), čo aktivista považoval za ústretové riešenie zo strany bývalého vedenia Mesta.*

PAROZ prebiehal v meste, a bez Mesta. „Oni si niečo vymysleli..., tak potom chodili za pánom vedúcim.“

Terajší, služobne starší úradníci na Mestskom úrade nevedeli zreteľne artikulovať svoj postoj k PAROZ-u, stanovisko k tomu vraj môže zaujať len vedenie mesta. PAROZ vnímali ako aktivitu mladých ľudí z jedného občianskeho združenia v meste.

PAROZ má dodnes odklik aj na oficiálnej webovej stránke mesta, čo miestny aktivista komentoval - /parafr./ *však sme na tom aj zapracovali, aby to bolo v ponuke na základnej lište, ale okamžite vás to prepojí na našu doménu*⁶³. Na otázku k „odkliku“ na PAROZ na oficiálnej webovej stránke mesta, úradníci odpovedali ambivalentne.

/parafr. „A“/ *Či sa hlásime? To neviem, ale ako povedal(-a) kolega(-yňa), fungovalo to do tej doby... - A aký je oficiálny postoj mesta k PAROZ-u? - Koho – mesta, alebo obyvateľov mesta? Primátor, viceprimátori – tí musia k tomu zaujať nejaké stanovisko, aké oni na to majú názory, to vám ja nepoviem. ... Ja proti tomu nič nemám, aby ste tomu rozumeli, nie som oprávnený hovoriť za mesto ako také, ale zo svojho pohľadu čo sme sa stretli s tými problémami s preplatením faktúr a tieto veci – musia byť jasne nastavené pravidlá – či majú byť schválené projekty v súvislosti s tou (participatívnou) komunitou, a potom by sa k tomu mali vyjadriť aj občania, nielen tí zainteresovaní piati ľudia.*

Ďalší vyšší úradníci si vybavili niektoré fakty o participácii občanov a aj samosprávy na PAROZ-e, s inými dôležitými súvislosťami akoby boli konfrontovaní po prvý raz.

/parafr. „E“/ *Muselo byť za tým hodne práce (projektmi v PAROZ-e)... Ja som do toho nebol nejak vtiahnutý... Uviedol, že si nespomína, že by bol na stretnutia participatívnej komunity pozývaný a nevie posúdiť ako sa veci v PAROZ-e rozvíjali, ani či do procesu mohla aktívne vstupovať široká verejnosť; spomenul tiež, že miestni aktivisti mu prezentovali výstupy z pracovných skupín a projektov.*

/parafr. „B“/ *(Participatívna komunita) Viem, že nejakú komunitu mali. ... išlo to mimo nás. V podstate od nás tam nikto nebol, všetko to zastrešoval ten pán (z občianskeho združenia Tvorivý rozvoj), prišiel s niektorými vybratými projektami. Viem, že raz to bolo aj vyhodnocované na zastupiteľstve, mali prezentáciu k projektu, premietali tam... V prvých dvoch rokoch možnože to bežalo tak viac v spojení s mestom, lebo potom už tie ďalšie roky to bolo v podstate iba o tom, že oni si niečo vymysleli, ja vôbec neviem, či im to na vedení niekto odsúhlasil alebo čo. Len vedeli, že majú 4,5 tis. v rozpočte, tak potom chodili za pánom vedúcim.*

Dlhoročný(-á) vyšší(-) úradník(-čka), ktorý(-á) ako jeden z mála ľudí na Mestskom úrade prichádzal(-a) s PAROZ-om do kontaktu v rámci jeho/jej agendy, v svojej časti príbehu o PAROZ-e v ružomerskej samospráve teda naznačil(-a) /v predošlom odstavci/, že prvé dva ročníky PAROZ-u prebiehali v súčinnosti participatívnej komunity s Mestom, neskôr (v roku 2014 sa vymenilo vedenie mesta) takéto prepojenie chýbalo.

V PAROZ-e mali k dispozícii (veľmi) nízku sumu.

Finančná suma vyčlenená na PAROZ neumožňovala realizovať „veľké“ projekty napr. z hľadiska celomestského významu. Tento fakt ale miestny občiansky aktivista, na rozdiel

⁶³ In: <http://www.ružomberok.sk/> vľavo dolu (viď predposledná položka vo výstrižku vyššie); 25.3.2019; po rozkliknutí položky PARTICIPATÍVNY ROZPOČET sa otvorí <https://pr.ružomberok.sk/liferay/web/ružomberok/participativny-strom-rk>, teda platforma Liferay, ktorú v rokoch 2012-2016 využívala aj participatívna komunita v Ružomberku, a ktorá je funkčnou e-platformou pre komunity s PAROZ-om po celom Slovensku.

od vyššieho úradníka, nikdy nevnímal ako zásadný problém.

/parafr. „A“/ *Možnože boli sklamaní, a neboli ani nadšení s veľkosťou peňazí, to bolo asi trochu demotivujúce. ... 5 tis. alebo 10 tis. EUR je pre PAROZ málo (ak to má mať pre mesto na tejto úrovni výsledný užitočný efekt), je to na zalepenie očí; v konečnom dôsledku – príliš veľa sa vytrápia s malým obnosom peňazí; to všetko úsilie, to koľko sa má ľudí stretávať a o koľko peňazí PAROZ na konci dňa rozhoduje, je demotivujúce.*

Rozhovor moderátora a občianskeho aktivistu pred spustením 1. ročníka PAROZ-u v Mestskej Televízii Ružomberok, 3.12.2012.⁶⁴

Protagonisti PAROZ-u venovali tejto myšlienke dlhodobo nesmierne veľa svojho času a energie dobrovoľnícky. - „Pýtať si peniaze za to, že robím túto spoločnosť lepšou? To mi príde divné.“ - Pochopiteľne, narazili na prózu života...

Profesionálny výkon PAROZ-u v modeli, aký bol nastavený v Ružomberku, vyžadoval od občianskych aktivistov nasadiť nemalé personálne kapacity. V modeloch PAROZ-u „zhora“ sú ľudia zodpovední za manažment participatívnych procesov bežne platení zamestnanci, na rozdiel od PAROZ-u „zdola“ aký sa aplikoval v Ružomberku. Miestni aktivisti robili všetku prácu spojenú s vedením participatívnej komunity počas troch ročníkov (2013-2015) vo svojom voľnom čase a bez finančnej kompenzácie.

/parafr. / *My sme to všetko riešili na báze dobrovoľnosti... Pýtať si peniaze za to, že robím túto spoločnosť lepšou? To mi príde divné.*

⁶⁴ https://www.mtr.sk/videoarchiv/2012-12-03_TEMA_Participativny_rozpocet/; 21.3.2019

Na druhej strane, dobrovoľnícke nasadenie limitovalo celkový výkon, a to sa do istej miery podpísalo aj pod kolísavú intenzitu pri manažovaní aktivít PAROZ-u, a prispelo pravdepodobne aj k priebežnému vyhoreniu občianskych aktivistov na tejto mnohokrát priekopníckej ceste.

V projektoch sa formou „Dohôd“ vyplatili aj nejaké odmeny.

Niekoľkým jednotlivcom z participatívnej komunity, ktorí odvodili fyzickú prácu na niektorých projektoch, bola preplácaná časť odrobených hodín.

/parafr. vyšší(-ia) úradník(-čka) „B“/ ... *s čím bol problém - oni nemohli fakturovať, keďže nemali živnosti, tak sa im to na Dohodu vyplácalo – tým chlapcom, ktorí to fyzicky robili.*

Na Mestskom úrade kolovala historka o predraženej cene nakúpeného materiálu a práce v jednom z posledných projektov v PAROZ-e. Za také sumy, podľa bývalého vyššieho úradníka, v iných mestských častiach urobia „mega činnosti“, čo opätovne vyvoláva otázku ako v PAROZ-e prebiehal schvaľovací proces projektov (a ich rozpočtov) a ako bola nastavená transparentnosť, ktoré by zabránili takýmto podozreniam.

Ľudia z participatívnej komunity projekty aj fyzicky realizovali; hoci teoreticky do úvahy pripadala aj možnosť iba rozhodovať o tom, čo sa má realizovať.

Jeden z bývalých vyšších úradníkov, ktorý bol pre občianskych aktivistov styčným dôstojníkom na Mestskom úrade počas prvých dvoch ročníkov PAROZ-u, opísal svoje prekvapenie keď zistil, že participatívna komunita si schválené projekty aj svojpomocne, vo vlastnej réžii zrealizuje.

/parafr. „E“/ ... *že oni to svojimi silami, svojim rozumom a kadečím aj vykonajú. To sa v samospráve stretlo s rôznymi formálnymi problémami – ako to nakúpiť, či obstarajú...* Predstava tohto úradníka bola, že PAROZ sa využije na rozhodovanie ľudí /parafr. „E“/ *kde tie peniaze majú ísť, nie nato ako sa to zrealizuje.* Táto forma PAROZ-u obnášala podľa neho istú mieru neistoty, zatiaľ čo Mesto mohlo v rámci svojich bežných úkonov projektové pohľadávky poľahky nakúpiť, obstarávať. Zároveň sa vyjadril, že do budúcnosti by preto odporúčal, aby participatívna komunita nechcela projekty v rámci PAROZ-u aj realizovať, aby tie nemohli zlyhať na rôznych komplikáciách práve v kľúčovej finálnej fáze, v zmysle *‘rozhodujte, my budeme realizovať’*. (Pod komplikáciami mal na mysli napr. formálne požiadavky mesta – či nákup pôjde ako dotácia nejakému občianskemu združeniu a pod. – /parafr./ **Toto nebolo dosť dobre domyslené.**)

Participatívna komunita (2013-2015) sa dohodla na realizácii projektov svojimi členmi cielene a vzhľadom k celkovo nízkemu rozpočtu. Tento aspekt hlavný aktér PAROZ-u v Ružomberku Albín Bella popísal napr. v rozhovore pre bbonline.sk - „... dôležitým znakom participatívneho rozpočtu je aktívna, dobrovoľná spoluúčasť občanov na projektoch, ktoré si odsúhlasia. Aj vzhľadom k obmedzeným prostriedkom a rôznorodým záujmom občanov, sa v rámci participatívnych komunít vytvára tlak na znižovanie nákladov. To znamená, že pokiaľ sa rozhodnú občania, že zrevitalizujú lavičky vo svojom okolí, nenajmú si firmu, ktorá to spraví, ale svojou prácou v rámci dobrovoľníctva prispievajú k projektu.“⁶⁵

⁶⁵ Z rozhovoru Mateja Bučka s Albínom Bellom z OZ Tvorivý rozvoj, in: Bučko, Matej: Ujasnime si, čo je participatívny rozpočet. 29.8.2013; <https://bbonline.sk/blog/ujasnime-si-co-je-participativny-rozpocet/>; 21.3.2019

PAROZ vraj nezaspal na meste, *'verte mi, že nie'*. Mesto však o „VZN-ku“ odmietlo rokovať.

Jeden z bývalých vyšších úradníkov je presvedčený, že za zánikom PAROZ-u nebola neochota vedenia mesta. (Vezmúc do úvahy nasledujúci kľúčový moment, ktorý rozhodol o zamrazení PAROZ-u od roku 2016 až doteraz, zrejme to ale nebola ani ochota. – pozn.aut.)

Albín Bella z občianskeho združenia Tvorivý rozvoj zánik participatívneho rozpočtu verejne objasnil tak, že PAROZ v Ružomberku nemôže pokračovať bez vypracovania a schválenia pravidiel, napr. v podobe všeobecne záväzného nariadenia (tzv. „VZN-ka“), ktorého návrh aj vypracoval a odovzdal vtedajšiemu vedeniu Mestského úradu.

„Žiadali sme, aby vzniklo všeobecne záväzné nariadenie alebo smernica o spôsobe rozdeľovania peňazí z participatívneho rozpočtu. Bývalé vedenie to nespravilo, hoci peniaze vyčlenilo. Súčasné vedenie povedalo, že pokiaľ nie je právny podklad, peniaze na túto formu občianskej iniciatívy nedá.“⁶⁶

Ďalší bývalý vyšší úradník nevedel o snahe participatívnej komunity podchytiť PAROZ „VZN-om“, i keď pripustil, že táto požiadavka je legitímna. /parafr. „E“/ *... možno treba hľadať spôsob ako to etablovať a nejaké pravidlá definovať, neviem.* On sám na Mestskom úrade (2011-2014) vnímal, že PAROZ sa stretával s rôznym formálnym odporom, najmä pri jeho administrovaní.

Samospráva mesta v čase zániku PAROZ-u trpela viacerými chorobami.

Takto spätne opísal situáciu jeden z bývalých vyšších úradníkov Mestského úradu (2011-2014), keď samospráva flagrantne nepociťovala potrebu pravidiel ani v iných oblastiach správy mesta, nielen v oblasti občianskej participácie, kam patril PAROZ. On sám sa svojho času považoval za akéhosi garanta PAROZ-u, ktorý definitívne odišiel – ako uviedol - s jeho odvolaním z funkcie.

/parafr. „E“/ (PAROZ) *Vnímal som to ako zaujímavé... Rolu mesta som videl v tom, že mesto malo vyčleniť rámec pre PAROZ. To som si aj s miestnym občianskym aktivistom snažil zadefinovať, ktoré oblasti majú riešiť, aby tiež nesnívali napr. postaviť plaváreň. Takže sme zadefinovali také veci, ktoré spravidla občana najviac trápia, lebo oni do toho vnútra fungovania mesta nevidia. Ale veľmi jasne vidia, keď nemajú dobrú lavičku ..., a to (PAROZ) sa mi zdalo práve ako nástroj, ktorý dá občanom veľmi efektívny priestor na splnenie takýchto prvoplánových požiadaviek. Dohodli sa na oblasti drobnej infraštruktúry pre občanov. ...*

/pokračovanie parafr. „E“/... **v 2015? To som tam už nebol** (vo funkcii na Mestskom úrade). *Podľa mňa to už nemalo svojho garanta. Mňa to potom prestalo nejako primárne trápiť, už som nevidel do rozpočtu (mesta). ... Dnešná choroba v meste je podstatne širšia ako je PAROZ. Oblasť rozpočtu nemala pána, ... zostalo to na úradníkoch, ktorí kopírovali rozpočet z minulého roku ... Nemyslím si, že to **zakapanie PAROZ-u bezprostredne súviselo so samotným PAROZ-om, súviselo s celkovým prístupom vedenia k mestskému rozpočtu..., rozpočet nemal garanta, miestni občianski aktivisti stratili partáka...** Mesto sa začalo boriť s úplne inými primárnymi problémami..., začalo zlyhávať na iných frontoch a PAROZ mal*

⁶⁶ In: Kravčák, Peter: Otvorme park vo vojenskej nemocnici verejnosti. Ružomerský magazín, 5.11.2018. <https://rmagazin.sk/otvorme-park-vo-vojenskej-nemocnici-verejnosti/>; 22.3.2019

prioritu päťdesiatštyri. *Netreba to vnímať tak, že PAROZ zakapal, lebo mal nejaké chyby, ale toto bola špecifická situácia. Druhá vec je podľa mňa, že možno aj ten cyklobox na konci zmluvy nebol vnímaný ako nejaká sexi výhra, ktorá by bola takou prvou lastovičkou, ktorá by ukázala 'aha, aké parádne veci sa dajú spraviť'.*

NIE, samotné hlasovanie ako forma občianskej participácie nestačí.

ÁNO, „Zaujímať sa o svoje mesto(?)“, na Slovensku patrí k vyšším nárokom.

Participatívna komunita mala byť skupina aktívnych občanov, nie „hybernujúcich“, ktorí svoju účasť na PAROZ-e zvyknú zredukovať na elektronické hlasovanie za projekty, ako je to častokrát v iných mestách, vysvetľoval ružomerský model PAROZ-u jeho občiansky protagonista. Takéto hlasovanie v PAROZ-e mu dokonca pripomína zastupiteľskú formu demokracie, ktorá využíva väčšinové hlasovanie, /parafr./ *k tomu sme bohužiaľ dospeli, hoci to nemá byť o tom, že je to pretlačenie názoru väčšiny voči menšine; preto si nemyslí, že občianska participácia by mala hlasovaním skončiť; ale že ide o to, aby sa ľudia zapojili do verejného života.*

/parafr./ *Ide o to ukázať ľuďom, že rovnako ako sa pozerajú (z okna svojho domu na sídlisku), či im niekto nerozbije auto, aby si všimli, či im niekto nerozbíja kôš na ulici... a že zavolám políciu, keď mi niekto rozbíja auto, aj keď mi rozbíja odpadkový kôš (na verejnom priestranstve). Neviem, či máme také veľké nároky – zaujímať sa o svoje mesto(?)*

PAROZ mal Ružomberku priniesť označenie „moderné mesto“.

Zástupcovia mesta mali zmysel pre trendové záležitosti vo verejnej správe. Za takú – modernú vec - považovali aj PAROZ. Preto Mesto Ružomberok realizovalo PAROZ. Zdá sa, že celkom nepoznali v čom „modernita“ samosprávy v kontexte občianskej participácie spočíva, čo presne sa zmení na „moderné“.

/parafr. „B“/ (PAROZ) *Bola to moderná vec - 'chceme byť moderné mesto, dáme ten participatívny rozpočet do rozpočtu'. Ale už sa to potom nedotiahlo. Ono to bežalo, to zase nemôžeme povedať. Veci sa reálne urobili, ale...*

/parafr. „C“/ *My sme to prijali s nadšením. ... Bolo to niečo nové, poslanci to prijali pozitívne. ... Začali sme s 5 tis. EUR a predpokladali, že tá suma sa zvýši. Ja hovorím, nie je to zlá vec, mesto je pripravené poskytnúť väčšiu sumu, ale musí tam byť väčšia spolupráca. Nemôžeme ich v októbri naháňať, kedy minú tie peniaze, my nemôžeme mať problémy... (s vyúčtovaním). Stratí sa naša dôvera... Keby skutočne robili tak, že by nás naháňali, tak tohto roku majú rozpočet možno 15-20 tis. EUR. A že v takom prípade by to odporovali aj naďalej, mesto je finančne zdravé, je to také moderné.*

Občiansky aktivista podobne ako úradníci konštatoval, že Mesto sa na začiatku nemohlo od myšlienky PAROZ-u odvrátiť. Zároveň dodal, že /parafr./ *za malé peniaze je to veľa muziky, strašne progresívne, inovatívne. Tiež predpokladal, že časom môže byť rozpočet pre PAROZ vyšší - /parafr./ keď im ukážeme, že vieme spraviť vec zadarmo a dobrovoľne, iba za materiál, lebo tak to bolo; plus my sme niektoré projekty ešte dofinancovali cez občianske združenie.*

Bola participatívna komunita konkurenciou pre samosprávu a jej politikov?

Pri analýze postoja Mesta, ktorý viedol k ukončeniu PAROZ-u, občiansky aktivista dospel k záveru, že participatívna komunita bola pre Mesto nekontrolovateľná.

/parafr./ *Oni nás nevedeli ukontrolovať v tom, čo máme robiť; to sa nedalo. Mohli nás ukontrolovať koľko nám dajú peňazí, to bolo celé. ... Keď neviete niečo kontrolovať, môže vás to ohroziť, môže to byť len bicykel. Dáte iniciatívu mladým ľuďom, ktorí zrazu majú plné námestia. Ak pre svoju ideu, nech je akákoľvek, získate nejaký počet ľudí, nie tých aktívnych, ktorí vám pôjdu sami na námestia, ale tých pasívnych – to je niečo úplne iné.*

Peniaze na PAROZ nie sú zásadný problém.

Bývalý dlhoročný vyšší úradník Mestského úradu, vyjadril odhad ďalšieho vývoja v Meste, že /parafr. „C“/ *keď (aktivisti) budú presvedčení a vyvinú tlak (ale musia byť za tým „aktivity“), tak mesto s novými, mladšími poslancami⁶⁷ bude mať pre PAROZ a výdavky s tým spojené porozumenie, bude k tomu pristupovať veľmi pozitívne.*

Mesto Ružomberok má tiež zavedený **fond**, v ktorom /parafr. „C“/ *každý poslanec má 2-3 tis. EUR v rámci svojho rozpočtu a môže poskytnúť financie na drobné aktivity po obvodoch.* Bývalý vyšší úradník uviedol tento „fond“ ako potenciálny zdroj, ktorý by sa mohol čiastočne využiť na PAROZ.

Mesto má tiež dotačný mechanizmus pre neziskové organizácie, ktoré sa môžu o verejné zdroje uchádzať podľa oblastí. O „dotáciách“ určených pre miestne neziskové organizácie rozhoduje komisia zložená z poslancov a odborníkov, návrh komisie schvaľuje Mestské zastupiteľstvo. Terajší(-a) vyšší(-a) úradník(-čka) v samospráve mesta konštatoval(-a), že /parafr. „B“/ *na ten dotačný mechanizmus sú ľudia už naučení... tam ide toľko peňazí, že až.*

Záujem o PAROZ v Ružomberku trvá. Ale nová dohoda „Mesta s občanmi“ zdá sa bude musieť vyzrieť.

Hlavný aktér spomedzi občianskych aktivistov by spätne nič zásadné na PAROZ-e v Ružomberku (2013-2015) nemenil. Podľa neho je dôležitá komunita - nie skupina ľudí, ktorá bude medzi sebou súperiť, ale sa bude /parafr./ *spolu snažiť o spoločný cieľ.* Po posledných komunálnych voľbách uvažuje, že sa vráti k praktizovaniu myšlienky občianskej participácie a pokúsi sa - opäť na dobrovoľníckej báze a vo svojom voľnom čase – vzbudiť záujem ľudí o verejné veci tak, aby sa ľudia viac zapájali do tvorby verejných politík mesta. Na otázku, s akou výškou pre PAROZ by chcel tentokrát začať, polovážne(?) odpovedal - *‘Začneme bez peňazí!’*. A doplnil, že /parafr./ *PAROZ je potrebné dostať do povedomia ľudí, aby chápali o čo ide. Keď nám dajú 1 tis. EUR - zrealizujeme za tisíc, keď nám dajú 5 tis. - zrealizujeme za päť.* On sám je otvorený rokovaniam so samosprávou mesta. Spolu s ďalšími občanmi mesta má dokonca už v ponuke vypracovaný nový projekt revitalizácie ...

Ani niektorí z predstaviteľov Mesta sa (na konci roka 2018) nebránili myšlienke PAROZ-u; s dôvetkom, že majú skúsenosť s prvými tromi ročníkmi PAROZ-u, PAROZ musia realizovať /parafr./ *správni ľudia, iným smerom, inou intenzitou, transparentne, v prepojení s mestom; výdavky musia byť oprávnené a s primeranými cenami.*

⁶⁷ Rozhovor s týmto respondentom sa uskutočnil tesne pred voľbami do orgánov samosprávy obcí v novembri 2018.

/parafr. „C“/ *Možno sa zlepši činnosť neziskovej organizácie (OZ Tvorivý rozvoj), možno príde iná generácia. Schváliť možno 5-10-15 tis. EUR, to by bol ten menší problém. Nech sa tí ľudia naučia...*

Mesto očakáva, že záujem o PAROZ má vyjsť zo strany občanov, prípadne neziskovej organizácie, ktorá ich bude zastupovať; /parafr. „C“/ *začať to musia rozhodne oni (občania). Bývalý vyšší úradník ako tip pre projekty v PAROZ-e uviedol, že Mesto môže dotovať náklady občanov so skrášľovaním okolia v meste, keď si to dobrovoľníci sami urobia. Skutočne, participatívny proces môže priniesť, a prax ukazuje, že veľmi často aj prináša toto tematické zameranie - samospráva ale nemusí (je to krátkozraké – pozn. aut.) redukovať záujem občanov len na prvoplánové dotváranie estetického vzhľadu mesta, a ich potenciál na pracovnú silu pri údržbe verejných priestranstiev.*

Programový rozpočet Mesta Ružomberok 2019 -2021⁶⁸ neráta s výdavkami na participatívny rozpočet. I keď rozpočet mesta sa každý rok aktualizuje a to, či v ňom pribudne rozpočtová položka na PAROZ, majú v rukách poslanci.

Záver: Mestu beží čas. Možno (občianski aktivisti) predbehli dobu.

Ružomerský príbeh PAROZ-u odкрýva slabé miesta, bariéry ale aj silné stránky, motivátory a poučenia, ktoré v Ružomberku sprevádzali participatívny proces medzi občanmi a samosprávou.

Nasledujú tri odlišné **posolstvá** alias východiská v aktuálnej situácii, ktoré môžu pomôcť pri redefinovaní spôsobu **ako sa ľudia v Ružomberku budú môcť zase priamo podieľať na rozhodovaní o svojom meste**, a v novej kvalite.

1. Genéza problému PAROZ-u v Ružomberku v skratke – tak je možné nazvať nasledujúce myšlienky dlhoročného vyššieho úradníka na Mestskom úrade, ktoré zazneli v úvode rozhovoru⁶⁹. (Text by mohol slúžiť ako ilustračný materiál v manuáli na diagnostikovanie a prevenciu problémov v praxi, časť občianska participácia vs. kvalita výkonu samosprávy.) /parafr. „A“/ *Náš názor je taký, a myslím si, že aj môjho kolegu/ mojej kolegyne, že na PAROZe by malo participovať čo najviac obyvateľov. Niekedy si menšia skupina vymyslí nejaký projekt, s ktorým ani väčšina obyvateľov mesta nebude súhlasiť. Teda ak PAROZ, áno, Mesto by malo asi vybrať nejaký počet projektov, ktoré by chcelo zrealizovať..., a občania v rámci nejakého prieskumu sa vyjadria a budú hlasovať za taký projekt, o ktorý majú záujem.*

/pokračovanie parafr. „A“/..... *V Ružomberku v rámci PAROZ-u nie všetky projekty dopadli tak, aby to bolo v poriadku a niečo z toho bolo. Posledný projekt bol v 2015.-om – umiestnenie požičovne bicyklov v meste; postavili box („otrasná búda“), kde by si mali ľudia požičiavať bicykle tam, kde je všade zákaz používania bicyklov, kde policajti dávajú pokutu. Tak aký to malo zmysel? Štyria ľudia dali na parkovisko za Kultúrny dom drevenú búdu... Nikdy to ani nefungovalo, čiže týmto pádom sme to my už skončili, lebo my nie sme kompetentní rozhodovať*

⁶⁸ <http://www.ruzomberok.sk/sk/samosprava/riadiace-akty/strategicke-dokumenty/rozpocet/r-2019>, 11.3.2019; stiahnutý 21.3.2019

⁶⁹ Rozhovor s týmto respondentom a jeho kolegom/kolegyňou viedla autorka.

*o tom, aké projekty by v meste mali byť. ... **Možno (občianski aktivisti) prebehli dobu.***

2. „Pro-občiansky“ nastavený bývalý vyšší úradník je presvedčený, že /parafr. „E“/ **mesto má potenciál pre občiansku participáciu, len to treba v ľuďoch vybudovať.**

3. Aktivista z občianskeho združenia Tvorivý rozvoj sa domnieva, že na myšlienky, ktoré vymyslela a zrealizovala participatívna komunita v Ružomberku v rámci PAROZ-u by časom prišlo aj Mesto, /parafr./ *časom určite áno; **my neriešime nič, po čom by nebol dopyt.***

Prípadovú štúdiu spracovala a rozhovory s piatimi aktérmi participatívneho rozpočtu a jedným miestnym žurnalistom v Ružomberku viedla: **Lýdia Marošiová**

Participatívny rozpočet v meste Banská Bystrica (2014 – trvá)

Banská Bystrica je krajské mesto so 78 tis. obyvateľmi, ktoré od roku 2014 každoročne realizuje participatívny rozpočet. Banská Bystrica tak bola po Bratislave a Ružomberku tretím mestom na Slovensku, ktoré využívalo tento nástroj.

<https://utopia.sk/liferay/web/banska-bystrica>

Mesto* realizáciou **participatívneho rozpočtu** nadviazalo na v minulosti iniciované zapájanie obyvateľov do tvorby rozpočtu prostredníctvom verejného prerokovania, a v akademických kruhoch získal označenie ako /parafr./ **forma participácie aktérov na verejnej politike, ktorá sa v Banskej Bystrici progresívne rozvíja**⁷⁰.

Participatívny rozpočet (PAROZ) v Banskej Bystrici iniciovali v roku 2013 aktivisti z miestneho občianskeho združenia Via Altera na čele s predsedom Miroslavom Šimkovičom, a do praxe zavádzali po vzore PAROZ-u implementovanom v tom čase v Bratislave a pod odborným vedením OZ Utopia v Bratislave. Mesto schválilo Zásady rozpočtového hospodárenia, ktoré zaviedlo participatívny rozpočet po tom, ako ho presadil poslanec Vladimír Pirošík z Banskobystrickej alternatívy.⁷¹

Aktivista PAROZ v rozhovore uviedol, že v roku 2013 ľudia z OZ Utópia chodili „*veľmi intenzívne*“ do Banskej Bystrice, a že v rámci informačnej kampane o PAROZ-e zahájili stretnutia s verejnosťou. K vyjednávaniu o PAROZ-e s Mestom hľadali podporu jednak u občanov, ale aj u občianskych združení a neziskových organizácií, a v neposlednom rade u poslaneckých klubov v Mestskom zastupiteľstve. Aktivista bilancoval, že /parafr./ *reakcia občianskych združení bola veľmi slabá, nakoniec sa objavili nejakí 2-3 ľudia z neziskoviek, ktorí aj skončili v Koordinačnej rade*. Spomedzi politických strán podporu získali u jediného poslaneckého klubu „Banskobystrická alternatíva“. Občianski aktivisti v PAROZ-e študovali a využili aj *know how* z Poľska, kde bol participatívny rozpočet v tom čase rozšírený v desiatkach samospráv.

Traja poslanci a jeden zamestnanec Mestského úradu podľa jedného z výskumov o PAROZ-e v Banskej Bystrici uviedli, že prvotným impulzom na zavedenie PAROZ-u bola najmä **potreba rozvoja kultúry demokracie a aktívneho občianstva, podporu sociálnej identifikácie s lokalitou, podnety od občanov, financovanie v súlade s požiadavkami obyvateľov a rozvoj aktívneho občianstva**.⁷²

Implementácia PAROZ-u v roku 2014 bola považovaná za pilotný projekt.

* Mesto - sa v celom texte používa ako skrátený pojem pre vedenie mesta, Mestský úrad v Banskej Bystrici, resp. Mestské zastupiteľstvo.

⁷⁰ Vitálišová, Katarína: Občianska participácia v meste Banská Bystrica. In: Kultúrna a sociálna diverzita na Slovensku VI., Nové trendy rozvoja slovenských miest. Katedra sociálnych štúdií a etnológie, Filozofická fakulta Univerzita Mateja Bela, 2017, s.7.

[http://files.sam-km.sk/200000343-1297d138d9/Katarina_Vitalisova_Obcianska%20participacia%20v%20meste%20Banska%20Bystrica%20\(1\).pdf](http://files.sam-km.sk/200000343-1297d138d9/Katarina_Vitalisova_Obcianska%20participacia%20v%20meste%20Banska%20Bystrica%20(1).pdf)

⁷¹ In: <https://bbonline.sk/banskobystricia-budu-priamo-prerozdelovat-20-tisic-eur-z-rozpocetu/>, 2.10.2013.

⁷² Greguš, Patrik: Prínosy participatívneho rozpočtu pre mesto. Diplomová práca. Univerzita Mateja Bela, 2018, s.61.

PAROZ v roku 2014 bol financovaný z mestského rozpočtu vyčlenením čiastky 0,25 EUR z 1,5 EUR na obyvateľa, ktoré pôvodne tvorili príspevok pre tzv. občianske rady, ktoré Mesto zriadilo pri výboroch mestských častí.

Celková takto vyčlenená suma pre PAROZ 2014 bola vo výške cca 20 tisíc EUR. Krátenie rozpočtov pre mestské časti sa od začiatku stretlo s nevôľou niektorých poslancov. „Podľa mňa u nás, v najmenšom volebnom obvode, funguje participatívny rozpočet od začiatku volebného obdobia. Máme pridelených len niečo cez 6-tisíc eur pre päť mestských častí a všetky peniaze využijeme na akcie, o ktorých rozhoduje občan,” povedal Igor Kašper. Nezávislý poslanec za volebný obvod č.4 (Iliaš, Kremnička, Rakytovce, Kráľová, Podháj) nevidí význam v predloženom návrhu. “U nás ide všetko na výdavky ako Mikuláš, ktorý organizujeme v každej mestskej časti, a ktorý nás vyjde viac ako polovicu rozpočtu,” upozorňuje Kašper na to, že súčasný rozpočet jeho volebného obvodu je napnutý.⁷³ A podľa ďalšieho zdroja sa búrili aj niektorí občania, ktorí prišli na prvé diskusné fórum v rámci PAROZ-u, aby prejavili nesúhlas s jeho zavedením.⁷⁴

V roku 2014 mestský poslanec Vladimír Pirošík z Banskobystrickej alternatívy (predkladateľ návrhu PAROZ-u) - uviedol pre médiá, ktoré monitorovali turbulentné dianie v súvislosti s PAROZ-om: “Schválenie samotných Zásad rozpočtového hospodárenia je iba prvým krokom k zavedeniu participatívneho rozpočtu v meste. Čakajú nás ešte dve ďalšie výzvy: dopracovať presnejšiu metodiku, ako sa suma 20-tisíc eur bude prerozdeľovať. Ale najmä – vzbudiť v ľuďoch záujem o participovanie.”⁷⁵

Prvý ročník PAROZ-u v Banskej Bystrici sa tak pre jednu zo zainteresovaných strán stal doslova arénou využívania verejného vplyvu na znovuzískanie odobratých financií z občianskych rád. Prax ukázala, že vyčlenenie prostriedkov na PAROZ z občianskych rád nebolo šťastným riešením, a že v ďalšom účtovnom roku bude lepšie ich vyčleniť z iného zdroja; čo umožnilo vrátiť 0,25 EUR na obyvateľa do občianskych rád.

S účinnosťou v roku 2014 Mesto schválilo Štatút participatívneho rozpočtu. Vypracovali ho na základe verejnej diskusie s občanmi a právnickej erudície poslanca Vladimíra Pirošíka. Neskôr ho niekoľkokrát doplnili.⁷⁶

Štatút ustanovuje proces realizácie PAROZ-u, ktorý bol nastavený na šesť krokov⁷⁷: **vyhlásenie participatívneho rozpočtu pre príslušný rozpočtový rok, prvé diskusné fórum, podanie návrhov, kontrola návrhov, druhé diskusné fórum a realizácia.**

⁷³ In: <https://bbonline.sk/banskobystricia-budu-priamo-prerozdelovat-20-tisic-eur-z-rozpocetu/>, 2.10.2013.

⁷⁴ Greguš, Patrik: Prínosy participatívneho rozpočtu pre mesto. Diplomová práca. Univerzita Mateja Bela, 2018, s.58.

⁷⁵ In: <https://bbonline.sk/pripravu-participativneho-rozpocetu-spestri-fotosutaz>, 21.3.2014.

⁷⁶ In: <https://www.banskabystrica.sk/dokumenty-mesta/statutu-participativneho-rozpocetu-mesta-banska-bystrica>, https://www.utopia.sk/liferay/documents/2867538/4553638/Statut_PRBB_2019.pdf/7c8db673-28a1-4980-8af8-0ea352254ca4

⁷⁷ Vitálišová, Katarína: Občianska participácia v meste Banská Bystrica. In: Kultúrna a sociálna diverzita na Slovensku VI., Nové trendy rozvoja slovenských miest. Katedra sociálnych štúdií a etnológie, Filozofická fakulta Univerzita M.Bela, s.7-8. [http://files.sam-km.sk/200000343-1297d138d9/Katarina_Vitalisova_Obcianska%20participacia%20v%20meste%20Banska%20Bystrica%20\(1\).pdf](http://files.sam-km.sk/200000343-1297d138d9/Katarina_Vitalisova_Obcianska%20participacia%20v%20meste%20Banska%20Bystrica%20(1).pdf)

Celý proces PAROZ-u nastavilo 1. diskusné fórum na začiatku roka (2014), ako v rozhovore uviedol jeho kľúčový aktér. Občania vygenerovali tematické oblasti, v ktorých sa chceli angažovať. Ustanovila sa **Koordinačná rada**, ktorú tvorili dvaja zástupcovia za každú tematickú skupinu, (v roku 2014) pozostávala z desiatich ľudí. Maximálna výška podpory jedného projektu sa stanovila na 5000 EUR.

Koordinačná rada je slovami vyššieho úradníka z MsÚ „partnerom“ pre Mesto, tiež PAROZ pripravuje po technickej a organizačnej stránke. Koordinačná rada /parafr./ sa stala spoločným orgánom tzv. participatívnej komunity a zabezpečovala koordináciu procesu PAROZ-u medzi komunitami a orgánmi mesta.⁷⁸

Prvý rok bolo v rámci PAROZ-u predložených 31 projektov, ktoré ich autori predstavili v jarných mesiacoch na 2.diskusnom fóre, a za tieto projekty mali prítomní občania možnosť na mieste aj hlasovať. Podľa Štatútu participatívneho rozpočtu občania mohli svoj hlas udeliť 4 projektovým návrhom. Hlasovanie prebiehalo formou hlasovacích lístkov. Hlasovať mohli občania vo veku od 15 rokov s trvalým pobytom v Banskej Bystrici. Identita hlasujúceho občana/občianky sa overovala, čím sa predišlo aj duplicitnému hlasovaniu. Hlasovanie pokračovalo na Mestskom úrade niekoľko nasledujúcich dní. Projekty, ktoré získali najviac hlasov sa realizovali v druhej polovici roku 2014.

3. diskusné fórum prebehlo na konci roka, na ktorom sa zhodnocovala implementácia PAROZ-u, robil akýsi „odpočet“ a najmä projektív ľudia prezentovali výsledky podporených projektov.

Časom sa 1. a 3. diskusné fórum zlúčili do jedného, /parafr. z rozhovoru s aktivistom/ v prvom sa aj zhodnocovali projekty, aj sa nastavovala budúcnosť, celkovo sa tak v priebehu roka v rámci PAROZ-u realizujú dva diskusné fóra.

Aktivista PAROZ-u v rozhovore vysvetlil, že **Koordinačná rada je stanovená na jeden rok, svoju funkciu skladá na záverečnom diskusnom fóre, na ktorom sa zároveň volia noví členovia pre nasledujúci rok PAROZ-u**. Pre takéto každoročné znovuzvolenie Koordinačnej rady sa rozhodli, lebo úlohy, ktoré plní, sú pre jej členov /parafr./ (časovo) *náročné a človek môže rýchlo vyhorieť*.

⁷⁸ Greguš, Patrik: Prínosy participatívneho rozpočtu pre mesto. Diplomová práca. Univerzita Mateja Bela, 2018, s.58.

Základné informácie o PAROZ-e v Banskej Bystrici počas realizácie v rokoch 2014-2019:

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Alokovaná suma	19 713 €	19 343 €	20 000 €	30 000 €	40 000 €	40 000 €
Počet predložených projektov	31	18	12	18	8	16
Počet schválených projektov	4	5	4	6	8	4
Oblasti projektov	aktívne občianstvo (AO) a komunitný rozvoj (KR), zeleň v meste a verejné priestory, kultúra, šport, mládež	AO a KR, zeleň v meste a verejné priestory, kultúra a história, mládež a šport	AO a KR, zeleň v meste a verejné priestory, kultúra a umenie, mládež a šport	AO a KR, zeleň v meste a verejné priestory, kultúra a umenie, vzdelávanie, šport pre všetkých	AO a KR, zeleň v meste a verejné priestory, kultúra a umenie, vzdelávanie, šport pre všetkých	AO a KR, zeleň v meste a verejné priestory, kultúra a umenie, šport a vzdelávanie
Maximálna podpora / náklady na realizáciu projektu	5 000 €	5 000 €	5 000 €	5 000 €	4 000 €	10 000 €
Počet hlasujúcich občanov	382	470	505	740	253	737

Zdroj: Greguš, Patrik: Prínosy participatívneho rozpočtu pre mesto. Diplomová práca. Univerzita Mateja Bela, 2018, s.60. + archív M. Šimkoviča, predsedu Via Altera, o.z. + vlastné spracovanie

Projekty v PAROZ-e predkladajú /parafr./ bežní občania, občianske združenia.

Z jedného z výskumov o PAROZ-e v Banskej Bystrici tiež vyplynulo, že niektoré subjekty a ich projekty boli v rámci PAROZ-u viackrát podporené, konkrétne v roku 2015 a 2016 boli také projekty tri, v roku 2017 opakovanú podporu v PAROZ-e získal jeden projekt.⁷⁹

V tejto súvislosti sa často uvádza ako úspešný, obľúbený projekt „Banskobystrické festivalové leto“. Niektoré projektové zámery boli rozfázované na niekoľko rokov. Táto (kritizovaná) črta PAROZ-u môže pripomínať dotačný mechanizmus, v rámci ktorého sa skupiny občanov pravidelne uchádzali o financovanie svojich projektov.

Z hodnotenia participatívnych rozpočtov 2014-2017 tromi poslancami a jedným zamestnancom Mestského úradu vyplynulo, že /parafr./ *podporené projekty boli naozaj potrebné a v súlade so stratégiou mesta, prospeli k zlepšeniu kvality života v meste*, a 3 respondenti zo 4och vyhodnotili alokované zdroje ako efektívne využité a PAROZ ako

⁷⁹ Greguš, Patrik: Prínosy participatívneho rozpočtu pre mesto. Diplomová práca. Univerzita Mateja Bela, 2018, s.65.

vhodný nástroj na aktivizáciu a budovanie komunít.⁸⁰

PAROZ v Banskej Bystrici sa v priebehu rokov 2013-2019 neustále vyvíjal a dodnes vyvíja, prechádzal rôznymi problémami pri realizácii a následnými opatreniami a zmenami, ktoré ho mali vylepšiť. Tomu príznačné sú aj nasledujúce epizódy, autenticky prerozprávané priamymi aktérmi PAROZ-u.

„V roku 2014 bol PAROZ zneužitý, a nedalo sa voči tomu robiť relatívne nič“, povedal aktivista PAROZ-u. Strana oponujúca PAROZ-u nenechala priebeh PAROZ-u na náhodu a aktívne vstupovala do jeho realizácie, až vzniklo podozrenie, že predkladanie projektov a hlasovanie za projekty bolo tiež účelovo zmanipulované (/parafr./ *to bol normálne zvoz dôchodcov autobusmi*).

/parafr./ ... *bralo sa to tak, že keď si niekto podá projektový návrh, tak je to o tom, kto koľko dostane hlasov. ... zvolali si občanov ... väčšinou dôchodcov a dostali inštrukciu... za ktoré číslo projektu majú lístkami hlasovať, tie projekty vyhrali... Ľudia sa na diskusnom fóre sťažovali, že to dlho trvá, pýtali sa 'kedy sa bude hlasovať'. To bol neskutočný tlak, žiadna diskusia nebola možná. Keď sme otvorili urnu a sčítavali hlasy, ja som videl na tých papieroch... (tú istú voľbu čísiel projektov). Bolo to pre nás veľké poučenie.*

Na diskusnom fóre takéto „zaujaté“ hlasovanie začalo a pokračovalo 15 pracovných dní v Klientskom centre na Mestskom úrade, kde mohli obyvatelia mesta hlasovať. Dnes aktivista bilancuje, že tejto situácii sa dalo predísť, ak by súčasťou PAROZ-u bolo tzv. verejné zvažovanie, ktoré v tom čase iniciátori PAROZ-u nedokázali presadiť. /parafr./ *To je veľmi kľúčová vec. Nevie pochopiť, prečo sa tu tomu ľudia tak bránia ... Presvedčte ľudí, aby vstali od počítača ..., lebo každý by najradšej hlasoval cez počítač.*

Tento „únos PAROZ-u“ v roku 2014 je opísaný ako príklad zmanipulovaného PAROZ-u skupinou obyvateľov aj v jednom z empirických výskumov a jednej príručke.⁸¹

Ukázalo sa, že nerozvinutá participatívna demokracia nahráva lobistickým skupinám, lebo tie si vedia v PAROZ-e regulovane a predvídateľne zabezpečiť žiadúci výsledok - podporu svojich projektov. Sám aktivista PAROZ-u konštatoval, že /parafr./ ... *pri tomto spôsobe stačí jeden dobrý marketér, ktorý vychváli projekt, vie presvedčiť ľudí... Je to veľmi zraniteľné a zneužiteľné.*

Z participatívneho rozpočtu čerpali aj špekulanti, čo je ďalší príbeh „zneužívania“ PAROZ-u.

Zástupca Mestského úradu v rozhovore uviedol svoje negatívne skúsenosti s navrhnutými rozpočtami na realizáciu niektorých projektov, ktoré podľa neho vznikli, aby z verejných zdrojov boli napr. zaplatení konkrétni odborníci či nakúpené občerstvenie.

⁸⁰ Greguš, Patrik: Prínosy participatívneho rozpočtu pre mesto. Diplomová práca. Univerzita Mateja Bela, 2018, s.61-62.

⁸¹ Greguš, Patrik: Prínosy participatívneho rozpočtu pre mesto. Diplomová práca. Univerzita Mateja Bela, 2018, s.63 ; Vokoun, T.-Vojtíšková, K. – Tožička, T. – Exner, V. – Růžička, K. – Švihlíková, I.: Příručka participatívneho rozpočtu. PR v Banské Bystrici: Tri kotle, party stan a Mikuláš za všetky prachy. ALTERNATIVA ZDOLA, s. 22-25.

/parafr./ *Prečo som ja takto negatívne naladený (k PAROZ-u)? Lebo mne rok trvalo z participatívneho rozpočtu dostať špekulantov, ktorí sa tam prižívali, našli si to ako nejakú novú dotačnú schému. ... keď som videl, že jedna vec je mať plné ústa participatívneho rozpočtu, aký je to super demokratický inštitút, a keď sa do toho hlbšie dostanete - tak zistíte, že 80% ľudí ho zneužívalo a stále to boli tí istí ľudia, ktorí sa opakovali. Dnes po roku a pol sme tomu nastavili nejaké pravidlá, vyhodili sme odmeny-chlebičky-minerálky a presadil som to, aby ten výsledok - tej participácie bol hmotný; aby sme nemíňali peniaze na konzultácie, poradenstvá, ale aby sme to pretavili do niečoho hmotného. Nemá ho rada jedna skupina bývalých poradcov a moderátorov, ktorí z toho mali pravidelný príjem. ... Stálo ma to dosť síl zbaviť sa týchto príživníkov.*

Na druhej strane, zástupca Mesta sebakriticky pripúšťa, že Mesto musí zlepšiť komunikáciu dovnútra PAROZ-u.

/parafr./ *Mojim cieľom je zlepšiť komunikáciu... lebo na to najviac poukazujú, že je stále nedostatočná komunikácia (je to vraj pre dôvody, ktoré uviedol). Aj tí úradníci boli znechutení z týchto inštitútov, pretože vedeli ako to funguje - tak ako to dnes vidím ja; **preto sme ten systém nejak vylepšili, vyčistili, má to hlavu a pätu, má to koordinátora** (v jeho osobe – pozn. aut.) ... A dnes už tlačím na to, aby sme naozaj aj v rámci oddelení na Mestskom úrade, aby to nebolo ako nejaký príviesok, ktorý každého obťažuje, ale **aby sme to už brali ako súčasť pracovnej agendy ľudí**, že 'nie je to nič navyše mimo mojej pracovnej náplne, ale je to jej súčasť'.*

Koordinačná rada PAROZ-u vzniká každý rok „zdola“, volí sa spomedzi občanov, ktorí majú záujem daný rok sa podieľať na celkovej realizácii PAROZ-u. Členovia Koordinačnej rady vykonávajú prácu zdarma. V tomto smere je pozoruhodné, že členstvo v Koordinačnej rade nemá nikto vopred zaistené, ani jeden člen(-ka) spomedzi iniciátorov PAROZ-u, ktorý(-á) bol zväčša aj členom (starej) Koordinačnej rady zvolávajúcej občanov k voľbe novej. Starí členovia sa môžu uchádzať o nové členstvo. Teda ani hlavný(-á) aktivista(-ka) PAROZ-u pre daný rok nemusí byť občanmi schválený. /parafr./ *Ak by ma neschválili, tak nie som členom Koordinačnej rady.* PAROZ v Banskej Bystrici je týmto spôsobom, keď môže byť vymenená celá Koordinačná rada, inštitút postavený na princípoch samoorganizácie a personálnej autonómie. Teoreticky, lebo prakticky bolo (aj) v záujme udržania chodu PAROZ-u, aby jeden z jeho hlavných iniciátorov bol predseda len členom Koordinačnej rady; a tak tomu doteraz bolo každý ročník. O členstvo v Koordinačnej rade nebol medzi občanmi doteraz veľký záujem.

V Koordinačnej rade sa neraz vedie živý dialóg a nie každý člen(-ka) je vždy ochotný(-á) prijať závery, na ktorých sa väčšinovým princípom dohodne. Stalo sa tak, že niektorí členovia v priebehu roka prestali s Koordinačnou radou komunikovať a nedokončili mandát, po hlasovaní/ schválení projektov z PAROZ-u odišli (/parafr./ *mám obavu, že tam boli nejaké bočné záujmy*), alebo že mali úmysel predložiť vlastný projekt, čo občanom pokiaľ sú členmi Koordinačnej rady nie je dovolené. Pre plynulosť procesov PAROZ-u to v praxi spôsobovalo nemalé problémy. /parafr./ *Všetko je to dobrovoľné, nikto nikoho nemôže donútiť, keď nejaký člen prestane... Potom ale všetko zostávalo na troch ľudoch, čo bolo naozaj dosť vyčerpávajúce.*

Keď PAROZ stojí a padá na jednej osobe, nie je to dobrý stav.

Na PAROZ-e v Banskej Bystrici má od začiatku veľké zásluhy jeden aktívny občan, ktorý je

od začiatku aj členom Koordinačnej rady a na dlhé roky sa stal jej neformálnym hovorcom, s ktorým Mesto zvyklo komunikovať. /parafr./ ... **väčšina komunikácie z Mesta ide cez moju osobu ... To, že je to postavené na mojej osobe, sa to zabetónováva.** On sám si želá odovzdať štafetu a delegovať svoje povinnosti na nejakého ďalšieho aktivistu(-ov). Často totiž nadobúda pocit, že ak by sám neinicioval kroky Koordinačnej rady, /parafr./ *tak by sa nič neudialo.* /parafr./ ... *je to postavené na mojej osobe. Uvedomujem si, že nie je možné, žeby to stálo na mne. Aj teraz keď som povedal, že si potrebujem dať aspoň rok oddych (...nie vždy máte čas), tak tie ostatné členky Koordinačnej rady vraveli, že 'preboha, zostaň', že ony nebudú pokračovať, ak tam nebudem ja.*

Mesto Banská Bystrica otvorilo PAROZ-u dvere, ale nevpustilo ho dnu.

Koordinačná rada projekty kontroluje po formálnej stránke a ďalej ich posúva Mestu. Vtedy nastupuje dôležitá časť výkonnej roly Mesta v PAROZ-e, ktorá spočíva v kontrole predkladaných projektov ešte pred tým, ako o nich občania hlasujú. Rozhodovacie právomoci či sa môže projekt realizovať (a posunúť do hlasovania) alebo nie má Mesto.

/parafr./ **Mesto kontroluje projekty**, či sú v súlade s PHSR; posudzujú rozpočet - položky, realizovateľnosť v čase a na území/ v objekte mesta; k projektom sa vyjadruje aj Úrad hlavného architekta mesta, ochranári, pamiatkari. Mesto si schválené projekty rozdeľuje podľa zainteresovaných útvarov na Úrade (zeleň v meste...) a mestskí úradníci robia na projektoch najmä po finančnej stránke; pri nákupe tovarov a služieb sledujú aj splnenie povinnosti predloženia troch cenových ponúk. Mesto priebežne prepláca realizátorom čerpanie financií. Občania realizujú projekty (alebo dohodnutú časť) v rámci PAROZ-u dobrovoľnícky, bez nároku na odmenu.

/parafr./ *Veľakrát si nás (členov Koordinačnej rady - pozn. aut.) ľudia mýlia, myslia si, že sme zamestnanci Mesta. Ale nie sme. To je absolútne dobrovoľná iniciatíva.*

Podľa aktivistu **úradníci sú zdržanliví, keď sa majú stretávať s občanmi**, keďže občania ich / úrad kritizujú. Aktér PAROZ-u z radu občanov sa po piatich rokoch komunikácie (v roku 2018) s Mestom vyjadril, že /parafr./ *naša komunikácia s Mestom, úradom je veľmi slabá;* a že **Mesto od začiatku vstupovalo do PAROZ-u málo, skôr formálne**, na mieste je tiež slovo „alibisticky“, keď na jednej strane je PAROZ akousi vlajkovou loďou Mesta, ale na druhej strane bez autentickej a dlhodobej podpory nielen pokiaľ ide o financie, ale aj ľudské zdroje či technické riešenia, a najmä (ne-)zdieľaný étos pri implementácii PAROZ-u v praxi, vrátane hľadania win-win riešení problémov, keďže participatívne procesy sú vždy zložité.

Prax ukázala, že prítomnosť zástupcu(-ov) Mesta na „akciách“ PAROZ-u, napr. vrátane sčítovania hlasov, nie je automatická, pravidelná, ani vynútiteľná. A to aj napriek tomu, že zástupca Mesta na stretnutiach s občanmi, alebo s Koordinačnou radou, a pri vyjadrovaní stanovísk Mesta často chýba, čo neraz komplikuje stav vecí, zvyšuje neurčitost' či neumožňuje na mieste uviesť do života potrebné procesy, dôležité kroky či opatrenia.

Chýba platený človek, ktorý bude mať na starosti agendu PAROZ-u.

Mestský úrad - okrem alokovanej sumy - nepočítal s ďalšími nákladmi (na propagáciu, administratívu a zamestnancov) na PAROZ. PAROZ-u v jednotlivých rokoch sa venovali dvaja zamestnanci a počas realizácie projektov boli zainteresované útvary podľa zamerania.⁸²

/parafr./ Mali sme spolupracovať s Mestom, no a to je tá vec, kde narážame na to, že Mesto si to neosvojilo, v podstate máme proklamatívnu podporu PAROZ-u, ale to je čisto formálna vec. My sme vlastne do minulého roku (2017 – pozn. aut.) nemali na strane Mesta človeka, o ktorom by sme vedeli 'toto je človek, ktorý to má na starosti'. Predtým bola výkonná agenda pridelená dvom úradníckam na ekonomickom oddelení, ktoré boli ústretové.

Aktivista PAROZ-u tiež konštatoval, že Mesto nebolo ústretové pri prípadnej kompenzácii režijných nákladov, ktoré Via Altera a neskôr členovia Koordinačnej rady mali s realizáciou PAROZ-u. Mesto bolo maximálne úsporné aj v tom, keď nesúhlasilo so zabezpečením občerstvenia na diskusné fóra s občanmi na účet Mesta. Aktivisti PAROZ-u v minulosti dokonca viedli úvahu, že každý víťazný projekt vyčlení do PAROZ-u, resp. Koordinačnej rade 100 EUR na réžiu. Tento nápad však nikdy ďalej nerozvinuli.

Aktivista je za takýchto okolností presvedčený, že PAROZ-u v Banskej Bystrici by pomohla Kancelária PAROZ-u ako je tomu na Miestnom úrade Bratislava - Nové mesto, alebo úradník na plný úväzok, ktorého primárnou agendou je PAROZ, ako je tomu v Hlohovci. Predišlo by sa tým aj nedorozumeniam, keď sa občania obracajú na ľudí z Koordinačnej rady ako na úradníkov Mestského úradu.

Hlasovanie v PAROZ-e 2014-2019 v Banskej Bystrici vždy prebiehalo na lístkoch.

Ľudia majú možnosť potvrdiť svoju vôľu spolourozhodnúť o víťazných projektoch hlasovaním už na diskusnom fóre, alebo počas vymedzených dní v Klientskom centre na MsÚ, formou vyplnenia papierového lístka. S hlasovaním je tiež spojené preukázanie svojej identity, čím sa stráca anonymita hlasovania. Takéto podmienky hlasovania sú podľa aktivistu PAROZ-u po toľkých rokoch realizácie tohto inštitútu bez akéhokoľvek progresu, dokonca považuje mesto Banská Bystrica spomedzi miest, kde sa implementuje PAROZ za také, ktoré kladie občanom najviac bariér v hlasovaní. Neprijíma ani argument, že Mesto na proces hlasovania využíva personálne zdroje na Klientskom centre. A nepáči sa mu, že keď v PAROZ-e doposiaľ nebolo zavedené elektronické hlasovanie, že Mesto nevie zabezpečiť viac miest, kde by ľudia mohli hlasovať, čím by sa zaručene zvýšila účasť občanov na hlasovaní.

„...Celý proces sa už niekoľko rokov postupne zdokonaľuje a ďalšie aktivity pre jeho zefektívnenie by boli príslubom ešte väčšej zainteresovanosti občanov do verejného diania. Možnosť zlepšenia predstavuje zavedenie elektronického hlasovania za predkladané projekty, ako aj zavedenie systému kontroly verejnosti výsledkov realizovaných projektov.“⁸³

Aktivistovi PAROZ-u vo februári 2018 */parafr./ na Meste povedali, že na online hlasovaní*

⁸² Greguš, Patrik: Prínosy participatívneho rozpočtu pre mesto. Diplomová práca. Univerzita Mateja Bela, 2018, s.61.

⁸³ Vitálišová, Katarína: Občianska participácia v meste Banská Bystrica. In: Kultúrna a sociálna diverzita na Slovensku VI., Nové trendy rozvoja slovenských miest. Katedra sociálnych štúdií a etnológie, Filozofická fakulta Univerzita Mateja Bela, s.9. [http://files.sam-km.sk/200000343-1297d138d9/Katarina_Vitalisova_Obcianska%20participacia%20v%20meste%20Banska%20Bystrica%20\(1\).pdf](http://files.sam-km.sk/200000343-1297d138d9/Katarina_Vitalisova_Obcianska%20participacia%20v%20meste%20Banska%20Bystrica%20(1).pdf)

pracujú – ale nič; čo potvrdil aj vyšší úradník Mesta v rozhovore /parafr./ v decembri 2018 a upozornil aj na podmienku digitálneho riešenia hlasovania jedine prostredníctvom modulu, ktorý bude *pod Mestom*.

V roku 2019 v kruhoch banskobystričského PAROZ-u prebieha nová vlna horlivej debaty o zavedení online hlasovania.⁸⁴ Jej aktéri vedú rozpravy o tradičných nástrahách online hlasovania a nechýbajú argumenty lídrov PAROZ-u vťahovať občanov najmä do *face to face* namiesto veľakrát výlučne elektronickej participácie na veciach verejných.

O deficite zainteresovanej účasti Mesta na PAROZ-e svedčia aj niektoré „kauzy“ v histórii ročníkov PAROZ-u, keď sa napr. stalo, že projekt bol z dôvodu nesúladu so zámermi Mesta vyradený vyšším úradníkom Mestského úradu až priamo v deň hlasovania; že medzi schválenými projektmi boli aj zle nacenené, či prinášali benefit len pre úzku skupinu ľudí; alebo že pri zabezpečovaní stavebných prác v jednom projekte chýbala komunikácia zo strany Mesta s realizátorom projektu, čo neumožnilo previazať aktivity. Akoby pre ľudí v exekutive Mesta to bola práca navyše.

/parafr./ *Boli tam tie úradníčky, ale ony to vnímali, ja to veľmi cítim, ale zároveň im aj rozumiem, že sú také rozpoltené... My sme im pridali na práci. Zrazu im to spadlo, majú popri svojej bežnej agende riešiť PAROZ, 'občania si niečo vymysleli, nám pridali robotu', vysvetľoval v rozhovore aktér PAROZ-u na strane občanov.*

V roku 2018 sa v PAROZ-e odvinul príbeh, v ktorom hral hlavnú úlohu občiansky amaterizmus, a ktorý vyústil do zmeny Štatútu.

Pre nízky počet predložených projektov, ktoré prešli aj kontrolným screening-om zo strany Mesta, v PAROZ-e nebolo využitých 8 tisíc EUR. (Neformálny) hovorca Koordinačnej rady uviedol, že sa so zodpovedným vyšším úradníkom na Mestskom úrade dohodol – bez formálneho dokladu potvrdzujúceho túto dohodu - že mesto im dalo voľnú ruku, aby Koordinačná rada rozhodla ako sa peniaze použijú, teda *prerozdelia*. Koordinačná rada preto zvolala predkladateľov projektov s tým, /parafr./ *že si urobíme – namodelujeme – odskúšame verejné zvažovanie. Prebehlo to perfektne, prerozdelili sme 8 tisíc EUR tak, že každý z projektov dostane ďalších 1000-1500 EUR...* Keď však o výsledku Koordinačnej rady jej „hovorca“ upovedomil rovnakého vyššieho úradníka na Mestskom úrade vysvitlo, že keďže možnosť takéhoto prerozdelenia neminutej časti PAROZ-u nebola ukotvená v Štatúte PAROZ-u, nie je možné ich použiť. „Hovorca“ Koordinačnej rady si dodnes nevie vysvetliť, /parafr./ *prečo im Mesto hodilo takéto poleno*. Koordinačná rada spolu s predkladateľmi projektov boli z takéhoto postupu samozrejme rozhorčení. Na druhej strane, /parafr./ *mesto bolo aspoň ústretové*, na Mestskom zastupiteľstve v lete schválili doplnok v Štatúte, že v prípade nevyčerpania celého PAROZ-u stanoveného pre daný rok môže o zvyšnej sume rozhodnúť Koordinačná rada⁸⁵, ale túto právomoc nebolo možné uplatniť retroaktívne. Nedopovedaný zostal aj osud zvyšných 8 tisíc EUR, ktorý nepoznal rozprávač príbehu, a nespoznali ho ani

⁸⁴ In: napr. <https://bbonline.sk/blog/participativny-rozpocet-mesta-banska-bystrica-v-slepej-ulicke>, 12.2.2019; <https://bbonline.sk/blog/za-krajsiu-bystricu-z-pohodlia-nasich-obyvaciek/>, 3.3.2019; alebo <https://www.facebook.com/groups/PRpreBB>

⁸⁵ In: Uznesenie z 26.6.2018 číslo 1133/2018 – MsZ; toto uznesenie bolo zrušené v ďalšej schválenej verzii Štatútu participatívneho rozpočtu MESTA BANSKÁ BYSTRICA s účinnosťou od 30.4.2019

Ľudia na záverečnom diskusnom fóre, ktorí sa na to, ako sa naložilo so zvyšnými financiami bezvýsledne pýtali.

Participatívny rozpočet nie je dotačná schéma. ... je to hybrid, ktorý už prekračuje hranice demokratických inštitútov(?).

Problémom sa ukázal aj spôsob akým mesto Banská Bystrica realizuje PAROZ, keď za jeho výkon a čerpanie zodpovedá Mesto, čo predstavuje administratívne úkony, ktoré Mestský úrad a jeho odborné útvary, resp. úradníci musia vykonať, a čo je v realite častokrát vnímané ako zaťažujúce, resp. ako práca navyše. Tieto úkony nemôže zrealizovať samo ani občianske združenie, ktoré eventuálne získa projekt; jedine v súčinnosti s Mestským úradom.

/parafr./ ... To nie je dotačná schéma - 'tu máte dotáciu, a robte si'. ... Má to racionálne legislatívne a právne dôvody. Ak sa niečo realizuje, realizuje sa to na pozemku mesta. Realizuje sa to z rozpočtu mesta. To sú verejné zdroje, my nemôžeme poveriť čerpaním verejných zdrojov cudzí subjekt. ... Ja mám celý proces úplne v rukách a pod kontrolou. To znamená, ja mám balík a mám projekt, ktorý musím vykonať. Tu je ten tlak tých občanov, že ja už nemám ten legislatívny priestor na to povedať 'nechce sa mi ísť do toho', viem, že musím. Je to niečo, čo je súčasťou legislatívy mesta a ja to urobiť musím.

Vyšší úradník Mestského úradu v Banskej Bystrici sa tiež vyjadril, že participatívny rozpočet vníma ako */parafr./ hybrid, ktorý už presahuje hranice demokratických inštitútov; na to sú tu poslanci, na to je tu zastupiteľstvo, aby rozhodovali o tom, čo sa bude v meste diať, a my (úradníci) to máme vykonať. Takto funguje zastupiteľský systém. A tu je mimo zastupiteľstva opäť nejaká nová skupina ľudí, ktorí nemajú žiadnu zodpovednosť, majú elementárne právne a ekonomické vzdelanie, nepoznajú procesy, nepoznajú komunálnu legislatívu, len niečo chcú; ale na to majú svojich poslancov, na to majú občianske rady, na to je tu zastupiteľstvo; je to prvok, ktorý už prekračuje rámec demokracie, je to niečo úplne nové.*

Budú rozhodovať laici?(?)

Vyšší úradník Mesta favorizuje výkon zastupiteľskej demokracie, ktorej občania majú odovzdať moc a veriť rozhodnutiam, robením ktorých ich občania vo voľbách poverili.

/parafr./ ... presahuje to rámec historických pravidiel, ktoré sa nejako vyvinuli. Potom, kde sú tie hranice toho nového? Potom sa ten systém úplne rozbije, a budú tu laici rozhodovať o všetkom(?!), a ich požiadavky sa stupňujú, tak ako sa stupňujú požiadavky týchto aktivistov v rámci participatívneho rozpočtu.

Evaluácia, monitoring k projektom sa vôbec neuskutočnili, čo v procese PAROZ-u v Banskej Bystrici nepochybne chýba, pre vyššiu transparentnosť a vypovedanie o význame, teda meranie dosahu inštitútu PAROZ-u. Otázne je, či Mesto má o takýto dôležitý komponent inštitútu akým je PAROZ a zvyšovanie jeho účinnosti pre život občanov v meste, ozajstný záujem a v takej miere, aby na to vyčlenil aj patričné zdroje.

Rok 2018 bol pre PAROZ kuriózný, lebo suma rozpočtov schválených projektov dokopy bola nižšia ako Mestom vyčlenená suma pre PAROZ.

/parafr./ Predložených bolo 16 projektových návrhov, 6 bolo vyradených (1 predkladateľ stiahol projekt), 10 šlo do hlasovania ... ale Mesto ešte vyradilo dva... bolo jasné, že budú realizované všetky, čo bolo proti... ľudia hlasovali o projektoch, ale bolo úplne jedno ako sa umiestnia.

Aktivisti PAROZ-u túto skutočnosť komunikovali aj občanom a hlasovanie v roku 2018 za projekty predkladateľov, ktorí v skutočnosti medzi sebou nesúťažili, nazvali informatívnym.⁸⁶

V histórii PAROZ-u v Banskej Bystrici bol slovami jeho aktivistu dosiaľ **podporený skoro každý projekt** (ktorý získal súhlas k realizácii od Mesta a potrebné hlasy verejnosti).

Čo by aktivisti okolo PAROZ-u potrebovali od Mesta?

Úradníkom na Mestskom úrade chýba podľa aktivistu PAROZ-u širšie pochopenie významu PAROZ-u.

/parafr./... aby tí úradníci boli trochu viac oboznámení o tom, čo je PAROZ – podľa mňa to nevedia; v čom je to pre nich pozitívne, prečo je pre Mesto dobré, aby realizovalo PAROZ, aby pochopili tú celú filozofiu, lebo Mesto dostáva od občanov neskutočné množstvo podnetov, čo ľudia potrebujú.. a nič sa s tým nedeje. Aj Štatút dovoľuje, aby projekty, ktoré boli predložené, ale neprešli hlasovaním, neboli úspešné, ešte stále ich mesto môže realizovať z iných zdrojov...

Jeden z vyšších úradníkov Mestského úradu sa v rozhovore úprimne priznal, že on sám ako občan a obyvateľ Banskej Bystrice má vlažný vzťah k občianskym aktivitám typu PAROZ.

/parafr./ Ja by som na nič také nechodil. Ja na to nemám čas, chodiť a rozprávať o nejakej záhradke pred bytovkou... Môžu si ju spraviť aj bez Mesta, ale nevadí.

Komunikácia viazne aj s realizátormi projektov, alebo nie je nastavená.

Realizátori projektov sa podľa aktéra PAROZ-u obracajú na Koordinačnú radu s eventuálnymi otázkami či problémami minimálne. V ročníku 2018 niektorí projektoví realizátori zavolali, ale nestáva sa to často.

/parafr./ Toto je také zvláštne, že tá komunikácia viazne; že ak to nevyjde z podnetu Koordinačnej rady, že my sa mailom opýtame tých realizátorov, tak nemáme žiadne informácie o tom, čo sa deje.

Verejné zvažovanie zostáva v banskobystrickom PAROZ-e iba na papieri.

Napriek tomu, že verejné zvažovanie je jedným zo spôsobov v procese PAROZ-u a takto je ukotvené aj v Štatúte participatívneho rozpočtu mesta Banská Bystrica⁸⁷, **nikdy sa reálne neudialo**. Iniciátor a hlavný občiansky protagonista PAROZ-u v Banskej Bystrici má od začiatku záujem vniesť do procesu verejné zvažovanie, ktoré by zvýšilo legitimitu projektových námetov a ich nositeľov. Mesto bolo donedávna k tejto procesnej stránke PAROZ-u zdržanlivé, ale evidentne pre hlbšie neporozumenie účelu takéhoto zvažovania.

/parafr./ Verejné zvažovanie. Čo to je? Najprv si povedzme. ... Ako si to predstavuje Koordinačná rada(?). Ja som im hovoril 'zvažujte', čo s tým mám ja? Len mi povedzte, čo to je. A čo potrebujete odo mňa.

Mesto sa vraj obávalo náročnej organizácie, ktorá verejné zvažovanie sprevádza a vznikli aj otázky typu */parafr./ 'čo ak príde 1000 ľudí, ako to spravíme?'; že to bude dlho trvať, ľudia sa ponáhľajú.*

⁸⁶ https://utopia.sk/liferay/web/banska-bystrica/domov/-/asset_publisher/TLJXe6GGmWCf/content/hlasovanie-2018-vysledky

⁸⁷ In: Štatút participatívneho rozpočtu MESTA BANSKÁ BYSTRICA, vydanom: 10.7.2018. s.3

Za krok dobrým smerom sa môže považovať PAROZ „po novom“ v roku 2019, keď sa na druhom diskusnom fóre prvýkrát uskutočnilo tzv. kvalitatívne hodnotenie projektov podľa piatich kritérií - udržateľnosť a potenciál, komunitný prínos, participácia cieľovej skupiny, originalita, dopad na životné prostredie, ktoré má ale len informatívny charakter; keďže takýto proces rozhodovania nie je v Štatúte a nemá pri výslednom hodnotení projektov zatiaľ priradenú tzv. váhu.⁸⁸ Výsledky tohto hodnotenia boli zverejnené a podľa všetkého majú napomôcť občanom pri uvážlivom posúdení a následnom hlasovaní za projekty.⁸⁹

Konečná právomoc, kontrola aj neviditeľná ruka Mesta: čo môže a čo nemôže byť podporené.

Pridelovanie financií predkladateľom projektov v PAROZ-e je na Mestskom úrade dôsledne sledované. PAROZ je zároveň súčasťou mestského rozpočtu, v ktorom sú vyčlenené financie na dotačný mechanizmus pre neziskové organizácie a to v oblastiach, ktoré sú veľakrát identické s oblasťami v PAROZ-e (napr. kultúra, šport, verejné priestranstvá). Mesto už viackrát zamietlo niektoré projekty v PAROZ-e, ale zároveň aj navigovalo subjekty uchádzajúce sa o mestské financie na PAROZ. Nepochopením zmyslu ak nie porušením princípov nestranných občianskych procesov v PAROZ-e ale bolo, keď jeho občiansky aktivista zaznamenal od potencionálneho predkladateľa projektu dopyt či informáciu, že jeho/ich projekt bude podľa informácií z Mesta podporený v PAROZ-e budúci rok.

Zapájanie občanov do PAROZ-u z pohľadu aktivistov je na bode mrazu.

Aktivista PAROZ-u neskrýval sklamanie z celkovo nízkeho záujmu obyvateľov Banskej Bystrice o PAROZ za obdobie rokov 2014-2018.

/parafr./ Čakal by som, že ľudia sa do PAROZ-u zapoja. ... nepoznám príčiny prečo sú z tohto pohľadu podľa mňa málo aktívni, a dopĺňa, že PAROZ naráža celkovo na mentalitu ľudí na Slovensku, je nám to také cudzie. Najviac ľudí, približne 100, vraj prišlo na celkovo druhé diskusné fórum (2014), na ktorom sa predstavovali projekty, bola to novinka. Inak na diskusné fóra nechodia zástupy ľudí. ... Málo, málo, teraz nás bolo 17-18 (december 2018)? Chodia stále tí istí ľudia, ktorí sú aktívni občania vo verejnom živote.

Iný uhol pohľadu ponúka istá analýza banskobystrického PAROZ-u, podľa ktorej z malého počtu účastníkov je možné usúdiť, že **verejné zhromaždenia a diskusie neboli pre občanov veľmi zaujímavé, a že tento nedostatok môže súvisieť s nedostatočnou propagáciou.** „Pokiaľ je táto zle nastavená a nedostatočne pokrýva všetky cieľové skupiny aktérov verejnej politiky, odráža sa to priamo na návštevnosti daných podujatí. Spravidla sú využívané len informácie publikované na internetovej stránke mesta a v Radničných novinách. Vhodné by bolo doplniť ich o adresné oslovenie aktérov, ktorých sa tieto podujatia týkajú, písomne do schránok alebo e-mailom.“⁹⁰

⁸⁸ V Štatúte participatívneho rozpočtu MESTA BANSKÁ BYSTRICA s účinnosťou od 30.4.2019 je **verejné zvažovanie** už zakomponované ako jeden zo spôsobov rozhodovania v procese PAROZ-u, ktorého realizáciu definuje §8 bod 5 a 6. <https://mestobbweb01storage.blob.core.windows.net/production/2019/05/%C5%A0tat%C3%BAt-participat%C3%ADvneho-roupo%C4%8Dtu-Mesta-Bansk%C3%A1-Bystrica.pdf> ; 2.7.2019

⁸⁹ Prvé verejné zvažovanie (s informatívnym významom v procese hodnotenia) v PAROZ-e v BB prebehlo 28.3.2019 ~ pozri napr. dokument „Hodnotiace hárky z procesu zvažovania“. <https://utopia.sk/liferay/web/banska-bystrica/bb-news>, 2.7.2019

⁹⁰ Vitálišová, Katarína: Občianska participácia v meste Banská Bystrica. In: Kultúrna a sociálna diverzita na Slovensku VI., Nové trendy rozvoja slovenských miest. Katedra sociálnych štúdií a etnológie, Filozofická fakulta Univerzita Mateja Bela, s.9.

Participatívny rozpočet je podľa výkonného úradníka na úrade dobrá, ale ťažko realizovateľná myšlienka.

Zástupca mesta, ktorý bol v rokoch 2017-2018 zodpovedný za jeho výkon to vyjadril slovami: /parafr./ ... je tu skupina aktívnych ľudí, bohužiaľ, nie je ich veľa, je ich stále málo. Tí ľudia, nie že nechcú, ale nemajú snahu nejako participovať, myslím, že občanov to vo všeobecnosti veľmi nezaujíma. ... **de facto nechávame voľné ruky tej úzkej skupine ľudí, aby si navrhli projekty.** My následne posudzujeme, či sú realizovateľné, ale ja ich musím zabezpečiť. To znamená, že ľudia majú voľnú ruku, môžu si rozhodnúť o nejakom projekte, kde sú limitovaní nejakým budget-om a povedia 'toto chceme'. A ja mám na to čas do konca roka, aby som k 31.decembru projekt nielen zrealizoval ale aj vyplatil tú sumu tým, ktorí ho realizujú. To znamená, mám pár mesiacov na to, aby som zrealizoval verejné obstarávania, celý proces stavebného konania, pokiaľ je potrebný. **Preto ja tlačím na to, aby sa tá suma participatívneho rozpočtu zvýšila, po prípade, aby sa ten čas (realizácie) nejakého jedného roka predĺžil napr. na dva roky.** Pretože ja mám de facto po schválení čas od apríla do konca roka zabezpečiť celý proces verejného obstarávania, aj s jeho realizáciou aj so zaplatením, čo je dosť problematické. To znamená, to je to, čo nevidí tá aktívna verejnosť, že ten samotný výkon je veľmi náročný. Preto nie som nejaký fanúšik tohto participatívneho rozpočtu, lebo príde mi to ako dobrá myšlienka, ktorá je však ťažko realizovateľná. A to „B“ ako keby nikto nechcel vidieť. Všetci tu rozprávajú len o nejakej úžasnej participácii občanov, ale jednoducho v procesoch mesta a legislatívy ja mám stále zviazané ruky, aby som realizoval niečo rýchlo, promptne a tak kvalitne ako si to tí ľudia vyžadujú.

PAROZ sa stal potenciálnym donorm pre neziskové organizácie a projekty(?), ktoré neuspeli v grantových výzvach.

Napriek tomu, že neziskové organizácie v Banskej Bystrici sa významnou mierou nezapojili do tvorby či realizácie PAROZ-u v rokoch 2014-2018, aktivista PAROZ-u uviedol, že /parafr./ všetky, ktoré neuspeli v grantových výzvach sa uchádzajú o financie v PAROZ-e. Preto sa zdá pomerne nezrozumiteľné aj kritické, prečo neziskové organizácie na spoločnom princípe rozvoja občianskej spoločnosti v nejakej miere nespolupracujú s aktérmi PAROZ-u.

Doteraz neboli podporené ani predložené žiadne projekty v oblasti sociálnej inklúzie.

/parafr./ Ja trochu zazlievam občanom v Banskej Bystrici, že u nás zatiaľ neboli predložené žiadne projekty, ktoré by riešili situáciu znevýhodnených skupín obyvateľov. ... pritom je to jeden z princípov pravého PAROZ-u z Porto Alegre. Aktér PAROZ-u tiež uviedol, že keby sa schválil nejaký projekt zameraný na integráciu napríklad Rómov či bezdomovcov v meste, ktovie aká by bola reakcia spoločnosti.

Zvýšenie sumy na projekt má umožniť realizáciu väčších projektov.

Ročník 2019 v PAROZ-e bol prelomový v uchádzaní sa o príspevok do výšky 10 tisíc EUR na projekt. Za navýšením sumy na projekt stálo aj Mesto, keďže má záujem o (rozpočtovo) väčšie, zmysluplné projekty, ktoré budú pre mesto pozitívnou zmenou; takéto projekty tiež redukujú celkovú administratívu, verejné obstarávania, ako sa zmienil vyšší úradník z Mesta - /parafr./ ... je projekt a projekt. Najhoršie sú tie stavebné projekty; resp. projekty na mestských

parcelách či v objektoch, s ktorými má Mesto iný zámer ako navrhujú občania v projektoch v rámci PAROZ.

Čas na realizáciu projektov v rámci PAROZ-u má zmysel predĺžiť.

Všetci aktéri sa vyjadrili, že PAROZ by chceli do budúcnosti predĺžiť z jedného (účtovného) roka tak, aby na realizáciu projektov (vrátane vyúčtovania) bolo viac času ako od leta do zimy, ako tomu bolo doteraz. Mohlo by to vraj vyzeráť tak, že cyklus PAROZ-u tak povediac „roztiahnu“ - na realizáciu projektu by bol celý rok od januára do decembra, a nový ročník PAROZ-u by sa pripravoval paralelne. Návrhy projektov by mali vznikať na základe mapovania potrieb obyvateľov a najlepším nástrojom na identifikovanie skutočných potrieb by malo byť tzv. komunitné organizovanie, ktoré je bežné v USA. Aktivista na strane občanov by tiež uvítal, keby na PAROZ bolo každoročne vyčlenených *aspoň 100 tisíc EUR*.

Rovnováha medzi kompetenciami mesta a občianskych aktivistov, a v rozdielnych východiskách oboch strán v PAROZ-e v Banskej Bystrici sa stále hľadá.

PAROZ v Banskej Bystrici je akoby uväznený v pevnej „šnúrovačke“ Mesta. Na jednej strane je PAROZ aj s jeho občianskymi aktivistami pre realizáciu PAROZ-u nevyhnutný, na strane druhej, decízne kompetencie Mesta presne vymedzujú limitované kompetencie Koordinačnej rady. Stáva sa, že „Mesto“ sa čuduje, že občianski aktivisti nie sú dostatočne aktívni, napr. pri propagácii PAROZ-u. /parafr./ ... *musia aj členovia Koordinačnej rady, aktivisti zo svojej hlavy odstrániť 'nech to spraví úrad, nech to spraví Mesto', oni sa musia sami propagovať, to je ich projekt, ich myšlienka.* Aktivisti zase za takýchto podmienok spolupráce očakávajú rovný diel účasti Mesta na celom procese PAROZ-u.

PAROZ má v jednej kompetentnej osobe z Mestského úradu svojho odporcu (ktorý by bol za to, aby PAROZ v meste skončil, /parafr./ *nevidím v tom nič dobré*) a racionálne zmýšľajúceho čitateľa miestneho zákona, /parafr./ ...*už je to inštitút, ktorý si myslím sa môže len zdokonaľovať a zlepšovať; už niet cesty späť.*

Protagonista PAROZ-u s víziou a zmyslom pre priamu demokraciu sa vo svojom postoji k PAROZ-u nezaprie: /parafr./ *Som rád, že Bystrica má participatívny rozpočet. Myslím si, že aj veľa ľudí to oceňuje. Sú tu veľmi pekné príklady projektov, ktoré boli úspešne zrealizované, a myslím si, že majú aj pridanú hodnotu.*

Prípadovú štúdiu spracovala a rozhovory s dvomi aktérmi participatívneho rozpočtu v Banskej Bystrici viedla: Lýdia Marošiová

Participatívny rozpočet v meste Rožňava (2018 – trvá)

Rožňava – mesto s nevyužitým potenciálom

<http://www.roznava.sk/mesto>

Základné údaje

Mesto sa nachádza v Košickom kraji, v kotline, ktorú z jednej strany obkolesujú planiny Národného parku Slovenský kras a z druhej strany svahy Slovenského Rudohoria. Je to **mesto tradícií baníctva, školstva a remesiel, biskupské sídlo, administratívne a kultúrne centrum horného Gemera**. Žije v ňom **18 tis. obyvateľov vrátane** početnej marginalizovanej komunity ľudí **rómskej národnosti (cca 2500 tis.)**, ktorá je poznačená kultúrou chudoby s čím súvisí potreba systematickej komunitnej práce s jej členmi. „Absencia mimovládnych organizácií systematicky pracujúcich s rómskou komunitou je citeľná“ (Lokálna stratégia..., 2012, s. 23)⁹¹. **Počet obyvateľov postupne klesá**, hlavne pod vplyvom odchodu za prácou mimo región a sťahovaním sa na vidiek. Podľa výsledkov Transparency International Slovensko patrilo mestu v rokoch 2016 a 2018 **tretie miesto v transparentnosti** na Slovensku. 100% dosiahlo v hodnotení ukazovateľa rozpočet a zmluvy. **V hodnotení účasti obyvateľov na rozhodovaní**, ale dosiahlo zo všetkých ukazovateľov najnižšiu hodnotu, a **to len 58%**. Mesto má **od roku 2008** na svojej webovej stránke vytvorený portál **diskusné fórum** (<http://www.roznava.sk/diskusne-forum>), ktoré je obyvateľmi relatívne nedostatočne využívané, napr. v roku 2018 bolo zo strany obyvateľov riešených 15 problémov. Väčšina odpovedí zo strany mesta však mala všeobecný charakter, resp. riešenie problému bolo odložené na neskoršie obdobie. Mesto má spracované **etické kódexy** zamestnanca a voleného predstaviteľa samosprávy. V minulosti sa však ukázalo, že ani etický kódex nezabránil, aby stavbu spolufinancovanú mestom dozorovala súkromná firma poslanca mestského zastupiteľstva (Jakub Buzinkay, 2012)⁹²

Vízia mesta

http://www.roznava.sk/uploads/files/Strategia_Roznava.pdf

Vízia mesta je prezentovaná v Programe rozvoja mesta Rožňava 2015-2020 (2022) pod sloganom **Rožňava – mesto s dobrým výhľadom**. Po realizácii Programu v roku 2022 mesto očakáva, že sa okrem iného stane **centrom cestovného ruchu a kultúry Gemera, mestom zelene a kvetov**, a že sa **postará o tých, ktorí to najviac potrebujú**. Na vypracovaní Programu sa podieľali zamestnanci mesta Rožňava, poslanci mestského zastupiteľstva (MZ), členovia komisií pri Mestskom zastupiteľstve v Rožňave, zástupcovia organizácií mesta a spoločností s obchodnou účasťou mesta, zástupcovia štátnej správy, sektoroví odborníci z mesta z rôznych oblastí pôsobenia a zástupcovia neziskového sektora. **Rozvoj občianskeho sektora však nie je zahrnutý ani v analytickej ani strategickej časti Programu**.

⁹¹ Lokálna stratégia komplexného prístupu marginalizovaných rómskych komunít v meste Rožňava. Dostupné na: http://old.roznava.sk/sk/files/2012-05-11-122604-LOK_LNA_STRAT_GIA_KOMPLEXN_HO_PR_STUPU_MAR_GINALIZOVAN_CH_R_MSKYCH_KOMUN_T_V_MESTE_RO_AVA.pdf

⁹² Jakub Buzinkay, 2012. Dostupné na: <https://gemer.korzar.sme.sk/c/6266201/namiesto-mestskej-organizacie-zarobi-roznavsky-poslanec.html>

PAROZ 2018 – Prenesenie časti zodpovednosti za vzhľad mesta na občanov (Príležitosť zanechať kúsok seba vo svojom meste)

<http://www.roznava.sk/participativny-rozpocet-zoznam>

Mesto s realizáciou **participatívneho rozpočtu** (PAROZ) začalo **v roku 2018, ako najmenšie a najvýchodnejšie mesto v SR⁹³**, ktoré ho zaviedlo. Bol určený pre celé územie mesta Rožňava a mestskej časti Nadabula. Samotná myšlienka však bola pertraktovaná na MÚ už v roku 2014. **Iniciatíva vzišla z vedenia mesta** (prednostkou a vedúcou ekonomického oddelenia) a **partnerom sa stalo jedno z občianskych združení v meste Otvor dvor**. /parafr. 1/⁹⁴ *To sa tu na mestskom úrade začalo riešiť. Čítali sme o tom. Popozerali sme si niektoré mestá, kde PAROZ fungoval.* /parafr. 2/⁹⁵ *Celý nultý ročník bol postavený na dobrovoľnosti všetkých - občanov, zamestnancov mesta, ľudí z OZ Otvor dvor, ich entuziazme a odhodlaní.* Významnú úlohu, ako prezentuje prvá zápisnica zo stretnutia (veľmi podrobná ako aj ostatné zápisnice zverejnené na webovej stránke mesta) k PAROZ zohralo občianske združenie (OZ) Otvor dvor, ktoré „sa rozhodlo pomôcť mestu Rožňava, pretože PAROZ považuje za pozitívnu vec a spolupráca na ňom znamená napredovanie mesta samotného“⁹⁶. Zástupca OZ Otvor dvor⁹⁷ ďalej na prvom stretnutí oboznámil všetkých (vrátane vedenia mesta) s tým, čo je PAROZ, predstavil jeho harmonogram na rok 2018 a popísal skúsenosti z iných miest. Na úvodnej strane k PAROZ bolo OZ Otvorený dvor uvedené ako partner projektu a predseda OZ bol členom Výkonného výboru PAROZ 2018, ako jeden z troch volených zástupcov obyvateľov. /parafr. 1/ *V meste je OZ Otvor dvor a oni sa do toho zapojili. Oni sa zapojili cez nejaký projekt a mesto muselo byť tiež účastníkom toho projektu. Ale vtedy projekt asi ešte nemali schválený až neskôr, robili to bez nároku na honorár.* /parafr. 2/ *Od propagácie, cez administráciu, prípravu tlačí, plagátov, edukačnú činnosť – nejaké prednášky, besedy, kontrolnú činnosť pri realizácii, pri vyhodnocovaní bolo OZ aktívne. Boli vysunutými propagátormi myšlienky PAROZ.*

Formálne nastavenie pravidiel PAROZ prebehlo v roku 2017, kedy boli vypracované Štatút⁹⁸ PAROZ (Štatút), Zásady PAROZ (Zásady) a zostavený Výkonný výbor (Výbor). /parafr. 1/ *Mesto vedelo, že najprv si musí vypracovať nejaký štatút. Vzorom boli Bystrica, Mikuláš, Bratislava... Potom mesto pripravilo Zásady PAROZ. Aby to mesto malo ľahšie, tak do Výboru boli navrhnutí vedúci odborov, rozpočtárka a pod., tak aby si to zamestnanci mesta vedeli podeliť a viac pomôcť ľuďom, keď budú vo Výkonnom výbore.* Členmi Výkonného výboru PAROZ 2018 sa okrem vedúcich odborov MÚ stali aj riaditeľ technických služieb a náčelník mestskej polície. /parafr. 2/ *Výbor zasadal podľa potreby, niekedy aj v dvojtyždňových intervaloch, keď sa pripravovali materiály k PAROZ – Zásady a Štatút.*

⁹³ Korzár Gemer: Rožňava ponúka občanom spolurozhodovanie o rozpočte. Dostupné na:

<https://gemer.korzar.sme.sk/c/20753036/roznava-ponuka-obcanom-spolurozhodovat-o-rozpocete.html>

⁹⁴ /parafr. 1/- parafrázované vyjadrenia z rozhovoru s vyšším úradníkom mesta, ktorý sa podieľal na PAROZ a bol členom Výkonného výboru

⁹⁵ /parafr. 2/- parafrázované vyjadrenia z rozhovoru s aktívnym zamestnancom mesta, ktorý zabezpečoval proces PAROZ a bol súčasťou Výkonného výboru

⁹⁶ Dostupné na: [http://www.roznava.sk/uploads/files/zapisnica\(1\).pdf](http://www.roznava.sk/uploads/files/zapisnica(1).pdf)

⁹⁷ Poslaním OZ Otvor dvor, ako sa uvádza na jeho webovej stránke je robiť rožňavský verejný priestor „krajší, chutnejší a pestrejší – jednoducho lepší“. Dostupné na: <https://otvordvor.wordpress.com>

⁹⁸ Štatút participatívneho rozpočtu. Dostupné na: <http://www.roznava.sk/uploads/files/%C5%A0tat%C3%BAt%20participat%C3%ADvného%20rozpo%C4%8Dtu%20mesta%20Ro%C5%BE%C5%88ava%20na%20rok%202018%20uzn.%2010%20z%202022018.pdf>

Predsedom Výboru a koordinátorom PAROZ sa stal jeden z poslancov, ktorý bol zároveň viceprimátorom MÚ. „*Mestské zastupiteľstvo si volí svojho hlavného koordinátora z poslancov MZ nadpolovičnou väčšinou prítomných poslancov... Mestské zastupiteľstvo prostredníctvom hlavného koordinátora: komunikuje s jednotlivými odbormi v zmysle platnej organizačnej štruktúry MÚ, sprostredkováva komunikáciu medzi jednotlivými tematickými skupinami, môže kontrolovať realizáciu projektov, schvaľuje návrh PAROZ na nasledujúci rok, prerokováva predloženú správu o realizácii PAROZ, rešpektuje výsledky verejného zvažovania alebo verejného hlasovania*“ (Zásady, 2018, s. 2). Koordinátor je teda okrem iného akási predĺžená ruka poslancov MZ, ktorí si tak nad procesom PAROZ ponechávajú určitú kontrolu a moc, keďže môžu koordinátora nadpolovičnou väčšinou odvolať.

Koncom roka 2017 boli Zásady PAROZ prijaté mestským zastupiteľstvom. Cieľmi PAROZ, ktoré boli uvedené v Zasadách, bolo okrem iného „*vytváranie nového vzťahu medzi zastupiteľstvom a občanmi*, teda nie mestom (úradom) a občanmi (pozn. aut.), *zvyšovanie záujmu o veci verejné, presmerovanie verejných zdrojov, opätovné obnovovanie narušených sociálnych väzieb a postupné zvyšovanie transparentnosti mestskej správy*“⁹⁹ Ako však vyplynulo z rozhovoru s vyšším úradníkom mesta, dôvodom zavedenia PAROZ malo byť priblíženie sa mesta k občanovi, resp. priblíženie občana k mestu: /parafr. 1/ *Aby mesto dalo občanom väčšiu možnosť podieľať sa na činnosti samosprávy, ako keby preniesť na nich, že nie všetko mesto ale aj oni. Panuje na úrade dojem, že občania sa nezapájajú do verejného života, ako keby prestali javiť záujem. Upozorňovať budú, kritizovať áno to budú, ale žiadne prilož ruku k dielu nie je.* Ďalšie ciele PAROZ, boli prezentované na webovej stránke mesta, v časti PAROZ, a to, že „*obyvatelia mesta rozhodujú o týchto typoch výdavkov: občianske projekty 2018, oprava mestských komunikácií a chodníkov a investičné zadania na nasledujúci kalendárny rok*“. **Občianske projekty tak boli len jednou zo súčastí PAROZ. Ďalšími dvoma súčasťami** si mesto v podstate zisťovalo priority potrieb zo strany občanov (tak, že ich podrobilo hlasovaniu zo strany občanov) t.j. napr. identifikovanie mestských chodníkov a komunikácií, ktoré si vyžadujú prioritne opravu, alebo, ktoré investičné zadania majú byť zrealizované v nasledujúcom roku.

Štatút PAROZ bol mestským zastupiteľstvom schválený vo februári 2018, teda až po 1. diskusnom fóre (pozostávalo z 1. a 2. stretnutia s občanmi), ktoré bolo realizované v januári a februári, a kde bola väčšina skutočností v ňom uvedených prezentovaných ako nemenné, hoci nakoniec zaznamenali určitú zmenu. „*R. Kováč, člen Výboru skonštatoval, že MZ schválilo podmienky a tému PR na rok 2018, je potrebné dodržať harmonogram, na konci roka sa to vyhodnotí, 3 kroky späť by neboli vhodné, pretože by sa stratil celý rok*“ (Zápisnica 1, 2018, s. 3). Predmetom Štatútu bola „*úprava jednotlivých etáp a priebehu PAROZ a postavenia jednotlivých účastníkov PAROZ* (Štatút, 2018, s. 1). /parafr. 1 / **Štatút bol vypracovaný vtedy, keď sme sa stretli s občanmi a aj oni mohli dávať zmeny do toho. Vtedy, ale už bol pripravený.** Cieľom PAROZ uvedeným v Štatúte bolo „*umožniť obyvateľom mesta s trvalým a prechodným pobytom na území mesta starším ako 16 rokov, neziskovým organizáciám a občianskym združeniam, ktoré majú sídlo na území mesta Rožňava,*

⁹⁹ Zásady participatívneho rozpočtu. Dostupné na:

<http://www.roznava.sk/uploads/files/Z%C3%A1sady%20participat%C3%ADvneho%20rozpo%C4%8Dtu%20schv%C3%A1len%C3%A9%20uz.%208%20-2018%202202.pdf>

navrhnuť prerozdelenie vyčlenených financií z rozpočtu mesta na základe podaných projektov a zapojiť ich do stanovovania priorít verejných výdavkov“ (Štatút, 2018, s. 1). Súčasťou Štatútu bol aj **harmonogram realizácie** PAROZ (*prvé diskusné fórum - január, predkladanie návrhov projektov a zadanie - február, kontrola projektov - marec, druhé diskusné fórum - apríl, realizácia – máj až október a vyhodnotenie- november*) **s presným časovým rámcom**, čo pravdepodobne vyvolávalo veľký časový tlak na dodržanie jednotlivých termínov.

O PAROZ boli **informovaní občania**. /parafr. 1 / *Cez webovú stránku, išli letáky na školy, do škôlok, do organizácií v pôsobnosti mesta, do obchodných centier, cez mestskú televíziu, denné centrum, komunitné centrum... Aj zamestnanci mesta roznášali letáky – do blokov. Ako sa však ukázalo, informovanie nebolo veľmi účinné. „E. Mihaliková, prednostka MÚ: mesto doručovalo letáky do schránok prostredníctvom Slovenskej pošty, bude sa hľadať iná forma, pretože doručovanie neprebehlo podľa dohody. Na internete, v školách a škôlkach a cez kontakty OZ Otvor dvor a cez sociálne siete prebehlo informovanie o PAROZ. V priebehu budúceho týždňa by mala byť stránka PAROZ na stránke mesta...“* (Zápisnica 1, 2018, s. 3).

Bolo **zvolané I. diskusné fórum**, na ktorom k prerokovávaniu PAROZ bol schválený **Rokovací poriadok**¹⁰⁰ (2018, s. 1), ktorý „*upravil pravidlá, spôsob a priebeh komunikácie diskusného fóra... a určil, že rokovanie vedie predsedajúci, koordinátor alebo ním poverený moderátor*“. /parafr. 1/ *Dali sa široké možnosti, no na prvé stretnutie prišlo asi 40 až 60 ľudí.* /parafr. 2/ *V porovnaní s predchádzajúcimi stretnutiami s občanmi, kde prišli maximálne 10-ti, to bolo veľmi dobré. Účasť na druhom stretnutí I. diskusného fóra bola 46 ľudí.* /parafr. 1/ *Boli to občania, ktorí chceli prísť. Bola to nízka účasť s tým čo bolo očakávané po prvom stretnutí. Ďalej tam za mesto bol celý Výbor a boli tam aj poslanci, ktorí mali záujem a mohli prísť, keďže stretnutie bolo vo večerných hodinách. Tí sa však o PAROZ dozvedeli už skôr* /parafr. 1/ *na neformálnom stretnutí s mestom, kde im bol vysvetlený celý proces PAROZ. Oni to prijali a mali k tomu pozitívny postoj. Boli tam aj kolegovia z MÚ, ako občania, ktorí majú záujem.* /parafr. 2/ **Bola to vlna pozitívnej energie**, ktorá z ľudí sálala.

Cieľom I. diskusného fóra v zmysle Štatútu bolo: „*na prvom verejnom stretnutí majú účastníci možnosť vysloviť svoje nápady a myšlienky (mesto pripravilo tlačivo, na ktorom obyvatelia mohli podávať projekty)*¹⁰¹, *môžu sa rozdeliť do pracovných skupín (čo sa neudialo – pozn. aut.) – komunit napr. podľa lokalít mesta a navzájom diskutujú o svojich návrhoch a o kritériách na hodnotenie občianskych projektov*“ (Štatút, 2018, s. 2). I. diskusné fórum (1. stretnutie) však **malo skôr informatívny charakter**. /parafr. 1/ *Bolo predstavené čo je PAROZ, čo by mal spĺňať, aký je rozpočet, čo by mesto chcelo od občanov. Ďalej bolo prezentované, ako by mal projekt vyzeráť, čo by mal obsahovať, že sa potom bude hlasovať a to aj o témach na ďalší rok...“*. Bolo dohodnuté ďalšie stretnutie na február. Dovtedy boli **občania vyzvaní, aby si pozreli dokumenty a pripomienkovali ich, resp. dali návrhy. Ale** otázka znie, ktoré, keďže prvá verzia **Zásad** bola už v tom čase **schválená MZ**, hoci vo februári bolo **schválené ich doplnenie**, a **Štatút** bol na fóre už **prezentovaný, ako viac-menej nemenný**.

¹⁰⁰ Rokovací poriadok. Dostupný na: <http://www.roznavas.sk/uploads/files/Rokovac%C3%AD%20poriadok%20PR.pdf>

¹⁰¹ Formulár dostupný na: <http://www.roznavas.sk/uploads/files/formul%C3%A1r%20-%20n%C3%A1vrh%20projektov%202018.pdf>

„E. Mihaliková, prednostka MÚ: do piatku bude zverejnená zápisnica z toho diskusného fóra, budú uvedené mená členov výkonného výboru s mailovými adresami, budú zverejnené návrhy na projekty aj na témy na budúce roky...“ (Zápisnica 1, 2018, s. 3), zaznelo na stretnutí v januári. „D. Kemény uviedol: karty sú hodené, aj téma a výška finančných prostriedkov, budú stretnutia, ľudia budú hlasovať o všetkom, budúci rok aj o téme na r. 2019, a zamestnanci MÚ budú nápomocní“ (Zápisnica 1, 2018, s. 3).

Vo februári (2. stretnutie), pri „pokračovaní“ I. diskusného fóra, ktoré už **moderoval koordinátor PAROZ - viceprimátor MÚ,** boli občanom predstavení členovia Výboru za mesto (spolu 8 ľudí), a zároveň **prebehlo hlasovanie o 3 členoch Výboru z radov občanov.** Následne prebehlo hlasovanie za členov Výboru ako celok. Podľa zásad (2018, s. 2) je však Výkonný výbor „zriadený osobitným štatútom primátora, ktorého cieľom je koordinovať proces fungovania PAROZ. Skladá sa z predsedu – hlavného koordinátora, poslancov, prednostky, vedúcich jednotlivých odborov mestského úradu a riaditeľov organizácií zriadených mestom, volených zástupcov obyvateľov s trvalým a prechodným pobytom na území mesta Rožňava, neziskových organizácií, občianskych združení so sídlom na území mesta Rožňava“.

Mesto si tak prostredníctvom Výboru vzhľadom k PAROZ ponechalo značné kompetencie, keďže Výbor „komunikuje s predkladateľmi projektov, realizuje zadania vyplývajúce z PAROZ na aktuálny rok, predkladá návrh PAROZ do mestského zastupiteľstva, podieľa sa na organizácii verejných podujatí v kontexte s PAROZ, v súlade so zákonnými ustanoveniami zverejňuje objednávky, faktúry a čerpanie rozpočtu na schválené projekty, v súlade so zákonnými ustanoveniami poskytuje všetky potrebné informácie verejnosti, zodpovedá za nastavenie procesov na projekty PAROZ“ (Zásady, 2018, s. 3). Navyše **mestský úrad sa stal aj kontrolným orgánom vo vzťahu k PAROZ,** „ktorý sa riadi podľa Smernice pre výkon finančnej kontroly v pôsobnosti mesta Rožňava a zákona 357/2015 o finančnej kontrole a audite v znení neskorších predpisov“ (Zásady, 2018, s. 3).

Na druhom stretnutí I. diskusného fóra (po dvoch týždňoch) prebehlo zároveň **schvaľovanie kritérií na hodnotenie projektov.** Zaujímavé je, že z radov občanov padol návrh (ktorý bol na prvom stretnutí prezentovaný moderátorom z OZ) o tom, že „**určitú čiastku na realizáciu projektu dá mesto a 30% predkladateľ**“ (Zápisnica 2, 2018, s. 2). Tých 30% bolo možné vykázať ako vklad vlastnou prácou predkladateľa projektu alebo kúpou materiálu, úhradou za požičanie strojov, prístrojov a pod. Návrh bol schválený a stal sa súčasťou Zásad (2018, s. 4) „**maximálny finančný podiel zo strany mesta na jeden predložený projekt je 70 % z celkovej hodnoty projektu**“. Ďalej boli schválené kritériá na hodnotenie projektov: otvorenosť projektu (koľko ľudí z neho bude mať úžitok), súvis s prioritou „verejné priestranstvá“, miera zapojenia detí, mládeže, mladých rodín a seniorov, miera spolupráce s komunitami, originalita a jedinečnosť projektu na území mesta, miera udržateľnosti projektu a miera efektívneho využitia verejných priestorov. /parafr. 2/ *Mesto prišlo s nápadmi na kritériá a občania si vyberali.*

Témou PAROZ na rok 2018 boli verejné priestranstvá, ktoré schválilo MZ vo februári ako súčasť Štatútu. /parafr. 1/ *Aby nebol problém, tak téma bola schválená MZ, a to verejné priestranstvá.* „Zámerom projektu má byť konkrétne opatrenie, ktoré bude slúžiť obyvateľom

mesta Rožňava a prispeje k skvalitneniu a zlepšeniu života v meste. Projekt môže mať charakter jednoduchej intervencie do verejného priestranstva“ (Štatút, 2018, s. 3).

Na rok 2019 boli témy PAROZ schvaľované na 2. stretnutí I. diskusného fóra a boli schválené všetky navrhnuté: **čistota mesta, doprava a parkovanie, komunikácie, mládež, mestská zeleň, detské ihriská, šport a kultúra.** Následne to schválilo mestské zastupiteľstvo. /parafr. 1/ *Doprava, parkovanie, komunikácie to neviem prečo si také vymysleli. To sú veľké peniaze, za 5 tis. eur sa toho veľa nedá urobiť.*

Mesto (zamestnanci) pomáhalo zadávateľom projektov hlavne s ich prípravou. /parafr. 1/ *Pomáhalo hlavne v rozpočtoch. Tí, ktorí to vedeli urobiť, hlavne OZ, tak vedeli. Ale občania, ktorí chceli nejaké ihrisko, si síce pozisťovali čo koľko stojí, dohodli sme však koľko bude stáť hodina práce, aby vedeli dodržať max. rozpočet, lebo inak by si museli všetko hrať zo svojho.*

Finančná čiastka vyčlenená na PAROZ v roku 2018 na občianske projekty bola 50 tis. Eur. /parafr. 1/ *Suma bola dohodnutá s poslancami na neformálnom stretnutí a schválená MZ na začiatku roka 2018. Tento rok (2019) dáva mesto nižšiu sumu (30 tis. eur), keďže suma v roku 2018 bola vysoká. Niektorí sú zato, aby bolo viac ale väčšina sa zhodla na tejto sume, aby bola väčšia súťaživosť medzi ľuďmi. Aj možno väčší záujem, aby sa projekt zrealizoval.* **Maximálna výška podpory pre jeden projekt bola 5 tis. €** vrátane DPH a zahŕňala všetky náklady spojené s realizáciou projektu (napr. náklady spojené s projektovou, príp. inou dokumentáciou). Projekty bolo možné podať do konca februára. V marci sa k podaným projektom stretol Výbor, ktorý sa oboznámil so všetkými podanými projektmi – bolo ich 15 a ku každému formuloval nejaké odporúčania.¹⁰² Zároveň tieto projekty rozdelil do tematických skupín, ktoré boli k tomu účelu vytvorené (celkovo bolo vytvorených 7 skupín). /parafr. 1/ *Tam si Výbor zobral občianske projekty, rozdelil si ich do skupín a dohodol ako ich bude financovať a ako sa bude pomáhať zadávateľom projektu pri tvorbe rozpočtov, konkrétne zamestnankyňa úradu zodpovedná za investičné akcie si to zobrala a pomáhala im. Zadávatelia chodili za ňou osobne. Potom na základe toho sa už predložil riadny projekt a bol posúdený, že spĺňa všetky podmienky. V zmysle Zásad (2018, s. 3) „Doručené návrhy projektov kontroluje hlavný koordinátor s poverenými zástupcami mestského úradu, ktorých určí prednosta mestského úradu. Overuje sa formálna správnosť predložených návrhov. Návrhy projektov postúpi hlavný koordinátor prednostovi mestského úradu, ktorý zabezpečí ich zverejnenie“.*

Výberu a zverejneniu projektov predchádzala **verejná prezentácia všetkých návrhov**, ktoré prešli obsahovou kontrolou MÚ, a to **v rámci druhého diskusného fóra** v marci. Tam zároveň prítomní ohodnotili odprezentované projekty¹⁰³ podľa stanovených kritérií pridelením bodov od 0-5. „Prítomní odovzdali do urny svoje hodnotenie projektov na základe bodov. Bolo spustené hlasovanie elektronicky a fyzicky.“¹⁰⁴ Na elektronické hlasovanie bolo potrebné vyplniť formulár a bolo ho možné zrealizovať len počas dvoch dní v presne časovo

¹⁰² Stretnutie Výkonného výboru k PAROZ 2018. Dostupné na: <http://www.roznava.sk/uploads/files/Z%C3%A1pisnica%20z%20PR%20d%C5%88a%2007.03.2018.pdf>

¹⁰³ Prezentácie jednotlivých projektov zverejnených na webovej stránke mesta. Dostupné na: <http://www.roznava.sk/roznava-projekty>

¹⁰⁴ 2. Diskusné fórum k PAROZ 2018. Dostupné na: <http://www.roznava.sk/uploads/files/Z%C3%A1pisnica%20z%202.%20diskusn%C3%A9ho%20f%C3%B3ra%20k%20PR%2023.04.2018.pdf>

stanovenom termíne. Fyzické hlasovanie prostredníctvom hlasovacích lístkov bolo možné zrealizovať tiež len počas dvoch dní na viacerých miestach v meste, ale tiež bolo výrazne časovo obmedzené. Všetky tri druhy hlasovania (verejné zvažovanie, elektronické hlasovanie, fyzické hlasovanie) mali rovnakú váhu. Podmienky pre hlasovanie boli: „**hlasovania sa mohol zúčastniť každý obyvateľ mesta s trvalým i prechodným bydliskom v Rožňave vo veku nad 16 rokov, na hlasovacom lístku/v online formulári vyplní svoje kontaktné údaje/, na hlasovacom lístku/v online formulári určí najviac tri občianske projekty, ktorým chce dať svoj hlas, najviac tri chodníky/komunikácie, ktoré majú byť opravované v roku 2018 a najviac dve investičné zadania na nasledujúci kalendárny rok, obyvateľ môže hlasovať len prostredníctvom jedného hlasovacieho lístka alebo jedného online formuláru**“ (Štatút, 2018, s. 4). /parafr. 1/ O hlasovaní boli občania informovaní rôznymi spôsobmi: webová stránka mesta, mestská televízia, letáky v školách (materských, základných a stredných) a tiež v organizáciách, ktoré boli ochotné zverejniť informácie. Leták obsahoval základné informácie, t.j. koľko je projektov, kde a kedy sa hlasuje, spôsob ako sa hlasuje. Ak chcel obyvateľ vedieť o projektoch viac, musel navštíviť webovú stránku mesta.

Koncom apríla sa uskutočnilo pracovné stretnutie členov Výboru, ktorého cieľom bolo **vyhodnotenie výsledkov hlasovania**. „*Keďže celková finančná suma, ktorú žiadajú predkladatelia na realizáciu projektov v roku 2018 nepresahuje celkovú sumu vyčlenenú na PAROZ v rozpočte mesta na rok 2018 budú všetky predložené projekty, ktoré sa dostali do verejného hlasovania zrealizované bez ohľadu na poradie, ktoré určili hlasujúci*“¹⁰⁵. /parafr. 2/ **Všetky občianske projekty, ktoré boli podané, celkovo 14 (okrem jedného, ktorý bol v rozpore so zákonom – preloženie pamätníka, čo neumožnili pamiatkári) boli aj schválené. Jeden projekt nebolo možné zrealizovať (neumožnili to vonkajšie okolnosti – pre rozkopanie pozemku nebolo možné vytvoriť chodník), a jeden sa zrealizoval len na polovicu (realizovalo nejaké OZ a chýbali certifikáty). Úspešnosť bola v podstate dobrá.** Na tomto stretnutí sa tiež vyhodnotilo hlasovanie občanov o investičných prioritách mesta na rok 2019 a o prioritách pri úprave chodníkov a komunikácií.

Výkonný výbor sa stretol s realizátormi projektov dvakrát v máji. Oboznámil ich s výsledkom hlasovania a dohodli si postup pri realizácii projektov. **Realizácia projektov** bola naplánovaná **na necelých 5 mesiacov**. Bol **dohodnutý spôsob pridelenia finančných prostriedkov**. „*Realizátorom schválených projektov bolo mesto Rožňava prostredníctvom odborov MÚ a občianske združenia, resp. neziskové organizácie, ako aj obyvatelia mesta*“ (Štatút, 2018, s. 4). Projekty obyvateľov zabezpečovali finančne technické služby, OZ bol poskytnutý „grant“ (predchádzal tomu podpis zmluvy o budúcej zmluve o poskytnutí dotácie a po realizácii projektu to bola darovacia zmluva pre mesto) a jeden projekt finančne zabezpečoval MÚ odbor sociálnych vecí (Zápisnica ¹⁰⁶, 2018). /parafr. 1/ OZ si projekty realizovali samy, jedine keď potrebovali pomoc tak im pomohli technické služby. Občanom pomáhala mestská príspevková organizácia technické služby. Bolo podelené, čo urobia občania a čo technické služby. Občania sa podieľali na jednej tretine prác formou dobrovoľníckej práce. Ľudia sa zamerali nato, čo im chýba, a videli šancu, že sa to teraz dá zrealizovať. Aj sú

¹⁰⁵ Zápisnica z pracovného stretnutia výkonného výboru k PAROZ 2018. Dostupné na:

[http://www.roznava.sk/uploads/files/Vyhodnotenie%20projektov%20-%20hlasovan%C3%ADm%2027.04.2018\(1\).pdf](http://www.roznava.sk/uploads/files/Vyhodnotenie%20projektov%20-%20hlasovan%C3%ADm%2027.04.2018(1).pdf)

¹⁰⁶ Zápisnica z pracovného stretnutia výkonného výboru k PAROZ 2018. Dostupné na:

<http://www.roznava.sk/uploads/files/Z%C3%A1pisnica%20z%20PR%20d%C5%88a%2002.05.2018.pdf>

spokojní s tým ako si to urobili, lebo to si oni vymysleli, oni si to zrealizovali, formou spoločných brigád. Projekty si na MÚ zamestnanci rozdelili, aby zistili čo je ešte potrebné dopracovať, či to pôjde/nepôjde cez verejné obstarávanie, potom to odstúpili technickým službám. Predkladatelia - obyvatelia, ktorí mali realizáciu projektu s technickými službami potom mali individuálne stretnutia s ľuďmi z technických služieb, ktorí boli nato určení a dohadovali si veci.

Kontrolu realizácie projektov zabezpečoval koordinátor PAROZ a tiež niektorí poslanci.

/parafr. 1/ Hlavné kontroly zabezpečoval koordinátor PAROZ. Hlavná realizácia prác, ale potom aj protokolárne preberanie prác, keďže bola ustanovená lehota do konca októbra. „Pani prednostka odporúča z realizácie projektov robiť fotodokumentáciu z priebehu prác. Táto bude zverejnená na stránke mesta“ (Zápisnica¹⁰⁷, 2018, s. 2).

Koncom septembra sa stretol Výbor s realizátormi projektov, aby **zhodnotil priebeh ich realizácie**, popísal zmeny, ktoré počas realizácie nastali a analyzoval technické a finančné zabezpečenie projektov. Zmeny nastali vo viacerých oblastiach. Zmenili sa z časti realizátori projektov pri projektoch, ktoré predkladali občania, a to v troch zo siedmich realizovaných projektov. Ďalej sa ukázalo sa, že nie všetky projekty sa stihnú zrealizovať do konca októbra. Jeden z realizátorov požiadal o predĺženie termínu do konca novembra. „*JUDr. Mihaliková poukázala na nekompletnosť odovzdaných projektov, nedodržanie stanovených termínov, nepresný rozpočet*“ (Zápisnica¹⁰⁸, 2018, s. 3). */parafr. 1/ Niektorí stihli, niektorí nestihli z titulu toho, že nákup bol posunutý z titulu verejného obstarávania alebo sa niečo vyrábalo (čo bolo objednané). Realizátori oboznámili so skutočnosťou koordinátora PAROZ a ten požiadal Výbor o stanovisko. Niektoré projekty sa tak predĺžili a preberali sa v decembri. Nebola vyčerpaná celá suma schválená na PAROZ, teda na tie projekty, ktoré (napokon napriek schváleniu – pozn. aut.) neboli realizované.*

Koordinácia PAROZ stála na jednom človeku, ktorý sa stal jeho „dušou“. */parafr./ On je už na dôchodku, je poslanec, koordinoval celý PAROZ. On sa tomu venoval, tak ako sa tomu nevenoval nik iný. Jeho to aj zaujímalo, aj ho to pohltilo. Venoval tomu veľa času. Mgr. Michal Drengubiak (Zasadnutie MZ¹⁰⁹, 2019, s. 43) uviedol, že „bol som členom Výkonného výboru PAROZ, ktorý viedol ako hlavný koordinátor pán Mgr. Dionýz Kemény. Mne sa s ním spolupracovalo veľmi dobre. Aj ja a v podstate potom aj komisie MZ odporúčali, aby práve on bol hlavným koordinátorom aj do budúcnosti“. Pochvala prišla aj od ďalšieho poslanca MZ (zasadnutie MZ, 2019, s. 44), ktorý konštatoval, že „celkom dobre sa to rozbehlo minulý rok a z tohto miesta sa chcem kolegovi Keményovi poďakovať za jeho prácu, ktorú tam vyvinul, ale určite aj kolegyniam, aj kolegom z celého MÚ. Tiež to nebola jednoduchá vec, bol to začiatok, ale celkom dobre sa to rozbehlo, takže som rád, že sa bude v tom pokračovať ďalej“. Dodatočne bola koordinátorovi PAROZ MZ schválená odmena 500 Eur.*

¹⁰⁷ Zápisnica z pracovného stretnutia výkonného výboru k PAROZ 2018. Dostupné na: <http://www.roznava.sk/uploads/files/Z%C3%A1pisnica%20z%20PR%20d%C5%88a%2016.05.2018.pdf>

¹⁰⁸ Zápisnica z pracovného stretnutia výkonného výboru k PAROZ 2018. Dostupné na: <http://www.roznava.sk/uploads/files/Z%C3%A1pisnica%20z%20pracovn%C3%A9ho%20stretnutia%20k%20PR%2026.09.2018.pdf>

¹⁰⁹ Dostupné na: <http://www.roznava.sk/uploads/files/Doslovn%C3%BD%20prepis%20marec.pdf>

Padlo aj **niekoľko návrhov v súvislosti s prípravou PAROZ na rok 2019**. „Mgr. Drengubiak do Štatútu navrhuje zapracovať stanovenie odborného garanta projektu podľa zamerania - témy, ktorý usmerní realizátora projektu po odbornej stránke, navrhuje určiť mechanizmus v prípade nedodržania termínov resp. iných požiadaviek vyplývajúcich zo Štatútu PAROZ“ (Zápisnica, 2018, s. 3). „PaedDr. Gregor navrhuje v budúcom období možnosť využitia vlastného pracovného náradia realizátorov projektov (lopaty) alebo presne koordinovať termíny prác tak, aby každému realizátorovi projektu bolo k dispozícii pracovné náradie, o ktoré požiada (dostatočné množstvo kusov)“ (Zápisnica, 2018, s. 4). /parafr. 1/ V roku 2019 je schválená téma športu, tak mesto očakáva, že sa tu urobí nejaká súťaž. To by bolo dobré.

Súčasťou hodnotenia bolo identifikovanie **pozitív PAROZ vzhľadom k budúcej vizácii mesta a vnímaniu práce mestského úradu obyvateľmi**. /parafr. 1/ Z dôvodu toho, aby sa občania podieľali na vylepšení svojho okolia alebo tvorbe nejakých projektov, aby videli ako sa to robí, ako sa to financuje. Nie je to len tak, že mesto má, mesto dá. Nie je to len také jednoduché. Kým je samospráva otvorená pre toho občana, a ten občan chce niečo, tak PAROZ nemá negatíva. /parafr. 2/ Ľudia si uvedomili, že majú možnosť aktívne vstúpiť, vyjadriť svoje názory, svoje myšlienky, svoju nespokojnosť, kde sú rezervy, kde vidia možnosti...

Na základe realizovaného PAROZ v roku 2018 sa **v roku 2019** mesto rozhodlo k **zmene výšky rozpočtu**, zníženiu na 30 tis. Eur a **rozdeleniu projektov na veľké a malé**, kde maximom pre malé by bola výška 1000 Eur a pre väčšie do 5000 Eur. Tiež by sa malo **predĺžiť obdobie PAROZ na dva roky**. K zmene by malo dôjsť aj vo Výkonnom výbore. /parafr. 1/ Teraz má mesto iné zloženie poslancov. Predtým boli tí starší, a teraz má mladších, ktorí majú iný názor. Chcú sa viac zapojiť do PAROZ a viac zapojiť aj občanov. Má sa pripraviť nový Štatút (do konca marca), keďže ten sa má každý rok meniť, a tak by sa na aprílovom zastupiteľstve mali schváliť podmienky PAROZ na rok 2019. Mesto bude mať dvojročné obdobie na PAROZ tak, aby čo sa nestihlo zrealizovať v jednom roku, zrealizuje sa v nasledujúcom. Lebo potom to je skoro, skoro, skoro a aj tak sa ukázalo, že nie všetko sa dalo ukončiť. Máme verejné obstarávania, a to sa nedá zo dňa na deň, napr. ak boli v projekte lavičky, tak sa nekúpili len tam, ale aj pre mesto. **Zmeny** sa uskutočnia aj pokiaľ ide o **témy**, ktoré budú tri nie jedna. Taktiež by malo **dôjsť k zmene kritérií**, ktoré by sa mali prispôbiť témam a súťaživosti. Tiež by malo byť **viac diskusných fór**, tak aby bola zabezpečená lepšia komunikácia a konzultácia. /parafr. 2/ Tím, výkonný výbor, ktorý sa vyformuje a pribudnú tam odborníci, ako bolo doporučené, napr. architekt, odborník na zeleň, aby si skĺbili navzájom názory. Nedá sa naplánovať ako často sa budú musieť stretnúť, ale konštruktívne, krátko k danej problematike, k danej lokalite, aby boli projekty v súlade s územným plánom.

Prípadovú štúdiu spracovala a rozhovory s dvomi aktérmi PAROZu v Rožňave viedla: Gizela Brutovská

Participatívny rozpočet v meste Vranov nad Topľou (2016 - trvá)

Vranov nad Topľou – transparentné mesto

<https://www.vranov.sk>

Nachádza sa na východnom Slovensku, v oblasti horného Zemplína, patrí do Prešovského kraja a má 22 tis. obyvateľov. **Počet obyvateľov mesta dlhodobo klesá, mladí ľudia odchádzajú.** Podľa výsledkov Transparency International Slovensko patril mestu v rokoch 2016 a 2018 titul najtransparentnejšieho mesta na Slovensku. Mesto 100% dosiahlo v hodnotení dvoch ukazovateľov, a to: účasť verejnosti na rozhodovaní a rozpočet a zmluvy. Mesto sa v roku 2016 zapojilo do portálu **Odkazprestarostu.sk**, ktorý umožňuje obyvateľom a návštevníkom mesta jednoducho a rýchlo nahlásiť problémy, ktoré ich trápia. V roku 2018 využilo túto možnosť 10 ľudí. Mesto zaviedlo tiež pre obyvateľov možnosť **zaslať na samosprávu otázky** (<https://www.vranov.sk/Otazky-a-odpovede/>), na ktoré v relatívne krátkom čase dostávajú z mesta odpoveď. Obyvatelia mesta túto možnosť využívajú, napr. v roku 2015 využilo túto možnosť 15 obyvateľov.

Rozpočet mesta má podrobnú tabuľkovú a textovú podobu, tak v príjmovej ako aj výdajovej časti. (<https://www.vranov.sk/Samosprava/Hospodarenie/Rozpocet/>).

Mesto má vytvorený etický kódex a „*zamestnanci vedia o existencii etických pravidiel, noriem a regulátorov, ktoré aj dodržujú, ale sami si už nie sú až takí istí akoby riešili konflikty, či už vo vzťahu medzi spolupracovníkmi alebo klientmi*“¹¹⁰. Určitým problémom však môže byť osobná komunikácia a konzultácia obyvateľov s mestom, keď jedna z obyvateľiek¹¹¹ na diskusnom fóre píše, že pán primátor „*ľudí do svojej kancelárie neprijme*“.

Program rozvoja mesta

<https://www.vranov.sk/Samosprava/Dokumenty/Koncepcie-a-plany-rozvoja/Program-rozvoja-mesta-Vranov-nad-Toplou/>

Víziou, ktorú si mesto stanovilo vo svojom Programe je, že mesto bude „*predstavovať atraktívne miesto pre oddych, šport a kultúru, s rozvíjajúcim sa cestovným ruchom a priemyslom*“. „*Na príprave Programu rozvoja mesta spolupracovali občania mesta Vranov nad Topľou, členovia mestského zastupiteľstva, členovia pracovných skupín a externí pracovníci na základe dohody s mestským úradom*“, ale absentujú tam zástupcovia neziskového sektora. Rozvoj občianskeho sektora nie je zahrnutý, a teda nie je ani súčasťou tak analytickej ako aj strategickej časti Programu.

PAROZ – Dobrovoľnícka práca realizovaná prostredníctvom dotačného mechanizmu

<https://www.vranov.sk/Samosprava/Hospodarenie/Participativny-rozpocet/>

¹¹⁰ Katarína Tomkovičová: Prax v rámci etického monitoringu na východnom Slovensku, dostupné na: <https://www.vranov.sk/Samosprava/Napisali-o-nas/>

¹¹¹ Helena Kopková, dostupné na: <https://www.topky.sk/cl/100370/1677027/Primator-Vranova-nad-Toplou-je-obvineny-z-podvodu-v-pripade-projektu-separovaneho-zberu>

Mesto na svojej webovej stránke uvádza, že od roku 2016 realizuje participatívny rozpočet (PAROZ). Žiadosť, ktorú si môžu občania (občianske združenia) podať, aby získali finančné prostriedky v rámci PAROZu, má oficiálny názov **Žiadosť o poskytnutie dotácie na svojpomoc pri skrášľovaní okolia bytového domu alebo verejného priestranstva.** Už z toho teda jednoznačne vyplýva, že PAROZ v meste Vranov nad Topľou má výlučne charakter dotačného mechanizmu so 100% dobrovoľníckou prácou obyvateľov – žiadateľov. /parafr. 1¹¹²/ *Participatívny rozpočet je zameraný na svojpomoc občanov, nato aby občania mohli získať peniaze, nato čo oni potrebujú, čo navrhnu aké zlepšenia v rámci svojho prostredia. V iných mestách, štátoch sa takáto forma nazve aj PAROZ. Hoci aj my si uvedomujeme, že to nie je PAROZ v tom fundamentálnom slova zmysle, tá čistá forma. Je to len jeden z modulov, akási napodobenina...Žiadosť je možné podať dvakrát ročne. Všetci žiadatelia boli vždy uspokojení a všetky žiadosti boli doteraz schválené.* /parafr. 2¹¹³/ *Ešte sa nestalo, aby ten kto požiadal, nedostal prostriedky. V minulom roku sa vyskytlo niekoľko prípadov, keď žiadatelia mali žiadosť schválenú, ale do konca roka si nepožiadali o preplatenie finančných prostriedkov.*

Pred samotnou realizáciou PAROZ všetky činnosti, ktoré sú dnes jeho súčasťou, realizovalo mesto prostredníctvom technických služieb, čo však nebolo úplne flexibilné. /parafr. 1/ *Mesto, ale nie stále vedelo reagovať na požiadavky občanov, nevedelo mať vyčlenené aktuálne peniaze pre rok, keď občania potrebovali niečo takouto formou zabezpečiť.*

Mesto vyčlenilo v rámci rozpočtu určitú sumu finančných prostriedkov, s ktorou môžu disponovať občania počas roka. /parafr. 1/ *Občania si vytvoria v priebehu roka, ako keby vlastný rozpočet, ktorý oni využijú na zakúpenie materiálu (kvety, farby a pod.). PAROZ je o tom, že už občania si zabezpečujú všetko sami. Mesto im len vlastne v rámci rozpočtu vyčlení peniaze nato, aby dostali preplatený materiál. Ľudia, keby sa mali nato skladať, tak by to do toho tak nešli, ale keď vedia, že majú možnosť od mesta, tak oni sa už spolu stretnú a už si upravia to okolie.*

PAROZ začal s víziou aktivizácie občanov prostredníctvom priameho vstupu do tvorby rozpočtu. /parafr. 1/ *PAROZ začal víziou zapojenia občianskej spoločnosti, teda občanov do rozpočtového procesu, veď vo svete to funguje. Občania sa síce stále zapájajú do tvorby rozpočtu prostredníctvom volených zástupcov, ale nie vždy občania boli spokojní, nie vždy to bolo také, také...Chceli sme dať do rozpočtu takú dynamiku, niečo, kde by bolo zabezpečené priame spoluvytváranie rozpočtu občanmi. Rozpočet je síce mestský, ale je pre občanov. Veď občania do rozpočtu vstupujú len 15 dní počas vyvesenia na úradnej tabuli. Ale veľa občanov ani nevie, kedy je rozpočet schvaľovaný, ani sa nevyjadrí, nevie akou formou, čo tam. Máme strašne málo pripomienok. Keď je rozpočet schválený, vtedy už ľudia majú pripomienky.*

PAROZ sa stal nástrojom, ktorý má pomôcť mestu a mestským poslancom priblížiť sa k občanovi, ale tiež samotní mestskí poslanci sú viac zapájaní do fungovania činnosti mesta. /parafr. 1/ *Je to aj nástroj zo strany mesta a mestských poslancov, ktorí sa cez túto formu môžu dostať k svojim občanom vo svojich mestských častiach. Občania sa už obracajú priamo*

¹¹² /parafr. 1/ - parafrázované vyjadrenia z rozhovoru so zamestnancom mesta, ktorý sa podieľal na PAROZ

¹¹³ /parafr. 2/ - parafrázované vyjadrenia z rozhovoru so zamestnancom mesta, ktorý zabezpečoval proces PAROZ

na tých svojich poslancov, za tú ktorú mestskú časť, a tí potom chodia a kontrolujú, či je žiadosť občanov odôvodnená a sú garanti toho, že to tam bude aj realizované. Občania tiež takto vidia, kto je ich poslanec. Je to dobrý signál.

Finančné prostriedky z PAROZu môžu obyvatelia využiť na úpravu verejného priestranstva. „Opraviť lavičku alebo natrieť zábradlie, vysadiť nový strom, prípadne upraviť alebo vysadiť do predzáhradky nové rastliny. Z príspevku je možné preplatiť náklady spojené s nákupom napr. okrasných drevín, krov, kvetov, okrasného štrku, mulčovacej kôry, zeminy, hnojiva, postrekov, geotextíliá apod. Z príspevku sa zvyčajne neprepláca nákup náradia, prvky detských ihrísk, lavičky, koše, stojany na bicykle apod.“¹¹⁴

Na PAROZ bolo schválených 20 tis. EUR od pilotného ročníka až doposiaľ, **na jeden projekt je suma maximálne 300 EUR.** /parafr. 1/ Očakávali sme, že suma sa bude časom navyšovať, ale je to tak doteraz (rok 2019). Tá suma sa fakticky vyčerpá za ten rok. Sú projekty, ktoré sú finančne náročnejšie, a sú také, ktoré tak finančne náročne nie sú. **Skúsenosť je taká, že zatiaľ to na každý projekt postačuje.** Ľudia boli spokojní. Ide nie až o tak technicky náročné projekty, inak by to občania nemohli robiť. Takže nákup stromčekov, farieb, štrku a takých vecí sa celkom osvedčilo. /parafr. 2/ Niektoré projekty sa opakujú, a preto v roku 2019 sa mesto rozhodlo podporiť tých žiadateľov, ktorí budú o podporu žiadať prvýkrát.

Rozpočet PAROZ bol nastavený tak, aby proporcionálne zabezpečoval potreby všetkých mestských častí, ale /parafr. 1/...keď sme pripravovali rozpočet, nebol stanovený kľúč ako budú peniaze rozdelené, keďže máme ako keby päť mestských častí. Ten kľúč mesto s poslancami hľadalo, poslanci navrhovali, že aj keď to nie je nikde napísané, tak tie peniaze sú rozdelené podľa veľkosti mestských častí proporcionálne. Ale keď jedna mestská časť ich nevyčerpá úplne, tak sú dohodnutí poslanci, že ich vyčerpá iná mestská časť tak, aby sa 20. tis. EUR ročne vyčerpalo. Aj v záujme mesta je, aby boli peniaze vyčerpané. Toto je vec, ktorú je vidieť v meste, ktorá skrášli to prostredie. Sú to viditeľné peniaze a občania to vnímajú veľmi pozitívne, že je to správny krok mesta k občanom. Majú pocit, že sa o nich mesto zaujíma.

Iniciatíva k PAROZ prišla od zamestnancov mestského úradu, ktorí vnímali potrebu dynamizácie procesu čerpania rozpočtu. Obyvatelia svoje požiadavky ohľadom verejných priestranstiev nadnášali zvyčajne až potom, keď bol rozpočet na daný rok schválený a teda reálne mohli finančné prostriedky získať až v nasledujúcom roku, čo už samozrejme bolo neskoro. /parafr. 1/ Ako nápad sa to už rýsovalo v roku 2014, 2015. Prišli sme s tým, že máme nejakú rezervu v rozpočte, ktorú by bolo možné využiť nato, aby občania... Prišlo to celkom zdola. Naše vedenie, pán primátor, s tým súhlasilo a veľmi ochotne to prijalo. Poslanci sa taktiež s tým dobre stotožnili.

Informačné kanály ohľadom zavedenia PAROZ v meste boli rôzne, ale pravdepodobne nie veľmi „osobné“ vzhľadom ku všetkým občanom, skôr len k tým aktívnejším, ktorí sa o dianie intenzívne zaujímajú. Predpokladalo sa, že aktívni občania zabezpečia prenos informácií ďalej. /parafr. 1/ V roku 2016 pri schvaľovaní rozpočtu a pri prezentovaní schváleného rozpočtu sme to spomenuli v mestskej televízii. Samozrejme o rozpočte sa hovorilo aj v našom Vranovskom

¹¹⁴ Dostupné na: <https://www.vranov.sk/Samosprava/Hospodarenie/Participativny-rozpocet/>

hlásniku, ale najpodstatnejšie kde sa to mohli občania dozvedieť sú zasadnutia výborov mestských častí (tie sa stretávajú raz štvrťročne). Tam sú poslanci, aj zástupcovia občanov (neposlanci), tí najväčší aktivisti, ktorí už vedia o svojich mestských častiach, koho kde majú osloviť, koho vo svojom okolí... Verejných zasadnutí sa môžu zúčastniť aj obyvatelia mestských častí. Informácie mohli získať tiež v kancelárii prvého kontaktu na mestskom úrade. Prvý rok to bolo hlavne o informovaní, ale nie ku všetkým občanom sa to pravdepodobne dostalo. Ale teraz to občania vedia, o čom svedčí neustále sa zvyšujúci záujem o PAROZ.

Realizácia PAROZ je úplne založená na dobrovoľníckej práci občanov mesta. /parafr. 2/ *Mesto im len refunduje výdavky, ktoré majú v súvislosti s materiálom. Keby to zabezpečovalo mesto v rámci služieb, tak už to nie je PAROZ, ale už je to...V meste pôsobí oddelenie verejnoprospešných služieb, ktoré ďalej uskutočňuje ten výkon mesta, napr. orez stromov, kosenie, ktoré sa týkajú spoločných priestorov, ale ktoré sú už z inej rozpočtovej kapitoly. PAROZ je však čisto vyčlenený nato, že keď niekto chce skrášliť svoje prostredie, kde mesto nepôjde (pred jeden bytový dom). Keď si to chcú obyvatelia zrealizovať, tak mesto im rado prispeje. Keď to bude chcieť každý, tak mesto bude premýšľať nad tým ako ten rozpočet nastaviť, aby to stačilo všetkým. Teraz, ale nie každý má záujem to riešiť, ale kto má toho mesto podporí. /parafr. 2/ Niekedy celú prácu vykonáva len sám žiadateľ, vrátane následnej starostlivosti, ale väčšinou sú to viacerí obyvatelia bytového domu.*

Financovanie projektov v rámci PAROZ má jednoduchú schému, založenú na princípe refundácie finančných prostriedkov pre zadávateľov projektov. /parafr. 1/ *Funguje to tak, že mesto prepláca priamo realizátorovi projektu (nemusí to byť občianske združenie, môže to byť konkrétny občan zastupujúci mestskú časť) bločky, ktoré prinesie na mestský úrad. Mesto má prehľad, ktorého bytového domu sa to týka. Jeden zamestnanec mestského úradu zabezpečuje likviditu cez pokladňu mesta. /parafr. 2/ Ľudia mali obavy, či to bude skutočne preplatené, chodili sa pýtať.*

Celý proces PAROZ vo veľkej miere zabezpečuje jeden človek na mestskom úrade. /parafr. 1/ *Ten zamestnanec má na starosti v podstate celý chod PAROZ, od zbierania žiadostí vrátane pomoci pri ich vyplnení, vyhodnotení žiadostí, či môžu čerpať peniaze, podávaní na schválenie až po jeho prefinancovanie a kontrolu. Je to v rámci jeho náplni práce, nemá to zvlášť hodnotené. Agenda mu bola pridelená. Ten zamestnanec mesta sa tak, či tak stará o životné prostredie. PAROZ je len súčasťou jeho práce.*

Transparentnosť PAROZ je zabezpečovaná zverejňovaním na webových stránkach mesta. /parafr. 2/ *Všetci obyvatelia sú spokojní, keďže doposiaľ každý dostal finančné prostriedky. O ich výške, konkrétnom mieste mesto informuje na stránke mesta na internete. Ľudia nosia/posielajú aj fotky, ale tie zatiaľ nie sú zverejnené.*

Počet žiadateľov o podporu z PAROZ postupne narastá. V roku 2016 bolo podporených 14 žiadostí, v roku 2017 to už bolo 29 žiadostí a v roku 2018 dokonca 45. /parafr. 1/ *Prvý rok len prebiehalo informovanie. „V roku 2018 boli tieto prostriedky využité na výsadbu kvetín, okrasných kríkov, stromov, na úpravu okolia pred bytovými domami mulčovacou kôrou,*

*dekoračným kamenivom, či na estetizáciu schodísk pri bytových domoch, na estetizáciu peších komunikácií pri bytových domoch.*¹¹⁵

V budúcom období sa mesto chce sústrediť na prezentáciu toho, čo sa podarilo, v zmysle prezentácie ukážok dobrej praxe. /parafr. 2/ *Postupom času ľudia dobre reagujú na nákupy stromčekov, štrku v okolí bytových domov. Na toto sa mesto chce sústrediť ešte viac, aby sa zviditeľnili tí, ktorí to využili v minulých rokoch formou fotodokumentácie, aby sa aj ostatní motivovali.*

Prípadovú štúdiu spracovala a rozhovory s dvomi aktérmi PAROZ vo Vranove nad Topľou viedla: Gizela Brutovská

¹¹⁵ Dostupné na: <https://www.vranov.sk/Samosprava/Hospodarenie/Participativny-rozpocet/>